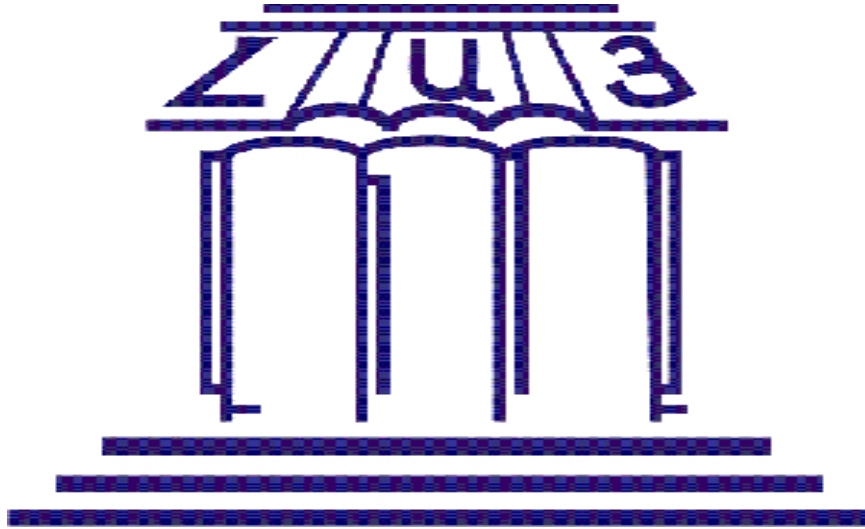

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏԱՆ

ԶԱՊԷԼ Լ. ԱՍԱՏՈՒՐ

— օօօօ —

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

Բ. ԳԵԳԵ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՐԴԷՆ ՎԱԿԵՐԱՑՈՒԱԾ

Գ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Բ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

1906

491.99-5
Ա-73

491.99-5

Ա-73

ԶԱՊԵԼ Զ. ԱՍԱՏՈՒՐ

05 OCT 20

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

Բ. Գ Վ Բ Զ

ՍՈՒՐԵ ՆԵՐՍԵՍ ՇԽՈՐՀԱԼԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՐԴԻՆ ՎԱԼԵՐԱՏՈՒՄ
ST. NERSES SHNORHALI
LIBRARY

Կ. ՊՈԼԻՍ
ԳՐԱՏՈՒՆ Գ. ՊԱԼԵՆՑ

1906

14 FEB 2013

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԻՄՍԳԻՍՏՈՒՆ, ԿԱԶՄՍՏՈՒՆ ԵՒ ԹՎԹԱՎԱՃԱՌԱՆՈՅ

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Թիւ 27, Ֆինանսերի եօզուէու, Կ. Պոլիս

4431-2011

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Արդի աշխարհաբարի Գործնական Քերականութեան այս Բ. Գրքին մեջ, — որուն երրորդ տպագրութիւնը հրապարակ կը հանենք այսօր, — ջանացած ենք ներկայացնել արդի աշխարհաբարին քերականութեան կառեւորագոյն տարրերը: Այս Բ. Գրքը զբաղած է Ա. գրով աւանդուած կանոնները ընդլայնելու, աւելցնելով նոր մասեր առողանութեան, ուղղագրութեան, տողադարձի, կէտադրութեան, արմատ, բարդ եւ ածանցեալ բառերու, ձայնաւորներու կորուսման եւ փոփոխման օրէնքին, նմանաձայն, հոմանիշ եւ հականիշ բառերու, եւ մասնաւորապէս բայերու կազմութեան վրայ:

Պէտք չէ սակայն կարծել թէ այս հասորին մեջ ամփոփած ենք աշխարհաբար քերականութեան բոլոր օրէնքները: Այդ ամբողջութիւնը ջանացած ենք ներկայացնել Գ. գրքին մեջ, որուն Ա. մասը հրապարակ ելած է արդէն:

Ինչպէս պիտի տեսնուի այս քերականութեան ընթացքին մեջ, եւ ինչպէս յայտարարած էինք արդէն Ա. գրքին յառաջաբանով, մեր կողմէ որ եւ է նոր օրէնք մը հնարած չենք բնաւ: Աշխարհաբարի անմիջեղի հեղինակութեանց դիմած ենք, ճնշած, բաղդասած, վերլուծած եւ համադրած ենք անոնց կողմէ ընդունուած քերականական ձեւերը, եւ այդ տարեւոր մանրակրկիտ աշխատութեան արդիւնքն է անա՛ զոր ամփոփած ենք

այս եջերուն մէջ : Մեր գլխաւոր աղբիւրը եղած է Պոլսոյ աշխարհաբարը , բեէւ մեր բնութեան բովեմ անցուցած ենք նաեւ Ռուսահայոց բարբառը , զոր այնքան հեղինակօրէն գիտցած է պատկերացնել Սեփանոս Պալասանեան իր *Մայրենի լեզուի քերականութեան* մէջ :

Մեր փափաքը եղած է կարելի եղածին չափ պարզ եւ դիւրամբոնելի կերպով ներկայացնել այն օրէնքները , զորս ի գործ կը դնեն այսօր լաւագոյն գրողները : Զանազան ենք որոշ կանոններու ենթադրել ընդունուած լեզուական սկզբունքները , շատ անգամ աւանդելով նաեւ կրկին ձեւեր , որոնց մէկը կամ միւրը ընդունիլ մեր ձեռնհասութեան վեր նկատած ենք . այս է պատճառը որ չենք վստահ գրաբար հոլովմանց կարգ մը ձեւեր , որոնք բեէւ աշխարհաբարի միօրինակութեան ձգտումին անհամաձայն՝ սակայն ընդհանուր կերպով գործածուած են արդի գրական լեզուին մէջ ալ :

Ժողովուրդին քերականութեան եւ ընդունած բացատրութեան ձեւերուն առաջնութիւն տուած ենք ամեն անգամ որ այդ ձեւերը նուիրագործուած տեսած ենք գրագէտներու գրչին տակ : Այս պատճառով է որ ընդունած ենք աշխարհաբարի դերանունները միայն , առանց դիմելու գրաբարի ձեւերուն , զորս չի գործածեր արդի գրողներու մեծամասնութիւնը , եւ որոնց պէտքն ալ արդէն զգալի չէ բնաւ : Միեւնոյն բանը ըրած ենք նաեւ բայերուն համար , խղճամիտ ուսումնասիրութեամբ ի վեր հանելով անոնց կազմութեան օրէնքները՝ ցարդ հրատարակուած աշխարհաբարի քերականութեանց մեթոտէն տարբեր եւ նոր եղանակով մը :

Հետեւելով միշտ Թրքերի Պաթալի դրութեան , այս Բ. գրքին մէջ ալ դրած ենք ընթերցուածներ եւ հրահանգ-

ներ մեծ մասամբ նմանողաբար : Ասոնք մեր գործին մէկ էական մասը կը կազմեն , որովհետեւ պիտի ծառայեն ոչ միայն քերականութեան կանոնները ըմբռնելու եւ գործադրելու , այլ եւ պիտի աւանդեն աշակերտներուն կարգ մը նոր եւ օգտակար գաղափարներու հետ բառերու նոյն պատճառ մը , եւ պիտի վարժեցնեն զանոնք շարադրութեան , ինչ որ նպատակն է քերականութեան ուսման :

Ինչպէս Ա. եւ Գ. գիրքերուն , նոյնպէս այս Բ. գրքին պատրաստութեան մէջ կարեւոր բաժին մը ունեցած է ամուսինս՝ Հրանտ Ասատուր :

Այն համակիր ընդունելութիւնը , զոր ուսուցիչները բրին այս քերականութեան , ցոյց կու տայ թէ մեր աշխատութիւնը օգտակար արդիւնք մը կը տեսնուի : Ինչպէս մեր անձնական փորձառութեամբ դիտած էինք արդէն , կարգ մը ուսուցիչներ ալ վկայեցին մեզ թէ մեր ընտրած մեթոտը կը ծառայէ գործնական կերպով աւանդելու հայ մանուկներուն այն լեզուն , որով պիտի խօսին ու գրեն . եւ այս էր արդէն մեր նպատակը :

Զ. Ա..

Յորենի հասկը՝ կուռ հատիկներով բեռնաւորուած՝
գլուխը վար կը կախէր, ու բախտին դէմ կը զանգատէր
իր դրացի ծաղիկներուն, որոնք կարմիր ու կապուտ
թերթերնին պարզած՝ կը ժպտէին արեւուն դիմաց։
Կակաչները, կապուտիկները միաձայն պատասխան տուին
իրեն. «Յորենի եղբայր, ինչո՞ւ կը ցաւիս վիճակիդ վրայ։
Մենք այսօր կը փայլինք, բայց վաղը պիտի թուամք
ու մոռցուինք. իսկ քու պտուղներդ աղքատին սնունդ
պիտի հայթայթեն, և հարուստին սեղանը պիտի զար-
դարեն։»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

6. Օրինակել այս հասուածը, եւ ցոյց տալ այն բառերը, որոնց մէջ
է ձայնը կը հնչուի առանց գրուելու։
 7. Պատմել այս հասուածը բերանացի, յետոյ գրել գայն։
 8. Հարցումից համեմատ պարոյի դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ
պէտք եղած տեղը.
- Ինչու կուլաւ, երբ պիտի գտա, զինքը տեսար, ուրկէ վախճար,
անոր հետ խօսեցար, բոլոր մեկնեցաւ, ով սորվեցուց թեզի։
9. Գտնել անձայն, ով վերջացող հինգ բառ։
 10. Գտնել տասը բառ որոնց մէջ է գիրը իր ձայնը կը պահէ։
 11. Գտնել հինգ բառ որոնց մէջ, գիրը է ի ձայն ունենայ։
 12. Մէյմէկ խօսք՝ շինել հետեւեալ բառերով.

Կուռ, ժպտիլ, կապուտիկ, սնունդ, հայթայթել։

ՕՐԻՆԱԿ. — Մեր այգին խաղողի կուռ սղոյգներով լեցուն է։

11. Առողանութիւն. — Բառերը ուղիղ արտասա-
նելու արուեստին առողանութիւն կ'ըսուի։

12. Առողանութեան նշաններ. — Առողանութեան
նշանները ձայնաւոր գիրերու վրայ կը դրուին և հետեւ-
եալներն են. շէշ ('), երկար ("), պարոյի (°)։

13. Շէշ. — Շէշ կը դրուի բառի մը այն վան-
կին վրայ, զոր սուր կամ բարձր կերպով կ'ուզենք ար-
տասանել, ինչպէս. եղբւ՛յր, եկո՛ւր, հե՛րի՛ք։

14. Երկար. — Երկար նշանը կը ցուցնէ թէ վանկը
սովորականէն աւելի տեւողութիւն ունի, ինչպէս. ո՛հ,
ի՛նչ բախս, ևայն։

15. Պարոյի. — Պարոյի նշանը, որ հարցական ալ
կ'ըսուի, կը դրուի այն բառին և այն վանկին վրայ ուր
հարցումը կ'իյնայ, ինչպէս. ո՞ւր կ'երթաս, ե՞նեկ եկա՞ր
կամ երե՞կ եկար։

16. Ե ձայնաւոր. — Ե ձայնաւորը բառերուն սկիզբը
միշտ իր յատուկ հնչումը ունի, ինչպէս. երազ, երդում։

17. Ե ձայնաւորը բառերուն մէջտեղը, երկու
բաղաձայնի միջև, է տառին պէս կը հնչուի, ինչպէս.
կերակուր, վերարկու։

18. Ը հնչումը. — Երբ բառի մը սկիզբը երկու
կամ երեք բաղաձայն կից են իրարու, ընդհանրապէս
առաջինէն ետքը Ը ձայնը կը հնչուի, այսպէս. պտուղ
կը հնչուի պտտուղ, մկրաս կը հնչուի մըկրաս։

19. Յ գիրը. — Յ գիրը անձայն կը մնայ մէկէ
աւելի վանկ ունեցող բառերէն վերջը, ինչպէս. կրիայ,
անգոյ, և կէս է ի ձայն կը հանէ միավանկներէն վերջը,
ինչպէս. հայ նայ, նայ, խոյ։ Բացառիկ են նոյ յա-
տուկ անունը և կայ, լայ, տայ, գայ միավանկ բայերը,
որոնց վերջի, գիրը անձայն է։

20. Յ գիրը բառերուն սկիզբը է ի պէս կ'արտա-
սանուի, ինչպէս յստակ, յարմար։

Ձմեռը եկեր հասեր և ամէն կողմ ձիւնով ծածկուեր էր: Թռչունները՝ անօթի՝ ասղին անդին կը դեգերէին, որովհետեւ գետնին երեսը հունտ մը և ծառերուն վրայ ծիւ մը չէր մնացեր: Եւգինէ կ'երթար ամէն օր սեղանին փշրանքները պարտէզը կը թափէր, և թռչունները իրարու ետեւէ հոն կը դիմէին, ու հետըգհետէ այնչափ կը շատնային իր շուրջը որ այդ պաշարը չէր բաւեր անոնց: «Ձեռ կրնար ատոնց ամէնքն այ կեւրակել», ըսաւ մայրը: — «Մայրի՛կ, պատասխանեց Եւգինէ, եթէ բոլոր աղջիկներն ալ խնձի պէս ընեն, ըսաւ թռչուն մը անօթի չի մնար, որովհետեւ ուր որ փոքրիկ թռչուններ կան, հոն փոքրիկ աղջիկներ ալ կան»:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

13. Օրինակել այս հասուածը, եւ ցոյց տալ այն բառերը որոնց մէջ - գիրը չի հնչում կը ստանայ:
14. Կրկնել այս հասուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն:
15. Գտնել տարբար, ուր - գիրը օ հնչուի:
16. Բերանացի հոլովել հետեւեալ բառերը.

Ոստում, ձմեռ, Թռչուն, ձիւն, բաւարժան:

17. Հետեւեալ բառերով ամբողջացնել վարը նշանակուած խօսքեր.

Ոսկի, ուղիղ, ոտայն, ուրազ, ոգնի, օրդ:

Սարդը իր . . . կը շինէ պատերուն անկիւնը: — . . . փշոտ կենդանի մըն է: — . . . խելացի մարդոց բարեկամը և անխելքներուն թշնամին է: — Սոցը և . . . ը տաղձագործի գործիքներն են: — . . . Յամբան երջանկու-թեան համբան է: — . . . սողուն կենդանի մըն է:

ՕՐԻՆԱԿ. — Որդը սողուն կենդանի մըն է:

21. Ուայնաւոր. — Ուայնաւորը միայն բառերուն սկիզբը իր յատուկ հնչումը կը պահէ, ինչպէս. որդի, որոշել:

22. Ուայնաւորը երբ բառին սկիզբը չ գրէն առաջ գրուած է: կը հնչուի, ինչպէս. ով, ովկիսնոս:

23. Ուայնաւոր: կը հնչուի նաեւ բառերուն մէջտեղը, ինչպէս. կոնակ, խորակ:

24. Ուայնաւորը երբ յ գրէն առաջ գրուած է, և յ էն անմիջապէս ետքը բաղաձայն գիր կու գայ, կը հնչուի ու, ինչպէս. ոյժ, յոյս, բոյր:

25. Ուայնաւորը - ձայնաւորին միացած ատեն իր յատուկ հնչումը կորսնցնելով կը կազմէ ու երկբարբառ, ինչպէս. դուռ, ուսում:

26. Իւայնաւոր — Իւայնաւորը չի հնչում ունի միշտ, երբ - ի և է ի հետ աւ, եւ երկբարբառները կը կազմէ, ինչպէս. բնաւ, բեւեռ:

27. Իւայնաւորը երբ է ի հետ կը կազմէ իւ երկբարբառ, իւր կամ իւ կը հնչուի ամէն անգամ որ իրմէ ետքը բաղաձայն գայ, ինչպէս. մեծութիւն (իւ), նիւթ (իւ): Իսկ երբ իրմէ ետքը բաղաձայն չգայ, իւ կը հնչուի, ինչպէս. դիւանաւ (իւ), պահիւ (իւ):

28. Իւայնաւորը երբ - ի հետ կազմէ ու երկբարբառ, երկբարբառը իր ձայնը կը պահէ՝ եթէ իրմէ ետքը բաղաձայն գայ, ինչպէս. սուր, տուն: Իսկ երբ ու էն ետքը ձայնաւոր գայ, այն ատեն ուն չ կը հնչուի, ինչպէս. ազնուական (վա), գիւնուոր (վոր), բրնձութիւն (վու), հաշուութիւն (վրվիւ):

Դ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ԾԱՂԵԿՆԵՐԸ

Գարնան երբ դաշտերը կ'երթանք չրջագայելու, կը տեսնենք հոն ծաղիկներու երփներանգ փունջեր, զորս նուրբ ծրգօտ մը հողին կը կապէ։ Այդ չըքնաղ ծաղիկները անշունչ և անկենդան իրեր կ'երեւան մեզի. սակայն այնպէս չեն։ Սայ չըքեղ վարդը, որ իր ցօղունին վըրա կը պանծա, կը չնչն, կ'ուտե, կը խըմե, — ինչպէս թռչունները և թիթեռնիկները, — գործարանական կազմութիւն մը ունի, որուն միջոցաւ կը ծընի, կ'ածի, կ'ապրի, կը բեղմնաւորուի ու կը մեռնի։

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

18. Գրել այս հասուածք, ուղղագրութեան օրէնքներուն համեմատ օտկելով անոր տառասխալները։

19. Կրկնել բերանացի, յետոյ գրել այս հասուածք։

20. Ուղղել հետեւեալ խօսքերուն ուղղագրական սխալները.

Արարիսէն վերադարձաւ — Թուանըշան մը դրէք զորօին առջև — Վիէննայի մէջ լայն փողոցներ կան — Վիքթոր Հիւկօի գործերը կարդացմած էր — Երէկ երեկո անձիկ եկաւ — Սպանիո մայրաքաղաքը Մատրիտ է։

21. Շնկել հետեւեալ բառերուն ուղղագրութիւնը.

Կ'երթա, կ'օգնէ, խորեբա, զընդակ, կը վազէ, խընդրել, խօսեցաւ, բըլուր, ամայ, կը հիւսնա, պիտի տեսնե, կը մախը, սընարք, անգո, հընարք, չգա, չտա, կու լա, կը բալէ, պիտի դիտե, կը յուզե, գշիտ, պապկա, մեծարգո.

Դ. ԴԱՍ. — ՈՒՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

29. Ուղղագրութիւն. — Ուղղագրութիւն կ'ըսուի բառերը անսխալ գրելու կանոններուն, որոնք հետեւեալներն են.

30. Ա. — Բառերը — ձայնաւորով չեն վերջանար, այլ յ կ'առնեն, ինչպէս. հսկայ, կը յոյայ։ Բացառիկ են. 1. Ապր, աւ, անա, հսպա, աւիկա, աւիկա, աւիկա։ 2. Օտար բառերը. պակիս, ակադեմիա, Լայն։ 3. Յատուկ անուններ. Եդիս, Կեսարիս, Լայն։ 4. Այ վերջացող բայերուն հրամայականները. պրոս, խնդալ։

31. Ե. — Ե ձայնաւորը բառին վերջը չի մնար երբեք։

32. Ը. — Ը ձայնաւորը կը գրուի բառերուն սկիզբը, ինչպէս. ընկանիւ, ընդհանուր։ Կը գրուի նաեւ բառերուն վերջը. եօքը, ծառը։ Ը ձայնաւորը ընդհանրապէս բառերուն մէջտեղը չի գրուիր, թէև կը հնչուի։

33. Ո. — Բառերը — ձայնաւորով չեն վերջանար, այլ յ կ'առնեն միշտ. դշխոյ, հաւաքածոյ։ Բացառիկ է այն բառը։

34. Վ. — Վ բաղաձայնը բառերուն սկիզբը կը գործածուի ամէն գրի քով, ինչպէս. վարժարան, վերին. բառերուն մէջտեղը կամ վերջը — ձայնաւորէն ետքը միայն կը գործածուի ընդհանրապէս, ինչպէս. սով, երթալով, ժողովուրդ, քոքովել։

35. Բ. — Բ բաղաձայնով բառ չի սկսիր, բացի ռոպէ, ռաբունի օտար բառերէն։

36. Ի. — Ի ձայնաւորով բառ չի սկսիր։

37. Օ. — Օ ձայնաւորէն ետքը ձայնաւոր գիր չի գալի.

38. Ուղղագրութեան հակառակ է գրել ահ, աի, օհ, օի, Լայն. այլ պէտք է գրել այե, այի, ոյե, ոյի, Լայն, ինչպէս. Անգղիա, Անգլիայի, Բանաստ, Բանամայի, գրօ, գրոյի, գրոյի, Լայն։

Ոսկերիչ մը կեղծ գոհարներ ծախեր էր Հռոմայեցւոց Գալլիանոս կայսեր կնոջը՝ մեծ գիներով: Կայսրուն հին՝ խաբերայութիւնը հասկնալով՝ ուզեց պատժել յանցաւորը: Վեհագեալը հաւանեցաւ, և հրամայեց որ կրկէսը տանին վաճառականը ու գաղաններուն առջին նետուն: Հանդիսականները լուռ ու մունջ կը սպասէին, կարծելով որ առիւծ մը կամ գալլ մը պիտի ելլէր վանգակէն դուրս. խեղճ ոսկերիչը կը գողար ահաբեկ, բայց ինչ եղաւ զարմանքը երբ տեսաւ . . . ոչխար մը: Ամէնքը սկսան ծիծաղիլ: «Ինքը խաբեց, պէտք է որ խաբուի,» ըսաւ Գալլիանոս:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

22. Օրինակել այս հասուածք, եւ տողադարձի օրէնքով բաժնել բոլոր բառերուն վանկերը:
23. Կեկնել այս հասուածք բերանացի, յետոյ գրաւոր:
24. Լռել, գազաններ, գոհարներ, սախոս, քանգանք բառերով ամբողջացնել հետեւեալ խօսքերը.

. . . մարդուն խօսքին մէկը չի հաւատար — Հռոմայեցիք . . . առջին կը նետէին ոճրագործները — Ան որ խօսիլ չի գիտեր պէտք է . . . գիտնայ — Կին մը կրնայ . . . փայլիլ, բայց անոնցմով չի կրնար յարգուիլ — Սպասելը հողիին մեծ . . . մէկն է:

ՕՐԻՆԱԿ. — Սախոս մարդուն խօսքին մէկը չի հաւատար:

39. Տողադարձ. — Տողադարձի կանոն կ'ըսուի բառի մը մէկ մասը մէկ տողէն միւսը փոխադրելու կանոնին:

40. Ներածնայ. — Բառի մը մէկ մասը մէկ տողէն միւսը փոխադրելու ատեն՝ տողին վերջը սա նշանը (~) կը դրուի որ եկրամնայ կ'ըսուի:

41. Տողադարձի կանոններ. — Տողադարձի ընդհանուր կանոնն է բառի մը վանկերը իրարմէ զատել, ինչպէս. բա-րու-թիւն, ա-նա-րաւ:

42. Առանց ձայնաւորի վանկ չի կազմուիր:

43. Միավանկ բառերը չեն զատուիր, ինչպէս. ձեռք, քույր:

44. Երբ երկու ձայնաւորի միջև մէկ բաղաձայն միայն կայ, բաղաձայնը վար կ'առնուի, ինչպէս. կա-նոն, հա-տը:

45. Երբ երկու ձայնաւորի միջև երկու բաղաձայն կայ, վերջինը վար կ'առնուի, ինչպէս. պար-տեղ-պան:

46. Երբ բառի մը մէջ երկու կամ աւելի բաղաձայնի միջև ը հնչումը կը լսուի, տողադարձի ատեն ը գիրը կը նշանակուի, ինչպէս. բը-թա-միւս, խոր-հըր-դա-կան:

47. Տողադարձի ատեն կարելի է միակ գիր մը վերի տողին ծայրը ձգել երբ ձայնաւոր է, ինչպէս. ե-սկ, ի-գա-կան:

48. Երբ միջակ մնացած գիրը բաղաձայն է, պէտք է ը գնել սկիզբը կամ վերջը հնչումին համեմատ, ինչպէս. ըս-տա-նայ, մը-կը-տը:

49. Լռի ձայնաւոր գիր մը վարի տողը անցընել անսովոր է, ինչպէս. Անգլի-ա-տա-նի:

2. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՌԱՌՈՏԸ

Արշալոյսը կը ծագի: Լեռներուն զագաթները ոսկեգօծուած են արդէն: Հրափայլ արեւ մը կը հոսի երկինքին կամարէն վար կաթիլ կաթիլ, և ամէն կողմ կ'ողողէ լոյսով: Առտուան շողը կը ցոլայ գունագեղ ծաղիկներուն վրայ, ինչպէս աղամանդէ փոշի մը, զոր առաւօտը կը ցանէ իր շուրջը: Երգիչ թռչունները կը գեղգեղեն, գառնուկները կը մայեն, ու կ'արթնցնեն թիթեռնիկները, որոնք կը ցատկաւորեն օդին մէջ, իրենց երգներանգ թեւիկներով:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք Ն Ե Ր

25. Օրինակել այս հասուածք, ստուգծել *արմատ* բառերը:

26. Բերանացի կրկնել այս հասուածք, յետոյ գրել զայն:

27. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ *ածանցեալ* բառերով.

Դիւղացի, նաւակ, ծովուծին, զգացում, գրիչ, գիտուն, մանկիկ, սայլորդ, պարտիզպան:

ՕՐԻՆԱԿ. — Դիւղացիները աշխատաւոր մարդիկ են:

28. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բարդ բառերով.

Սալայատակ, շոգենաւ, խոնարար, ժամագործ, կարմրալանջ, լուսարար, վիրարոյժ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մեր փողոցին սալայատակները նորոգուեցան:

2. ԴԱՍ. — ԱՐՄԱՏ, ԲԱՐԴ ԵՒ ԱՅՈՒՆՅԵԱՆ ԲԱՌԵՐ

50. Բառերը կ'ըլլան *արմատ*, *բարդ* և *ածանցեալ*:

51. *Արմատ* բառեր. — *Արմատ* կամ *պարզ* կ'ըսուին այն բառերը, որոնք վրանին յաւելուած չունին, ինչպէս. օդ, խաչ, մայր, փաղափ:

52. *Բայարմատ* կը կոչուին բային արմատները. *սիրելին* բայարմատն է *սեր*, *գրելին*՝ *գիր*, *եայն*:

53. *Ածանցեալ* բառեր. — *Ածանցեալ* կ'ըսուին այն բառերը, որոնց վրայ մասնիկ մը աւելցած է, ինչպէս. *գրութիւն*, *օղաւես*, *մայրիկ*, *փաղափացի*:

54. *Մասնիկ*. — *Մասնիկը* ինքնին նշանակութիւն չունեցող բառ մըն է, որ բառի մը սկիզբը կամ վերջը դրուելով անոր նշանակութիւնը կը փոխէ, ինչպէս. *դժ*, *դժգոհ*. *ուրիւն*, *ուրախուրիւն*. *ակ*, *նաւակ*, *եայն*:

55. *Մասնիկները* կ'ըլլան *նախադաս* և *յետադաս*: *Նախադաս* կը կոչուին անոնք որ բառին սկիզբը կը դրուին, ինչպէս. *ան*, *անկարող*. *սպ*, *սպերախտ*: *Յետադաս* կը կոչուին անոնք որ բառին վերջը կը դրուին ինչպէս. *պուն*, *պարտիզպան*. *ուն*, *հալածուն*:

56. *Բարդ* բառեր. — *Բարդ* կ'ըսուին այն բառերը, որոնք երկու կամ աւելի բառերէ կազմուած են, ինչպէս. *գրասեղան*, *օղ-պարիկ*, *մայր-փաղափ*:

57. *Համատեք* բառեր. — *Համատեք* կը կոչուին բոլոր այն բառերը, որոնք նոյն արմատէն ածանցուած կամ նոյն արմատով բարդուած են, ինչպէս. *հայր*, *հայրական*, *վանահայր*, *հայրաբար*, *հայրախնամ*, *հորափոյր*, *հայրասպան*:

Է. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԵՐԶԱՆԻԿ ՄԱՐԴԷ

Ժամանակաւ մեծահարուստ մարդ մը, որ շատ կը ձանձրանար, կանչեց նշանաւոր բժիշկներ և դարման մը խնդրեց անոնցմէ իր անբոյժ ախտին: Գլխակա՛նս ները միահամուռ յայտարարեցին թէ երջանիկ մարդու մը չապիկը պէտք էր զինքը բուժելու համար: Հիւանդը ծառաներ ղրկեց ամէն կողմ որ փնտռեն գտնեն և վայրկենապէս բերին այդ հրաշագործ չապիկը. բայց ամէնքն ալ ձեռնունայն և յուսահատ վերադարձան: Մէկ երջանիկ մարդ մը միայն գտեր էին, ա՛յ ալ չապիկ չունէր:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

29. Օրինակել այս հասուածք, ստորագծել *բարդուած* բառերը, եւ խաչանիւծով ցոյց տալ *ածանցուած* բառերը:

30. Բերանացի պատմել այս հասուածք, յետոյ գրել զայն:

31. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ տրւեալ բառերով.

Մեծ, նշան, մարդ, վայրկեան, հրաշք, յոյս, ունայն:

●ԲԻՆԱԿ. — Որտեղ մեծերի նշան մըն է:

32. Գտնել թէ ի՞նչ գիրքեր կորսուած են հետեւեալ *ածանցումն* կամ *բարդութեան* մէջ:

Մտացի, նրբամիտ, սրբազան, ժողովուրդ, խճուղի, քրտնամոր, հրավառ, նռնենի:

●ԲԻՆԱԿ. — Խի՛մ բառին է՛ն կորսուած է բարդութեան մէջ:

Է. ԴԱՍ. — ԿՈՐՈՒՍԾԱՆ ԵՒ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ԿԱՆՈՆ

58. Արմատ բառերէ բարդ կամ ածանցեալ չինելու ատեն, այդ բառերուն մէջէն ձայնաւոր գիրքեր կը կորսուին կամ կը փոխուին:

59. Կորուսման կանոն. — Երբ բառի մը վերջին վանկին մէջ ի կամ ու գտնուի բաղաձայնէ առաջ, բարդութեան կամ ածանցման ատեն ի կամ ու գիրքերը ընդհանրապէս կը կորսուին, ինչպէս. սիւրս, սրսառւչ. գիւր, գրասեր. ջուր, ջրոս. սուրբ, սրբութիւն:

60. Փոփոխման կանոն. — Երբ բառի մը վերջին վանկին մէջ ե, եւ, ոյ գտնուին բաղաձայնէ առաջ կամ բառին վերջը իւ, եայ գտնուին, բարդութեան կամ ածանցման ատեն հետեւեալ փոփոխութիւնները կը կրեն.

է կը փոխուի ի ի, ինչպէս. սեր, սիրասուն. հանգես, հանգիստես:

Եւ կը փոխուի ե ի, ինչպէս. վայրկեան, վայրկեանական. մատեան, մատենագիր:

Ոյ կը փոխուի ու ի, ինչպէս. լոյս, լուսաւոր. լոյս, լուսալից:

Իւ կը փոխուի ու ի, ինչպէս. պահ, պահաւոր. քիւ, քուարան:

Եայ կը փոխուի ե ի, ինչպէս. քիսնկայ, քիսնկական. հրեայ, հրեութիւն:

61. Յօդակապ կ'ընուի ա ձայնաւորը, որ ածանցման ու բարդութեան մէջ արմատ բառը կը կապէ ուրիշ բառի մը կամ մասնիկի մը, երբ այդ բառը կամ մասնիկը բաղաձայնով սկսած է, ինչպէս. ցաւագիւն, մաղաք:

62. Իսկ երբ այդ բառը կամ մասնիկը ձայնաւորով սկսի, յօդակապ չի դրուիր, ինչպէս. որսորդ, ուսուիր:

Առիւծը չէկ գոյնով գեղեցիկ չորքոտանի մըն է, որ Ափրիկէի և Հնդկաստանի անապատներուն մէջ կը գտնուի: Պոչին ծայրը մազերու փնջիկ մը ունի, և արուին ուսերն ու գլուխը բաշտով ծածկուած են: Սովորաբար ջրոտ տեղ մը կամ եղէգնուտին մէջ կը դարանի, կապիկին, վիթին վրայ յարձակելով՝ սնունդ հայթայթելու համար: Իր ոյժին և վեհանձնութեան վրայ շատ մանրազգայ կը պատմուի: Մեղք որ տեսած չենք զայն:

Առիւծները չէկ գոյնով գեղեցիկ չորքոտանիներ են, որ Ափրիկէի և Հնդկաստանի անապատներուն մէջ կը գտնուին: Պոչերնուն ծայրը մազերու փնջիկ մը ունին, և արուներուն ուսերն ու գլուխը բաշտով ծածկուած են: Սովորաբար ջրոտ տեղ մը կամ եղէգնուտներուն մէջ կը դարանին, կապիկներուն, վիթերուն վրայ յարձակելով՝ սնունդ հայթայթելու համար: Իրենց ոյժին և վեհանձնութեան վրայ շատ մանրազգայ կը պատմուին: Մեղք որ տեսած չենք զանոնք:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

33. Օրինակել այս երկու բնագիրները դիմացէ դիմաց:
34. Ստորագծել անփոփոխ բառերը, եւ խաշանիւով ցոյց տալ փոփոխելի բառերը:
35. Գրել այս հասուածք:
36. Գտնել *սաւր* գոյական, *սաւր* ածական, *սաւր* բայ, *հինգ* մակբայ, *հինգ* նախադրութիւն, *հինգ* շարկապ, *հինգ* միջադրութիւն:

63. Գերականութիւն. — Գերականութիւնը լեզուի մը կանոններուն համեմատ գրելու և խօսելու արուեստն է:

64. Լեզու. — Լեզուն բառերէ կը կազմուի:

65. Խօսքի մասեր. — Տաք տեսակ բառ կայ, որոնք խօսքին մասերը կը կազմեն եւ հետեւեալներն են.

1. Անուն կամ գոյական, որ էակ մը կը ներկայացնէ, ինչպէս. առիւծ:

2. Յօդ, որ կը յայտնէ թէ անուն մը որոշեալ է թէ անորոշ, ինչպէս. առիւծը, առիւծ մը:

3. Ածական, որ անունին մէկ հանգամանքը կը ցուցնէ, ինչպէս. գեղեցիկ:

4. Դերանուն, որ անունի մը տեղը կը դրուի, ինչպէս. որ, ան, եայլն:

5. Բայ, որ գործողութիւն մը ցոյց կու տայ, ինչպէս. կը գտնուի:

6. Դերբայ, որ բային մէկ ձեւն է, և յատկութիւն մը, վիճակ մը կամ գործողութիւն մը կը ցուցնէ, ինչպէս. ծածկուած, յարձակելով:

7. Մակբայ, որ տեղ, ժամանակ, եղանակ, եայլն կը ցուցնէ, ինչպէս. ուր, երբ:

8. Նախադրութիւն, որ կարգ մը բառեր յարաբերութեան մէջ դնելու կը ծառայէ, ինչպէս. մեք, վրայ:

9. Շարկապ, որ բառ բառի և խօսք խօսքի կը կապէ, ինչպէս. եւ, կամ:

10. Չայնարկութիւն կամ միջարկութիւն, որ տեսակ մը ձայն է և կիրք մը կը յայտնէ, ինչպէս. մեղմ:

66. Խօսքի մասերէն գոյականը, դերանունը, բայը, դերբայը փոփոխելի բառեր են, իսկ յօդը, ածականը, մակբայը, նախադրութիւնը, շարկապը, ձայնարկութիւնը անփոփոխ բառեր են:

Ձարուհի, որ մեր թուաբանութեան դասատուին՝
 Գ. Արմաւեանին աղջիկն է, Գատը-Գիւղ կը բնակի:
 Անցեալ տարի տեանուեցայ իրեն հետ Մօտա, ուր օդա-
 փոխութեան գացեր էինք, և հիացայ իրեն վրայ: Իր
 մտքին զարդացումը և սրտին բարութիւնը այնքան ներ-
 դաշնակ են իրարու որ ամէն զինքը տեսնողին համակրանք
 կ'ազդէ: Ինք բնաւ գիտակցութիւն չունի իր ձիրքերուն,
 շատ բնական կը գտնէ բարի և ազնիւ ըլլալ ամէնուն
 հետ, և կը մտածէ թէ նոյն իսկ ամէնէն բարձր անձերը
 կը կորսնցնեն իրենց ուսման ու առաքինութեան յարգը՝
 եթէ իրենք կարեւորութիւն տան անոնց:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

37. Օրինակել այս հասուածք, եւ նշանակել յատուկ անունները,
 յետոյ ստորագծել վերացականները, եւ խաչանիւ գնել նիւթա-
 կաններուն անունը:

38. Գտնել տասը յատուկ անուն անձի, անասունի եւ իրի:

39. Գտնել տասը հասարակ անուն անձի, անասունի եւ իրի:

40. Գտնել տասը վերացական անուն, եւ մէյմէկ խօսք շինել անոնցմով:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ծռչող իւրիշ քուռառնիկ տառապանքն է:

41. Հետեւեալ բայերը վերացական ընել ուսման մասնիկով.

Սուրբ, խնդալ, դատել, ցայտել, զոհանալ, տիրանալ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Սուրբում:

42. Հետեւեալ բայերը վերացական ընել ոչ մասնիկով.

Երեւալ, սովորիլ, աղէտորիլ, նորել, զայրանալ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Երեւոյր:

ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ

Թ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

67. Անուն կամ գոյական. — Անունը կամ գոյա-
 կանը բառ մըն է, որ անձ, անասուն կամ իր կը ցուցնէ,
 ինչպէս. հովիւ, ոչխար, առօր:

68. Երկու տեսակ անուն կայ. յատուկ և հասարակ:

69. Յատուկ անուն. — Յատուկ անունը անձի մը,
 անասունի մը կամ իրի մը մասնաւոր անունն է, ինչ-
 պէս. Յովհաննէս, Ազոռ, Մարմարա:

70. Յատուկ անունը գլխաւորով կը սկսի:

71. Հասարակ անուն. — Հասարակ է այն անունը,
 որ կը յարմարի միեւնոյն տեսակէ ամէն անձի, անա-
 սունի և իրի, ինչպէս. մարդ, շուն, ծով:

72. Նիւթական անուններ. — Նիւթական կը կոչ-
 ուին այն անունները, որոնց ցոյց տուած առարկան կը
 տեսնենք կամ կը շօշափենք, ինչպէս. տղայ, ձուկ, կրակ:

73. Վերացական անուններ. — Վերացական կ'ըս-
 ուին այն անունները, որոնց ներկայացուցած գաղա-
 փարը ոչ կը տեսնենք, ոչ ալ կը շօշափենք, այլ կ'ըմ-
 բռնենք կամ կը զգանք, ինչպէս. փախուս, ստորիւն,
 յապաղում:

74. Ուրիշ, ուսմ., ոչ վերջացող բառերը ընդ-
 հանրապէս վերացական են, ինչպէս. երջանկորիւն,
 զղջում, սովորոյր:

Արեւը, լուսինը և բոլոր երկնային մարմինները, որոնք հորիզոնին վրայ կը փայլին, կարծես թէ զմեզ շրջապատող կապոյտ կամարին փակած են. բայց այնպէս չէ, որովհետեւ իրապէս կամար չկայ, և այն կապոյտը իրական գոյն մը չէ, այլ երկրին չորս կողմը պատող օդին երեւոյթը: Օդին խաւերը թէպէտ գոյն չունին, բայց բոլոր անգոյն մարմիններուն նման՝ իրաբու վրայ բարդուած ըլլալուն պատճառաւ, կապոյտ կ'երեւան. նոյնպէս կապոյտ կ'երեւան հեռաւոր շէնքերը, լեռները օդին խաւերուն մէջէն՝ երբ ծովափէն դիտենք զիմայի եզերքները ուր բլուրները մշուշի մէջ ծրարուած կը թուին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

43. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել բոլոր յոյնակի անունները:
44. Պատմել բերանացի այս հասուածը, յետոյ գրել զայն:
45. Յոյնակի ընել հետեւեալ բառերը.

Վարդ, յոյս, հաւարածոյ, բրածոյ, կոյս, մերենայ, պաշտօնեայ, կամայ, շիթ, խոթ, սարփինայ, սկիւն, կապելայ, զոխ, գամիւն, սրինգ, սանտր, ազգր, խիթ, դուտր, վագր, շիթ, տագր, կոճղ, կռունկ, դրօշ, ծաղր, անգղ, կրօնք, ձեռք, հաւատք, շրթունք, խիղճ:

46. Գտնել վեց ծաղկի անուն, եւ գրել անոնց յոյնակիները:
47. Գտնել վեց ձուկի անուն, եւ գրել անոնց յոյնակիները:

35. Անուններուն քիւր. — Թիւր անուններուն այն յատկութիւնն է, որով ցոյց կուտանք անոնց մէկ կամ մէկէ աւելի ըլլալը:

36. Թիւր երկուք է. եզակի և յոյնակի:

37. Անուն մը եզակի է, երբ ցոյց կուտայ մէկ առարկայ միայն, ինչպէս. պահնորդ, կիւն, սիրս:

38. Անուն մը յոյնակի է, երբ ցոյց կուտայ մէկէ աւելի առարկաներ, ինչպէս. պահնորդներ, կիւներ, սիրսեր:

39. Յոյնակիի կազմութիւն. — Միաժանկ բառերը եւ մասնիկով յօքնակի կ'ըլլան, ինչպէս. հաց, հացեր:

40. Բացառիկ են դուռ, քուռ, լեռ, մաս, միւս բառերը, որոնք եւ քն առաջ և մը կ'առնեն յօքնակիի մէջ, ինչպէս. դուռներ, քուռներ, լեռներ, հայրն:

41. Մէկուկէս վանկ ունեցող բառերը եւ ու յօքնակի կ'ըլլան, երբ կէս վանկը բառին վերջին մասին վրայ է, ինչպէս. սասղ, սասղեր, սարր, սարրեր:

42. Մէկուկէս վանկ ունեցող բառերը ներ ու յօքնակի կ'ըլլան, երբ կէս վանկը բառին սկիզբն է, ինչպէս. գրուխ, գրուխներ, սրինգ, սրինգներ:

43. Բազմաժանկ բառերը ներ ու յօքնակի կ'ըլլան, ինչպէս. դարսններ, առիւծներ:

44. Երբ անձայն յ ու վերջացող գոյականը յօքնակի կ'ըլլայ, յ ն կը կորսուի, ինչպէս. առարկայ, առարկաներ. հաւաքածոյ, հաւաքածոներ:

45. Կարգ մը ու ու վերջացող բառեր, որոնք գրաբարի մէջ անեղական են, աշխարհաբարի մէջ եզակի կը նկատուին և եւ ու յօքնակի կ'ըլլան, ինչպէս. ոսփ, ոսփեր. զեմփ, զեմփեր. կիրփ, կիրփեր. հայրն:

ԺԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԶՄԵՌ:

Չմեռուան ցուրտերը հազիւ կը սկսին, և գիւղացիք իրենց տունէն ներս կը մտնեն: Անոնց աշխատանքը ալ աւարտած է: Ամբարները, մառանները լեցուն են. չոր փայտի կտորուանք կը ձարձատին վառարանին մէջ, որուն շուրջը կը հաւաքուին տղաք և կանայք միամիտ խօսակցութիւններով զուարճանալու: Եւ մինչ զուրսը քամին կը մռնչէ գորգելով խրճիթներուն տանիքներն ու երգիկները, և ծովը քարայրները կը ծեծէ անդադար, իրենք հոն՝ անփոյթ ու զուարթ՝ կը վայելին իրենց տաժանքին ու աշխատութեան պտուղը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

48. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել բացառիկ կերպով յոյճակի եղած բառեր:

49. Պատմել այս հասուածք բերանացի, յետոյ գրել լայն:

50. Յոյճակի ընել հետեւեալ բարդ բառեր.

Ծակաչք, հիւսիսայգ, աղջկտես, դաշներգ, հոգեկարք, երէցկին, հրթիռ, թռչնորս, ջրման:

51. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ գոյականներով.

Միամտութիւն, զուարթութիւն, բարտի, անփութութիւն, պտուղ:

ՕՐԻՆՍԱԿ.— Միամտութիւնը տղոց համար սիրուն յատկութիւն մըն է:

52. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով:

Փիլիպպեանք, եւրոպացիք, Հոփսիմեանք, Լուսաւորչականք:

ՕՐԻՆՍԱԿ.— Փիլիպպեանք Չինաց ծովուն մէջ կղզիներ են:

ԺԱ. ԴԱՍ.— ԲԱՅԱՌԻՅ ՅՈՒՆԱԿՆԵՐ.— ԲԱՐԴ ԲԱՌՆԵՐՈՒ ՅՈՒՆԱԿՆԵՐ

ՏԵ. Բացառիկ յոյճակիներ. — Դրաբարի ձեռով, այսինքն + ով ալ յոյճակի կրնան ըլլալ:

1. Յի մասնիկով վերջացող կարգ մը բառեր, ինչպէս. Պոշեցի, Պոշեցիք. գիւղացի, գիւղացիք:

2. Կան մասնիկով վերջացող կարգ մը բառեր, ինչպէս. Բողոքական, Բողոքականք. Հոռմեական, Հոռմեականք:

3. Եան վերջացող կարգ մը անուններ, ինչպէս. Օսմանեան, Օսմանեանք:

ՏԶ. Այս բառերը ազգի մը, կրօնքի մը, ընտանիքի մը, կուսակցութեան մը կամ միջավայրի մը պատկանող մարդիկ կը ներկայացնեն ընդհանրապէս:

ՏՏ. Սովորականէն տարբեր կերպով յոյճակի կրնան ըլլալ նաեւ կիւն, կանայք. մարդ, մարդիկ. տղայ, տղաք. տեղ, տեղումնք. կտոր, կտորումնք. Հայ, Հայք. Պոշկար, Պոշկարք. Էայլն:

ՏԹ. Բարդ բառերու յոյճակի. — Բարդ բառերը բազմամասնիկ ըլլալուն պատճառով ներ ով յոյճակի կ'ըլլան, ինչպէս. մայրաքաղաքներ, ներկարարներ:

ՅՈ. Բայց երբ իրենց վերջին բառը միավանկ է, բարդ բառերը երբեմն ներ ով և երբեմն եր ով յոյճակի կ'ըլլան, ինչպէս. յողացաւ, արժեթուղթեր, գրագէտներ, նաւաւարներ:

ՅԻ. Երբ բարդ բառը յղակապով չէ կազմուած, միշտ ներ ով յոյճակի կ'ըլլայ, ինչպէս. ջրհորներ, ձկնորսներ, փարափներ, կրծկալներ:

ԺԲ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԳԻՇԵՐԸ

Գիշերը խաւար է. (ինչո՞ւ): Ես գիշեր չեմ տրեր. (ինչո՞ւ): Գիշերուան ժամերը շատ կ'երկարին. (ե՞րբ): Գիշերուան կը սպասենք հանգչելու համար. (ինչո՞ւ): Գիշերէն ծերերը չեն ակորժիր. (ինչո՞ւ): Դժբախտ մարդիկ գիշերով կը մխիթարուին. (ի՞նչպէս):

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

53. Գրել այս հասուածը ընդարձակելով եւ հարցումներուն տեղ յարմար պատասխաններ գտելով. յետոյ գրել թէ *գիշեր* բառը ի՞նչ հոլովի կը վերաբերի վերայիցեալ նախադասութեանց ամէն մէկուն մէջ:

54. Աստի նման հասուած մը շարադրել առտու բառին վեց հոլովներով:

ՕՐԻՆՈՒԿ. — Առտուն լուսաւոր է (ինչո՞ւ). վասն զի այն տոտեն է որ արեւը կը ծագի, եւ ամէն կողմ կը ակուէ իր ճառագայթները, եւ այլն:

55. Ուղղական ընել հետեւեալ հոլովուած բառերը.

Ձանքով, զարմացմամբ, կամարէն, շողերու, տարափի, լեռներէն, զուարթութեամբ, ծովու, ծիծաղէն, ոչխարներէն, կովուն, հորթին, աշխատութեան, ժամուն, օրուան, տարուընէ, հօրմէ, տղոց, քրոջմով, ուսման, տանտէրոջմէ:

ԺԲ. ԴԱՍ. — ՀՈՒՈՎՈՒՄ

92. Հոլովում. — Անունի մը վերջաւորութեան փոխուելուն հոլովում կ'ըսուի:

93. Վեց հոլով կայ. ուղղական, հայցական, սեռական, տական, բացառական, գործիական:

94. Ուղղական. — Ուղղականը կը պատասխանէ ո՞վ հարցման, ինչպէս. Մայրս բարի է: — Ո՞վ բարի է: — Մայրս:

95. Հայցական. — Հայցականը ուղղականին ձեւը ունի, բայց կը պատասխանէ զո՞վ հարցման, ինչպէս. Մայրս կը սիրեմ: — Զո՞վ կը սիրեմ: — Մայրս:

96. Սեռական. — Սեռականը կը պատասխանէ որո՞ւն հարցման, ինչպէս. Մօրս աղջիկն էմ: — Որո՞ւն աղջիկն էմ: — Մօրս:

97. Տական. — Տականը սեռականին ձեւը ունի, բայց կը պատասխանէ որո՞ւ հարցման, ինչպէս. Մօրս կապուած էմ: — Որո՞ւ կապուած էմ: — Մօրս:

98. Բացառական. — Բացառականը կը պատասխանէ որմե՞ հարցման, ինչպէս. Մօրմէս կը վախնամ: — Որմե՞ կը վախնամ: — Մօրմէս:

99. Գործիական. — Գործիականը կը պատասխանէ որո՞վ հարցման, ինչպէս. Մօրմովս կ'ապրիմ: — Որո՞վ կ'ապրիմ: — Մօրմովս:

100. Այս հարցումներուն տեղ կը գործածուին, ի՞նչ բան, ի՞նչ բանը, ի՞նչ բանին, ի՞նչ բանի, ի՞նչ բանէ, ի՞նչ բանով, երբ խօսքին առարկան ոչ թէ անձ մը, այլ իր մըն է, ինչպէս. Տունը հին է: — Ի՞նչ բանը հին է: — Տունը:

ԺԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՅԱԶՈՂ, ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Յակոբ և Պետրոս, երկու գիւղացիներ, որ մը բան-
ջարանոցի մը քովէն կ'անցնէին՝ գլուխ գլխու խօսակ-
ցելով իրարու հետ: «Նայէ՛, ըսաւ յանկարծ Յակոբ իր
ընկերոջը, սա կաղամբները որքան խոշոր են: — Ատանք
ալ բա՛ն են, պատասխանեց Պետրոս հեգնութեամբ, ևս
անանկ կաղամբ մը տեսած եմ՝ որ մեր գիւղին զանգա-
կատան չափ կար:» Յակոբ՝ որ կաթնայագործ էր, ու-
զելով անոր բերնին չափը տալ, անմիջապէս ըսաւ. «Ես
ալ ժամանակաւ մեր եկեղեցիին չափ կաթնայ մը չինած
եմ:» — «Բայց այդ ահագին կաթնայն ինչո՞ւ համար չի-
նել տուին:» — «Բու կաղամբդ մէջը եփելու համար
անտարակոյս,» յարեց սրամիտ երիտասարդը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

56. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել ընդհանուր կանոնէն
սարքեր կերպով հոլովումով անուններ:

57. Պատմել բերանացի այս հասուածք, լեռն գրել զայն:

58. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն սեռականը գործածելով.

Պատիւ, որոտում, զաւակ, եկեղեցի, երկիր, արձակուրդ, խանձա-
րուր, հայրիկ, հաշիւ, մատիտ, բարոյութիւն:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ասիկա պատուոյ խնդիր մը եղաւ իրեն համար:

59. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն բացառականը գործա-
ծելով.

Երկամուղի, մական, աւան, յուզում, անթումութիւն:

ԺԳ. ԴԱՍ. — ՀՈՒՈՎՈՒՄ (Շարունակութիւն)

101. Հոլովում. — Հոլովման ընդհանուր կանոնն է.

	Եզակիի մէջ	Յոգնակիի մէջ
Ուղղ. Հայց.	Հաց	Հացեր
Սեռ. Տրակ.	Հացի	Հացերու
Բաց.	Հացե	Հացերե
Գործ.	Հացով	Հացերով

102. Հասարակ անուններու եզակի հոլովման
բացառութիւններն են հետեւեալները.

103. Ա. ի վերջացող բաղմաւանկ անունները
սեռականին մէջ կ'ըլլան նաեւ ող, ինչպէս. երկարուղի,
երկարուղույ. եկեղեցի, եկեղեցույ:

104. Բ. ուրիշ վերջացող անունները կ'ըլլան
միշտ քեան, քենե, քեանք, ինչպէս. քերութիւն, քե-
րութեան, քերութեամբ:

105. Գ. ում վերջացող ածանցեալ անունները
կ'ըլլան նաեւ ման, մանք, ինչպէս. որոտում, որոտ-
ման, որոտմամբ:

106. Դ. իւ վերջացող գոյականներէն ոմանք
կ'ըլլան նաեւ ուղ, ուե, ուով, ինչպէս. պատիւ,
պատուոյ, պատուե, պատուով, և ոմանք ալ ուի, ուե,
ուով, ինչպէս. հաշիւ, հաշուի, հաշուե, հաշուով:

107. Ե. վերջին վանկին մէջ ա ունեցող անուն-
ները հոլովման մէջ այդ ա ը չեն կորսնցներ, ինչպէս.
աւան, աւանի. կոռւան, կոռւանի: Բացառիկ են. մա-
կաւ, մակսի. քերան, քերի. զաւակ, զաւկի:

108. Զ. վերջին վանկին մէջ ի պարունակող
անուններէն ոմանք հոլովման միջոցին ի ն չեն կորսնցներ,
ինչպէս. սկիւն, սկիւնի. աշիւ, աշիւի. մագնիս, մագ-
նիսի. ապառիկ, ապառիկի: Սակայն կան բառեր ալ
որոնց մէջ ի ն կը կորսուի, ինչպէս. գիր, գրի. երկիր,
երկրի. մարգագետին, մարգագետնի:

Սառած գետին վրայ Անայիս իր եղբորը հետ կը խաղար: Յանկարծ սառույցը կը կոտորի, կը բացուի փոքրիկ աղջկան ոտքին տակ, և աղան ինքզինքը ջուրին մէջ կը գտնէ: Գլուխն ու թեւերը դեռ դուրսն են: Սառույցի կտորին կը կառչի, իր եղբայրը օգնութեան կը կոչէ, բայց ան խելքը գլխէն գացած՝ կը ձգէ կը փախչի, սուր ձիւներ արձակելով: Անայիս գիտէ թէ գետը խորունկ է, և թէ պիտի թաղուի հոն պաղ ջուրին խորը, հորմէն մօրմէն հեռու: Բայց ահա հաւատարիմ չունն է, խոշոր քեռ-նեռով մը, որ կը վազէ կու գայ, կ'երկնցնէ թաթերը փոքրիկ տիրուհիին, որ անոնց փաթթուելով վեր կ'ելլէ ու կ'ազատի:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

60. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել քնդհանուր օրէնքները: Եւ ստորագծել քնդհանուր օրէնքները:

61. Պատմել բերանացի այս հասուածք, յետոյ գրել գայն:

62. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն սեռականը գործածելով.

Ծով, տարի, մատուռ, կին, բեռ, Թոռ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ծովուն ալիքները փոթորիկէն կը փրփրէին:

63. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն բացառականը գործածելով.

Ամառ, Թոռ, բարութիւն, արեւ, պարտէզ, սիրտ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ամառունքն ետըր աշուն կու գայ:

109. Է. Վերջին վանկին մէջ ու պարունակող բառերը գրեթէ միշտ ուն կը պահեն հոլովման ատեն, ինչպէս. ուխտ, ուխտի. հեղուկ, հեղուկի: Սակայն բացառութիւններ կան, ինչպէս. օգուտ, օգտի. տեսլի, տեսչի, եւայլն: Ու պարունակող կարգ մը բառեր ալ տարբեր սեռական ունին, ինչպէս. տուն, տան. շուն, շան, եւայլն:

110. Ը. Կարգ մը միավանկ բառեր կան, որոնց սեռականը ու կ'ըլլայ, ինչպէս. մարդ, մարդու. շահ, շահու. դար, դարու. ծով, ծովու. նաւ, նաւու. մանկ, մանկու:

111. Թ. Ժամանակ ցուցնող գրեթէ բոլոր անունները կ'ըլլան ուսն, և կամ ուրնէ, ուլ, ինչպէս. արեւո, արեւունան, արեւոէ կամ արեւունքնէ, արեւով: Այսպէս կ'ըլլան. ձկն, հիւսկ, երեկ, ասեւ, ժամանակ, անգամ, ցորեկ, օր, կես օր, գիշեր, առաջ, ժամ, հեղ, իրիկուն, առտու, վաղը, տարի, ամիս, շաբաթ:

112. Ժ. Ազգականութեան կապ ցուցնող գրեթէ բոլոր անունները բացառիկ հոլովումներ ունին, ինչպէս.

Ա. Հայր, հօր, հօրմէ, հօրմով, Նոյնպէս. մայր, եղբայր:

Բ. Աղջիկ, աղջկան, աղջիկէ, աղջիկով: Նոյնպէս. երիկ, կնիկ:

Գ. Ներ, ներոջ, ներոյմէ, ներոյմով: Նոյնպէս. աներ, տալ, փոյ, կեսուր, կիւն: Ընկեր և տէր բառերը, թէև չըլլան ազգականութեան կապ ցուցնող անուններ, կը հոլովուին ներին պէս:

113. ԺԱ. Անկանոն կերպով կը հոլովուին սեր, սիրոյ. կայսր, կայսեր. ճամբայ, ճամբու. գրուի, գրիւ. արեւ, արեւու. տղայ, տղու. լեռ, լեռան. բեռ, բեռան. բոռ, բոռան. եգ, եգան. հիւս, հիւսան. դուռ, դուռան. մաստու, մաստան:

ԺԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԽՈՅՈՐ ՏՈՒԹՈՐԸ ԵՒ ՓՈԲԵՐԻԿ ԳԻՆՂԱՅԻՆ

Անգլիոյ մէջ, Լորտ մը հացկերոյթի հրաւիրեր էր իր գաւառին աղնուականները և մէկ քանի օտարականներ: Ամէնուն գլուխը տաքցեր էր: Շատ գէշ ու խոշոր ֆրանսացի բժիշկ մը սկսաւ ծաղրել շատ նիհար գաւառացի երիտասարդ մը, որ իր գէմը նստեր էր: Շինականը բարկացաւ, և պատասխանեց թէ հակառակ իր նիհարութեան կրնար հետեւեալ օրը երեք անգամ Հայտ-Բառքի չրջանը ընել՝ կռնակը առած ահագին Տօքթորը: Բժիշկը ընդունեցաւ, և յիսուն ոսկի գրաւ դրաւ: Հետեւեալ օրը երիտասարդը իր խոստմանը համեմատ որոշեալ անգը եկաւ ու յայտարարեց թէ ինքը գրաւ դրեր էր բժիշկը կրելու, բայց ոչ զգեստները, ուստի պէտք էր հանուէր: Տօքթորը նեղը մնաց, և ստիպուեցաւ վճարել յիսուն ոսկին, որովհետեւ հանդիսականք իրաւունք տուին գիւղացւոյն:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

64. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել ոյն անունները որոնք բացառիկ հոլովումներ ունին յոբնակիի մէջ:

65. Պատմել բերանացի այս հասուածք, յետոյ գրել զայն:

66. Մէլմէլ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն սեռականները գործածելով.

Բողոքականք, ձախակողմեանք, լեռնցիք, կանայք, մարդիկ, սկաղեմականք, դպրոցականք, տղար:

ՕՐԻՆԱԿ. — Բողոքականաց ազգայեցող ժողովին նախագահեց:

67. Գտնել հետեւեալ բառերուն եզակի ուղղականները.

Բերկրութեանց, տղոց, կանանց, քաղաքացւոց, պերճութեանց, բուրմանց, ունայեութեանց, գիւղացւոց, ծաւալմանց, մարդոց, յիշողութեանց, հոսկարութեանց, տրոփմանց, բարախմանց, յապաղմանց:

ԺԵ. ԴԱՍ. — ՀՈՒՈՎՈՒՄ (Շարունակութիւն)

114. Հասարակ անուններու յօքնակի հոլովման բացառութիւնները հետեւեալներն են.

115. Յի՛ք վերջացող յօքնակիները սեռականի և տրականի մէջ կ'ըլլան ցոց, ինչպէս. փաղափացի՛ք, փաղափացւոց. գիւղացի՛ք, գիւղացւոց:

116. Կանկ վերջացող յօքնակիները սեռականի և տրականի մէջ կ'ըլլան կանաց, ինչպէս. բողոքականք, բողոքականաց. պահպանողականք, պահպանողականաց:

117. Եանկ վերջացող յօքնակիները սեռականի և տրականի մէջ կ'ըլլան եանց, ինչպէս. աջակողմեանք, աջակողմեանց:

118. Ասոնցմէ զատ՝ ուրիշ և ում վերջացող անունները յօքնակի սեռականի և տրականի մէջ կրնան ըլլալ նաեւ քեանց և մանց, ինչպէս. ուրախութեանց, ուսմանց:

119. Տղայ, մարդիկ, կանայք հետեւեալ կերպով կը հոլովուին.

Ուղղ. Հայց.	Տղաք	Մարդիկ	Կանայք
Սեռ. Տրակ.	Տղոց	Մարդոց	Կանանց
Բաց.	Տղոցմէ	Մարդոցմէ	Կիներէ
Գործ.	Տղոցմով	Մարդոցմով	Կիներով

120. Մարդ և կին բառերը ընդհանուր օրէնքին համաձայն կ'ըլլան նաեւ յօքնակիի մէջ մարդեք, մարդերու, մարդերէ, մարդերով. կիներ, կիներու:

121. Աղջիկ բառին յօքնակի սեռականը կ'ըլլայ նաեւ աղջկանց:

ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒԹԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆ

	Եզակի	Յոճակի	Եզակի	Յոճակի
Ո. Հ.	Ծառ	Ծառեր	Պարտէզ	Պարտէզներ
Ս. Տ.	Ծառի	Ծառերու	Պարտէզի	Պարտէզներու
Բ.	Ծառե	Ծառերե	Պարտէզե	Պարտէզներե
Գ.	Ծառով	Ծառերով	Պարտէզով	Պարտէզներով

Բ Ա Յ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Կ. Ե Ր

Ա.

ի վերջացող բառեր

Բ.

աւրիւն վերջացող բառեր

	Եզ.	Եզ.	Յոճ.
Ո. Հ.	Հոգի	Բարութիւն	Բարութիւններ
Ս. Տ.	Հոգւոյ	Բարութեան	Բարութեանց
Բ.	Հոգիե	Բարութենե	Բարութիւններե
Գ.	Հոգիով	Բարութեամբ	Բարութիւններով

Գ.

ուս վերջացող բառեր

	Եզ.	Յոճ.
Ո. Հ.	Ուսում	Ուսումներ
Ս. Տ.	Ուսման	Ուսմանց
Բ.	Ուսումե	Ուսումներե
Գ.	Ուսմամբ	Ուսումներով

Դ.

իւ վերջացող բառեր

	Եզ.	Եզ.
Ո. Հ.	Պատիւ	Հաշիւ
Ս. Տ.	Պատուոյ	Հաշուի
Բ.	Պատուե	Հաշուե
Գ.	Պատուով	Հաշուով

Ե.

վերջին վանկին մէջ ա պա-
րունակող կարգ մը բառեր

Զ.

վերջին վանկին մէջ ի պա-
րունակող կարգ մը բառեր

	Եզ.	Եզ.	Յոճ.
Ո. Հ.	Ճակատ	Գիր	Գիրքեր
Ս. Տ.	Ճակաի	Գրի	Գիրքերու
Բ.	Ճակաե	Գրե	Գիրքերե
Գ.	Ճակաով	Գրով	Գիրքերով

Է.

վերջին վանկին մէջ ու պարունակող քանի մը բառեր

	Եզ.	Եզ.	Յոճ.
Ո. Հ.	Օգուտ	Տուն	Տուններ
Ս. Տ.	Օգտի	Տան	Տուններու
Բ.	Օգուտե	Տունե	Տուններե
Գ.	Օգուտով	Տունով	Տուններով

Ը.

Քանի մը միավանկ բառեր

	եզ.	Յոմ.	եզ.	Յոմ.
Ո. Հ.	Ծով	Ծովեր	Մարդ	Մարդիկ
Ս. Տ.	Ծովու	Ծովերու	Մարդու	Մարդոց
Բ.	Ծովի	Ծովերի	Մարդի	Մարդոցմէ
Գ.	Ծովով	Ծովերով	Մարդով	Մարդոցմով

Թ.

Ժամանակ ցուցնող բառեր

	եզ.	եզ.	եզ.
Ո. Հ.	Ամառ	Ատեն	Ժամ
Ս. Տ.	Ամառուան	Ատենուան	Ժամուան
		կամ Ատենի	կամ Ժամու
Բ.	Ամառուքնէ	Ատենէ	Ժամէ
	կամ Ամառի		
Գ.	Ամառով	Ատենով	Ժամով

Ժ.

Ազգականութեան կապ ցուցնող բառեր

	եզ.	եզ.	եզ.	եզ.
Ո. Հ.	Հայր	Կնիկ	Ներ	Կին
Ս. Տ.	Հոր	Կնկան	Ներոջ	Կնոջ
Բ.	Հորիկ	Կնիկի	Ներոջմէ	Կնոջմէ
Գ.	Հորով	Կնիկով	Ներոջմով	Կնոջմով

ԺԱ.

կանխ վերջացող յոմանկիներ

Ո.	Բողոքական	Աջակողմեան
Հ.	Բողոքականներ	Աջակողմեաններ
Ս. Տ.	Բողոքականաց	Աջակողմեանց
Բ.	Բողոքականներէ	Աջակողմեաններէ
Գ.	Բողոքականներով	Աջակողմեաններով

ԺԲ.

ցիւլ վերջացող յոմանկիներ

Ո.	Գիւղացի
Հ.	Գիւղացիներ
Ս. Տ.	Գիւղացւոց
Բ.	Գիւղացիներէ
Գ.	Գիւղացիներով

ԺԳ.

Անկանոն հոլովումներ

	եզ.		
Ո. Հ.	Սեր	Կայսր	Գլուխ
Ս. Տ.	Սիրով	Կայսեր	Գլխու
Բ.	Սերի	Կայսրի	Գլխի
Գ.	Սիրով	Կայսրով	Գլխով

	եզ.	Յոմ.	եզ.	Յոմ.
Ո. Հ.	Տղայ	Տղա	Ճամբայ	Ճամբաներ
Ս. Տ.	Տղու	Տղոց	Ճամբու	Ճամբաներու
Բ.	Տղի	Տղոցմէ	Ճամբի	Ճամբաներէ
Գ.	Տղով	Տղոցմով	Ճամբով	Ճամբաներով

	եզ.	եզ.	եզ.	Յոմ.
Ո. Հ.	Եզ	Թռու	Դուռ	Դուռներ
Ս. Տ.	Եզան	Թռան	Դրան	Դուռներու
Բ.	Եզի	Թռանի	Դրանի	Դուռներէ
Գ.	Եզով	Թռանով	Դրանով	Դուռներով

Մեր լուսաւորման գլխաւոր նիւթերն են՝ քարիւղը որ Հիւսիսային Ամերիկայի և Ռուսիոյ մէջ կը բլբլի աղբիւրներէ, և որ կը գործածուի մեր տուններուն մէջ, կազը որ գետնածուխէ կը գոյանայ և ընդհանրապէս կը լուսաւորէ մեր պողոտաներն ու հրապարակները, ելեկտրական լոյսը որ նոր գիւտ մըն է և կը սկսի Պոլսոյ մէջ ալ երեւալ, բուսական ձէթը որ տուններէ կը հանուի, և ճրագը որ ճարպէն կը շինուի: Իսկ մեզրամօր որ մեղուին ճարտարգործութիւնն է, հիմայ կը գործածուի գրեթէ միայն Հայոց, Յունաց և Լատինաց եկեղեցիներուն մէջ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

68. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստուագծել այն յասուկ անունները որոնք բացառիկ հոլովումներ ունին եզակիի կամ յոթնակիի մէջ:

69. Բերանացի պատմել այս հասուածք:

70. Մէկ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Քարիւղ, Ամերիկա, աղբիւր, քնակարան, կազ, պողոտայ, հրապարակ, գիւտ, ձէթ, տուն, ճրագ, ճարպ, մեղու, Ռուսիա

ՕՐԵՆԱԿ. — Քարիւղի մասնաւոր հնոցներ կան, որոնց վրայ կերպուր կ'եփուի:

71. Գտնել հետեւեալ բառերուն եզակի ուղղականները.

Ձիւնացիք, Սկովտիացիք, Կարմեւեանց, Դալիֆորնիոյ, Ճարոնցւոյ, Անդրալեոնականաց, Եսթոնացիք:

122. Յասուկ անունները ընդհանուր կանոնին համեմատ կը հոլովուին: Յատուկ անունները ընդհանրապէս եզակի կը գործածուին, սակայն կրնան յոթնակի ալ գործածուիլ, ինչպէս. Պուրպուրները տիւրքիս Յրանալի:

123. Յատուկ անուններու հոլովման բացառութիւններ են եզակիի մէջ հետեւեալները.

1. ա և իա վերջացող յատուկ անունները յ կ'առնեն հոլովման մէջ, ինչպէս. Յրանա, Յրանալի. Աննա, Աննայէ. Եւսոֆիա, Եւսոֆիայի:

2. իա վերջացող աշխարհագրական անունները կ'ըլլան իոյ, իայէ, իայոյ, ինչպէս. Անգղիա, Անգղիոյ, Անգղիայէ, Անգղիայով. Սպանիա, Սպանիոյ, Սպանիայէ, Սպանիայով:

3. Նոյնպէս օ վերջացող անունները կ'ըլլան ոյի, ոյէ, ոյոյ, ինչպէս. Շիֆալիօ, Շիֆալիօյի, Շիֆալիօյէ, Շիֆալիօյով. Քոնկիօ, Քոնկիօյի, Քոնկիօյէ, Քոնկիօյով:

4. Վերջին վանկին մէջ ա, ի, ու պարունակող յատուկ անունները միշտ անփոփոխ կը մնան հոլովման մէջ, ինչպէս. Եփրատ, Եփրատի. Պերլին, Պերլիւ. Վարդուկ, Վարդուկի: Բացառիկ է Չասիկ, Չասկի:

5. Անկանոն հոլովումներ ունին Ասուած, Ասուածոյ, Ասուածիւ, Ասուածով. Չին, Չինու. Հայ, Հայու. Պոլիս, Պոլսոյ. Ասուածածին, Ասուածածնայ. Խրում, Խրումն, Խալլն:

124. Յատուկ անուններու հոլովման բացառութիւններն են յոթնակիի մէջ հետեւեալները.

Եանկ, ցիփ, կանկ վերջաւորած յատուկ անունները յոթնակի սեռականի մէջ կ'ըլլան եանկ, ցուց, կանաց, ինչպէս. Օստանեանկ, Օստանեանց, Կարնեցիփ, Կարնեցուց. Ղեւսականկ, Ղեւսականց: Բացառիկ կերպով կրնան հոլովուիլ նաեւ Հայ, Յոյն, Հեղին, Հրեայ և ուրիշ ազգերու անուններ, ինչպէս. Հայք, Հայոց. Յոյնք, Յունաց. Հեղինք, Հեղինաց. Հրեայք, Հրեիք:

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՂՈՎՈՒՄԸ

ԸՆԳԶԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆ

	եզ.	Յոմ.
Ո. Հ.	Յովսէփ	Յովսէփներ
Ս. Տ.	Յովսէփի	Յովսէփներու
Բ.	Յովսէփե	Յովսէփներէ
Գ.	Յովսէփով	Յովսէփներով

	եզ.	Յոմ.
Ո. Հ.	Շուշան	Շուշաններ
Ս. Տ.	Շուշանի	Շուշաններու
Բ.	Շուշանե	Շուշաններէ
Գ.	Շուշանով	Շուշաններով

Բ Ա Յ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ա.

ա եւ իա վերջացող անուններ

Ո. Հ.	Յրանաա	Եւտոքսիա
Ս. Տ.	Յրանաայի	Եւտոքսիայի
Բ.	Յրանաայե	Եւտոքսիայե
Գ.	Յրանաայով	Եւտոքսիայով

Բ.

իա վերջացող երկրի անուններ

Ո. Հ.	Սպանիա	Շիբաղո
Ս. Տ.	Սպանիոյ	Շիբաղոյի
Բ.	Սպանիայե	Շիբաղոյե
Գ.	Սպանիայով	Շիբաղոյով

Գ.

օ վերջացող անուններ

Դ.

վերջին վանկի ի տառին յապաւումը

Ո. Հ.	Չաաիկ
Ս. Տ.	Չաաիկի
Բ.	Չաաիկե
Գ.	Չաաիկով

Ե.

Անկանոն հոլովումներ եզակիի մէջ

Ո. Հ.	Աստուած	Հայ	Խիթում	Պոլիս	Չին
Ս. Տ.	Աստուծոյ	Հայու	Խիթման	Պոլսոյ	Չինու
Բ.	Աստուծմե	Հայե	Խիթումե	Պոլսե	Չինե
Գ.	Աստուծմով	Հայով	Խիթումով	Պոլսով	Չինով

Զ.

Է.

Ը.

եանկ վերջացող
յոթնակի անուններ

ցիկ վերջացող
յոթն. անուններ

կանկ վերջացող
յոթնակի անուններ

Ո.	Օամանեանկ	Պոլսեցիկ	Հռոմէականկ
Հ.	Օամանեանկներ	Պոլսեցիկներ	Հռոմէականկներ
Ս. Տ.	Օամանեանց	Պոլսեցուց	Հռոմէականաց
Բ.	Օամանեանկներէ	Պոլսեցիկներէ	Հռոմէականկներէ
Գ.	Օամանեանկներով	Պոլսեցիկներով	Հռոմէականկներով

Թ.

Անկանոն յոթնակի հոլովներ

Ո.	Հայք	Հրեայք
Հ.	Հայեր	Հրեաներ
Ս. Տ.	Հայոց	Հրէից
Բ.	Հայերէ	Հրեաներէ
Գ.	Հայերով	Հրեաներով

Ո.	Հնդիկք	Պարսիկք
Հ.	Հնդիկներ	Պարսիկներ
Ս. Տ.	Հնդկաց	Պարսկաց
Բ.	Հնդիկներէ	Պարսիկներէ
Գ.	Հնդիկներով	Պարսիկներով

ԺԷ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՄՐԱՄԻՏ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Ժամանակաւ, երբ տակաւին հնարուած էր շողեկաւքը և ամէն մարդ կառքով կը ճամբորդէր, Անգլիոյ Թագաւորներէն մէկը, Գէորգ Ա., գիւղի մը պանդոկը իջաւ, կառքին ձիերը փոխել տալու համար, և անօթի ըլլալով՝ երկու հաւկիթ բերել տուաւ: Մեկնելու պահուն՝ իր պալիկը եկաւ զանգատեցաւ թէ պանդոկապետը հարիւր ֆիօրին կը պահանջէր հաւկիթներուն փոխարէն: Ինքնակալը կանչել տուաւ զայն և հարցուց թէ արդեօք հաւկիթները շատ հազուագիւտ էին այդ գիւղին մէջ որ այդպէս սուղ կը ծախէր: «Ո՛չ, տէր արքայ, պատասխանեց սրամիտ գիւղացին, նոյն իսկ շատ առատ են, բայց Թագաւորները հազուագիւտ են, և երբ բաղդը Ձեր Վահափառութեան պէս մեծ ինքնակալ մը կը զրկէ մեզի, կը ջանանք օգուտ քաղել:» Թագաւորը ժպտեցաւ և հարիւր ֆիօրինը համբել տուաւ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

72. Օրինակել այս հասուածք, եւ ցոյց տալ մէջի անուններուն թիւը:
73. Ցոյց տալ այդ անուններուն հոլովները:
74. Պատմել բերանացի այս հասուածք, յետոյ գրել զայն:
75. Հետեւեալ բառերով մէկ մէկ խօսք շինել.

Շողեկաւք, ճամբորդ, պանդոկ, հաւկիթ, պալիկ, սրամիտ, հազուագիւտ, ինքնակալ, ֆիօրին, առատ:

ՕՐԵՆԱԿ. — Շողեկաւքով ճամբորդութիւնը յոգնեցուցիչ է:

76. Լուծել այս հասուածից առաջին տառը անունները:

ՕՐԵՆԱԿ. — Կառքին հասարակ անուն եզակի սեռական ձիերը հասարակ անուն յոքնակի հայցական

77. Հետեւեալ խօսքերուն մէջի շեղագիր անուններուն թիւը փոխել.

Թռչունը պոքակին մէջ կը գեղգեղէ: — Սարկաւազը խորանը կը խնկարկէ: — Բանաստեղծները տաղեր կը յօրինեն: — Ատենափօսները քեռերուն վրայէն կը ծառեն: — Վարազը և արջը գալլին չափ անգուժ են: — Այն հիւանդութիւնները, որոնք ուշիշին կը փոխանցուին, տարափոխիկ կը կոչուին: — Ան որ գալիք վտանգը կը տեսնէ, նախատես մարդ մըն է: — Փոսուռաները գիշերը կը փայլին խոտին մէջ:

78. Գտնել վեց ծաղիկի եւ վեց միջատի անուն, եւ գրել անոնց յոգնակին: Գտնել վեց ձուկի եւ վեց թռչունի անուն, եւ գրել անոնց եզակի սեռականը: Գտնել վեց բաղաժի անուն, եւ գրել անոնց եզակի բացառականը:

ԺԷ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

125. Անունին լուծումը. — Անուն մը լուծելու համար պէտք է ցոյց տալ.

1. Տեսակը. հասարակ կամ յատուկ անուն:
2. Թիւը. եզակի կամ յոգնակի:
3. Հորովը. ուղղական, հայցական, սեռական, տրական, բացառական, կամ գործիական:

126. Կրճատումներ. — Լուծման մէջ սովորութիւն է բառերը կրճատելով գրել:

Յատուկ անուն գրելու տեղ՝ գրելու է յս. ան. հասարակ անուն՝ հս. ան. եզակի՝ եզ. յոգնակի՝ յգ.:

Ուղղական՝ ուղ. հայցական՝ հյց. սեռական՝ սեռ. տրական՝ տր. բացառական՝ բցո. գործիական՝ գրծ.:

ԺԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԴԵՐՁԱԿ ՇԻՆԱԶԱՐԸ

Հնդկաստանի մէջ տեսակ մը շիկահաւ կայ, տարօրինակ կերպով հետաքրքրական փոքրիկ թռչուն մը, որուն արհեստը դերձակութիւն է: Ծառերուն տերեւները կը ժողվէ, իրարու կը կարէ և պատեան մը կը շինէ իր ձագուկներուն բոյնը մէջը պահելու համար: Պատեանին ներսի կողմը ստեւեռով, փետուրներով, սարդի ոտայններով կը ծածկէ, որպէս զի կախուղ ըլլայ: Իր ասեղն է իր սուր կտուցը, և դերձանը՝ բուսական փափուկ թիւ մը, զոր խոտի չիւղերուն մէջէն կ'ընտրէ կամ զոր կը մանէ շրջակայ մացառներուն բամպակի ծուէնները ժողվելով ու գլխով: Այս թռչունը հազիւ երեք մատ երկայնութիւն ունի: Էգը թռիւ է: Արուին փետուրները գոյնզգոյն են:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

79. Օրինակել այս հասուածը, եւ ցոյց տալ յասկացուցիչները:
80. Զատել այս հասուածին մէջի բոլոր յասկացեալները, եւ մէյ մէկ խօսք շինել անոնցմով:

ՕՐԻՆԱԿ. — Արուեստը հարստութիւն մը կ'արժէ:

81. Մէյմէկ պատահ յասկացուցիչդնել հետեւեալ յասկացեալներուն բով
. . . իրատը. — . . . հրացանը. — . . . լեզուն. — . . . բրդը. —
որտորութիւնը. — . . . աչքը. — . . . ապուրը. — . . . ստեղնաշարը. —
. . . երգեհոնը. — . . . ջերմանոցը. — . . . կանթերը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ծերունիին իրատը:

82. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ անուններով:
Որմնադրին ծեփակը, աշխատանոցին լոյսը, նորմիկին մկրատը,
զրբին պատկերները, ծառ այլն ամասկանները, դեղձանիկին դալայիկը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Որմնադրին ծեփակը ցեխին մէջ ինկաւ:

83. Մէյմէկ յարմար յասկացեալ դնել հետեւեալ յասկացուցիչներուն բով
Լուսին . . . — ձիւնին . . . — ջուռակին . . . — հալլիին . . . —
մատերուն . . . — դաշնակին . . . — սեղանին . . . — դեղձին . . . —
եղեւիններուն . . . — ամպերուն . . . — փոմորիկին . . . :

ԺԸ. ԴԱՍ. — ՅԱՏԱԿԱՅՈՒՅԻՉ ԵՒ ՅԱՏԱԿԱՅԵԱՆ

127. Անունը՝ յասկացուցիչ. — Յասկացուցիչը բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցնէ, և կ'ըլլայ միշտ սեռական, թէ՛ եղակիի և թէ՛ յոքնակիի մէջ, ինչպէս. դպրոցին աշակերտը. տուներուն սանիթները. դրան բանալին:

128. Անունը՝ յասկացեալ. — Յասկացեալը յատկացուցիչին վերաբերեալ անունն է, ինչպէս. դպրոցին աշակերտները. սան սանիթը. դռներուն բանալիները:

129. Յասկացեալը կրնայ ըլլալ ուղղական, հայցական, սեռական, տեսական, բացատրական, գործիական, ինչպէս. դպրոցին աշակերտը, դպրոցին աշակերտին, դպրոցին աշակերտէն, դպրոցին աշակերտով:

130. Յասկացուցիչը կը պատասխանէ որո՞ւն հարցման, ինչպէս. որո՞ւն աշակերտը. — դպրոցին:

131. Յասկացուցիչը յասկացեալէն առաջ կը դրուի ընդհանրապէս, բայց երբեմն կրնայ նաեւ ետքը դրուի:

ԺԹ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԳԻՒՂԱՏԻՆ ԵՒ ԿԱՊԻԿԸ

Հարուստ և տգեղ կոմսուհի մը կապիկ մը ունէր, որ թաւիչէ ոսկեհամուկ զգեստներով հագուած՝ տանը մէջ կը պտըտէր: Օր մը ազարակի մը ծառան իր տէրոջ կողմէն կողով մը լեցուն պտուղ բերաւ կոմսուհիին: Երբ սանդուխէն վեր կ'ելլէր, կապիկին հանդիպեցաւ, ու մարդ կարծելով՝ բարեւեց զայն: Կապիկը, գուշակելով որ ուտելիք մը կար, աղան կեցուց, և կողովին տերեւները բանալով՝ մէջը գտնուած թուզերը մէկիկ մէկիկ կերաւ: Նոյն միջոցին տան տիրուհին վրայ հասաւ: Այն ատեն ծառան ըսաւ. «Տիկին, տէրս ձեզի կը զրկէ այս կողովը, որուն մէջ սերկելիներ կան. թուզեր ալ կային, բայց ձեր որդին կերաւ զանոնք:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

84. Օրինակել այս հասուածը, նշանակել մէկ գծով անունները եւ երկու գծով բայերը:

85. Պատմել այս հասուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն:

86. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերը իբրեւ ենթակայգործածելով.

Կոմսուհի, կապիկ, թաւիչ, զգեստ, ազարակ, ծառայ, սանդուխ, տերև, կողով, սերկելի:

ՕՐԻՆԱԿ. — Կապիկը տգեղ և չար կենդանի մըն է:

87. Օրինակել հետեւեալ ցուցակը եւ ստորագծել ենթակաները.

ԵԶ.

ՅՈՒ.

Կոմսուհին կապիկ մը ունէր. ազարակին ծառան կողով մը բերաւ. տան տիրուհին վրայ հասաւ. ծառան զայն մարդ կարծեց. ձեր որդին կերաւ զայն:

Կոմսուհիները կապիկներ ունէին. ազարակին ծառաները կողովներ բերին. տան տիրուհիները վրայ հասան. ծառաները զանոնք մարդ կարծեցին. ձեր որդիները կերան զանոնք:

88. Մէլմէկ ենթակայ դնել հետեւեալ բայերուն բով.

... Թափեցան:	... կը մանէ:
... կը գծագրեն:	... կը կարգայ:
... կ'երթայ:	... կը ծափահարեն:
... կուլայ:	... կը մնան:

89. Մէլմէկ յատկացուցիչ աւելցնել հետեւեալ ենթականերուն բով.

... ընտանիքը բարեկիրթ է:	... կրճակը փրթաւ:
... աղաքը հիւանդ եւ:	... սիւները կործանեցան:
... աղջիկը դուրս գնաց:	... Թանաքը Թափեցաւ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մարգարիկն ընտանիքը բարեկիրթ է:

90. Յոգնակիի դարձնել հետեւեալ խօսքերը.

Տատրակը կը մնէ: — Կայծը հրդեհ կը պատճառէ: — Վտակը զետին մէջ կը թափի: — Խենդը դիւրահաւան կ'ըլլայ: — Մարգրիտը խոզին առջև յարգ չունի: — Թռչունը կամաց կամաց բոյն կը շինէ: — Կոտրէ կորիզը որ միշուկը ուտես:

ԺԹ. ԴԱՍ. — ԵՆԹԱԿԱՏ ԵՒ ԲԱՏ

132. Բայ. — Բայը բան մը ընել կամ ըրալ կը ցուցնէ:

133. Անունը՝ իբրեւ ենթակայ. — ենթակայ անունը ցոյց կու տայ այն անձը, այն անասունը, այն իրը, որ գործողութիւնը կը կատարէ կամ իր վրայ, ինչպէս՝ ֆուգայ (չեզոք), և կամ ուրիշ առարկայի մը վրայ, ինչպէս՝ ծեծեցի (ներգործական):

134. Երբ ենթական յոգնակի անուն մըն է, բայը յոգնակի կը դրուի:

135. Առանց բայի խօսք չ'ըլլար:

Ի. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԿՐԱԿԸ

Կրակը մեր կերակուրները եփելու կը ծառայէ։ Կրակով կը տաքնանք ձմեռը, երբ արեւուն ջերմութիւնը չի բաւեր։ Կրակէն լոյս կ'առնենք գիշերը։ Տաքնալու համար կը գործածենք փայտ և փայտի ածուխ։ Կը գործածենք նաև հանքածուխ։ Հանքածուխը կազմուած է հին անտառներու փայտէն, որոնք ժամանակաւ զետիւնի տակը թաղուած և հոն փտտած են։ Քանի մը աղքատ երկիրներու մէջ տուրփ ալ կը գործածեն, որ սեւ փտահող մըն է, և կը կազմուի հողի հետ խառնուած փտտած մամուռէ և արմատներէ, տեսակ մը հանքածուխ որ նոր պիտի չլինուի։ Ասիոյ զանազան կողմերը աղքատ գիւղացիք կը վառեն նաև կենդանիներու աթար ու երբեմն ալ չոր ոսկորներ։

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

91. Օրինակել այս հասուածը, ցոյց տալ բայերը եւ անունները։
 92. Պատմել այս հասուածը բերանացի։
 93. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ բառերը իբր խնդիր գործածելով.

Կրակ, կերակուր, արեւ, ձմեռ, ջերմութիւն, լոյս, գիշեր, փայտ, հանքածուխ, անտառ, մամուռ, արմատ, Ասիա, գիւղացի, ոսկոր, կողմ, կենդանի։

ՕՐԻՆԱԿ. — Կրակով կ'եփենք մեր կերակուրները։

94. Ցոյց տալ թէ հետեւեալ նախադասութեանց մէջ որո՞նք են ենթադրեալ, որո՞նք են խնդիրներ։

Քոյրս մատնոցով չի կարեր — Մարգրիտ տասնոց մը տուաւ աղքատին — Հայրս ուշ կը դառնայ շուկայէն — Վարդուհին աւելը լուաց — Կոյրերը լոյս չեն տեսներ — Աղքատը սրինգ կը նուագէր — Տղան պարտէզ պիտի երթայ — Ճրագը աշտանակէն ինկաւ — Կատուն մուկին հանդիպեցաւ — Շունը սակառք կը տանէր — Չեռքերս շղթայով կապուած էին — Ոտքերս ցուրտէն սառեր էին — Չիւնէն լեռները ճերմկեցան։

ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ. — Քոյրս (ենթակայ) մատնոցով (խնդիր) չի կարեր։
 Չիւնէն (խնդիր) լեռները (ենթակայ) ճերմկեցան։

Ի. ԴԱՍ. — ԽՆԴԻՐ

136. Անունը՝ խնդիր. — Խնդիրը ցոյց կու տայ այն առարկան որուն վրայ գործողութիւն կը կատարուի, ինչպէս. Կը սիրեմ դպրոցը։ — Ամէն օր դպրոց կ'երթամ։ — Փափաք տուած եմ դպրոցին։ — Ձեւ ուզեմ հեռանալ դպրոցէն։ — Դպրոցով մարդ պիտի ըլլամ։

137. Խնդիրը բային յայտնած իմաստը կը լրացնէ, ինչպէս. Ի՞նչ բանը կը սիրեմ. — դպրոցը։ — Ամէն օր ո՞ւր կ'երթամ. — դպրոց։ — Ի՞նչ բանի փափաք տուած եմ. — դպրոցին։ — Ուրկէ չեմ ուզեմ հեռանալ. — դպրոցէն։ — Ինչո՞վ մարդ պիտի ըլլամ. — դպրոցով։

138. Բայերը կրնան նաև խնդիր չունենալ, ինչպէս. պիտի ֆնանկաւ, շատ փաշտեցի, ուշ հասայ, կը մտնի։

ԻԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԽԱՂԱՆԿՆԵՐԸ

Խաղալիկները ժամանակակից գիւտ մը չեն։ Հա-
զարաւոր տարիներ առաջ, հին ազգերն ալ տեսակ տե-
սակ խաղալիկներ հնարած էին, որոնք նոյն ժամանակի
տղոց ուրախութիւնն և զուարճութիւնն կը հայթայթէին։
Յոյները, Հռոմայեցիք ու Եգիպտացիք ալ կը ճանչնային
այն պուպրիկները, որոնք կը շարժին, և փայտէ կոկոր-
դիլոսներ կը քանդակէին։ Սակայն ամէն դար իր մաս-
նաւոր դրոշմը ձգած է զուարճութեան գործիքներուն
վրայ։ Այսօր գիտական խաղալիկները շատ կը փնտռուին։
Տղոց համար վայրաշարժներ, հանրակառքեր և ելեկ-
մանրանկար առարկաներուն վրայ պատրաստուի իրենց
միտքը՝ օր մը անոնց մեծերը ըմբռնելու։

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

95. Օրինակել այս հասուածը եւ ցոյց տալ անունները եւ բայերը։
96. Զատել անուններուն մէջէն սեռի խնդիրները եւ ենթակամները։
97. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Խաղալիկ, տարի, ազգ, ժամանակ, ուրախութիւն, զուարճութիւն,
Յոյներ, պուպրիկ, կոկորդիլոս, դար, վայրաշարժ, հանրակառք, մեքենայ։

ՅՐԻՆԱԿ. — Խաղալիկ մը գնեցի Ատրինէին համար։

98. Որոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջէն ենթական, բայը եւ սեռի
խնդիրը։

Զին կառքը կը քաշէ։ — Թիթեոնիկը կը սիրէ ծաղիկները։ —
Առուակը կը ջրէ պարտէզը։ — Նաւավարը կը վարէ նաւը։ — Եզը
կոտորներ ունի։ — Նկարիչը վրձին կը գործածէ։ — Փորագրիչը զրոյք
կոտրեց։ — Պարտիզպանը մարկեղը ձեռք առաւ։ — Տըրուկը պիւն կը ծծէ։

ՕՐԻՆԱԿ. — Զին (ս. նր.) կառքը (սեռի խնդ.) կը քաշէ (բայ)։

99. Մէյմէկ խօսք շինել յետագայ օրինակին համեմատ, հետեւեալ
բառերը գործածելով.

Ենթականներ. — Կաշնի, հաճարի, հոշնի, մամիսի, սնի, մորենի,
արքայամորի, որմ։

Սեռի խնդիրներ. — Հոյն, արքայամոր, խ պող, սին, մամուխ,
հաճար, մոր, խոզկաղին։

ՕՐԻՆԱԿ. — Կաշնին խոզկաղին կու տայ։

100. Հետեւեալ ենթակաները յարմարցնել վարի խօսքերուն.

Լոյս, ջրվէժ, հիւսիսակ, շոգի, տղբիւր, անձրև, գետ, վտակ,
առուակ։

. . . ամպերէն կը տեղայ։ — . . . արեւէն կու գայ։ — . . . ժայ-
ռերէն կը գահավիժի։ — . . . հողէն կը բղխի։ — . . . հիւսիսէն կը
փչէ։ — . . . ծովէն կը բարձրանայ։ — . . . վտակին մէջ կը հոսի։ —
. . . դէպի գետը կը քաշէ։ — . . . իր շուրթերը ծովը կը տանի։

ԻԱ. ԴԱՍ. — ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

139. Սեռի խնդիրը միշտ հայցական հոլով կ'ըլ-
լայ և միշտ ներգործական բայերու հետ կը գործածուի,
ինչպէս. Դպրոցը կը սիրեմ։ — Խնձորը կը սկիւն։ —
Վարդը կը հոսուրճամ։ — Հաց կ'ուրճեմ։

ԻԲ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՄՏԱՅԻՐ ԳԻՏՈՒՆՈՐ

Մեծ գիտուն մը իր բարեկամներէն մէկուն այցելութեան գացեր էր. տուն դարձած ատեն նշմարեց որ ծխատուփը քովը չէ: Ոսկի գեղոր մըն էր, զոր մեծ խնամքով կը պահէր: Կարծեց թէ իր բարեկամին տունը ձգած է զայն, ու հետեւեալ տոմսակը գրեց անոր. «Սիրելի բարեկամ, կարծեմ թէ ծխատուփս ձեր տունը մոռցած եմ, հաճեցէք գտնել զայն և գրաբերին հետ զրկել ինծի»: Բայց պահարանը գոցելու պահուն, գլորպանին մէջ ծանր բան մը զգաց, փնտռեց. «Վա՛յ, հոս է եղեր, աղաղակեց. է՛յ, աւելի աղէկ,» և նամակը բանալով հետեւեալ յետ-գլորութեանը աւելցուց. «Փնտռելու նեղութիւնը մի՛ կրէք, ծխատուփս գտայ:» Յետոյ նամակը նորէն փակեց ու իր բարեկամին զրկեց զայն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

101. Օրինակել այս հաստաւոր, գտել անունները եւ յայտնել:

102. Անուններուն մէջէն գտնել յնուարեան խնդիրները:

103. Պատմել բերանացի այս պատմութիւնը, յետոյ գրել զայն:

104. Մէյմէյ խօսքի օրինակ հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ենթակաւեր. — Եզ, ձի, խոզ, վարազ, փիղ, ճագար, խեղդեղին, կրիայ, խղունչ, իշտակու, առիւծ, արջաղաղ:

Սեռի խնդիրներ. — Խայծոց, ժանիք, պատիւ, եղջիւր, ճիրան, բրուկ, կնճիթ, կնճակ, բողբոջ, հերձատառ, խեփոր, հերձածանիք:

ՕՐԻՆԱԿ. — Խեղդեղինը հերձածանիքներ ունի:

105. Յոնական խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ենթակաւեր. — Քարհատ, դուր, գրոց, բրիչ, մուրճ, մորակ, ծեփակ, Թիակ, խարտոց, տապակ, գրիչ:

Բնութեան խնդիրներ. — Դարբին, հողագործ, հանքագործ, նաւավար, քանդակագործ, փայտահատ, սայլապան, գրագէտ, ատաղձագործ, որմնադիր, կոպրարար:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մուրճերը դարբիններուն գործիքներն են:

106. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ենթակաւեր. Մուկ, գալ, եզ, սիւն, տղուկ, շիկահատ:

Բայեր. — Կը կլէ, կը կրծէ, կը զիւտէ, կը ծծէ, կը ճարակի, կը ծամէ:

Սեռի խնդիրներ. — Արմատ, ոչխար, խոտ, կաղին, արիւն, ճանճ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Մուկը կը կրծէ արմատները:

107. Շինել վեց խօսք, որոնց խնդիրները ըլլան հայ հեղինակներու անուններ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Եղնիկը կարդացած էր:

108. Շինել վեց խօսք, որոնց ենթակաւերը ըլլան օտար գիտնականներու անուններ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Կոպերնիկոս գտաւ մոլորակային դրոժինը:

ԻԲ. ԴԱՍ. — ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

140. Բնութեան խնդիր. — Բնութեան խնդիրը կ'ըլլայ հայցական, տրական, բացատրական, գործիական, ինչպէս.

Հայցական. դպրոց կ'երթամ:

Տրական. դպրոցին փափաք տուած եմ:

Բացատրական. դպրոցէն չեմ հեռանար:

Գործիական. դպրոցով մարդ պիտի ըլլամ:

ԻԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԹԷ ԻՆՉՊԼՍ ԱՆՉԲԵՆ ԿՈՒ ԳԱՅ

Օգլին մէջ շատ մը շոգի կայ: Արեւը և երկիրը իրենց ջերմութեամբ կը շոգիացնեն ծովերուն, գետերուն և լիճերուն ջուրերը: Այդ շոգին օգլին մէջ կը պաղի և պզտիկ կաթիլներու կը վերածուի, որոնք իրարու միանալով՝ օգլին բարձրերը կ'ելլեն և ամպերը կը կազմեն. ու ինչպէս ծովը օգլին մէջ կը սաւառնի, նոյնպէս ամպն ալ հոն կը լողայ: Երկրէն վեր ելլող այդ շոգիները երբ շատ ծանրանան ա՛լ չեն կրնար օգլին մէջ կենալ, և անձրեւի ձեւով կաթիլ կաթիլ վար կ'իջնան:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

109. Օրինակել այս հասուածք, ցոյց տալ երբակաները եւ խնդիրները:

110. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Շոգի, ջերմութիւն, լիճ, գետ, կաթիլ, ամպ, ծով:

ՕՐԻՆԱԿ. Շոգին տարութենէ առաջ կու գայ:

111. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Երբականեր. — Արեւ, լուսին, եգ, ձի, կով, այծ, հայր, մայր, վտակ, առուակ, խայտիտ, շիկահաւ, տոխակ:

Բայեր. — Երգել, սիրել, ջրել, լուսաւորել, տալ, վարել:

Սեռի խնդիրներ. — Արօր, երգ, տղաք, երկիր, մարգագետին, կամ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Արեւն ու լուսինը երկիրը կը լուսաւորեն:

112. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Երբականեր. — Ասեղ, գնդասեղ, զիրք, լրագիր, եգ, կով, ձի, զամբիկ, ոչխար, զաւնուկ, կաթսայ, սան, Թուճակ, անձեղ, հիւանդ, վիրաւոր, զինուոր, սպայ:

Բնութեան խնդիրներ. — Դրադարան, զօրանոց, ասեղնոց, գոմ, մետր, ակոս, վանդակ, խոհանոց, հիւանդանոց:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ասեղն ու գնդասեղները ասեղնոցին մէջ են:

113. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով.

Երբականեր. — Շուն, կատու, արև, անձրև, փայտահատ, բեռի:

Ցատկացուցիչներ. — Երէկուան, եղբորս, անտառին, Գէորգին, առտուան, դրացիին:

Բայեր. — Կը տաքցնէ, կը պահպանէ, կը սիրէ, կը կարէ, կ'ուտէ, կը ջրէ:

Սեռի խնդիրներ. — Այծեր, ոչխարներ, մուկեր, ճանճեր, մարդիկ, կենդանիներ, դաշտեր, մարգեր, կաղնիներ, եղեւիններ, եղբորդիներ, բեռորդիներ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Դրացիին շունը այծերն ու ոչխարները կը պահպանէ:

114. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ յատուկ անուններով.

Երբականեր. — Դերմանացիք, Մշեցիք, Բերացիք, Էրզրումցիք, Կովկասցիք:

ՕՐԻՆԱԿ. — Դերմանացիք Դերմանիոյ բնակիչներն են:

ԻԳ. ԴԱՍ. — ԵՆԹԱԿԱՑԻՆ ԵՒ ԲԱՑԻՆ ՀԱՄԱՉԱՑՆՈՒԹԻՒՆԸ

111. Այն բայերը որ մէկէ աւելի եզակի են թափայկուին, յօքնակի կը դրուին, ինչպէս. փոքր եւ եղբայրս եկան:

Ապակիէ կը շինուին սրուակներ, հայլիներ, գաւաթներ, պատուհաններ: Սրուակները ապակիէ կը շինեն, որովհետեւ մաքուր նիւթ մըն է որ իր պարունակած հեղուկներուն համ կամ հոտ չի տար բնաւ: Պատուհանները ապակիէ կը շինեն, որովհետեւ թափանցիկ նիւթ մըն է, ուրկէ կ'անցնին լոյսը և ջերմութիւնը, և որ կը պահպանէ զմեզ ցուրտէն ու անձրեւէն: Հայլին կը դարձնէ մեզի մեր դէմքը, և անոր մէջ նայելով կրնանք մեր արդուզարդը ընել ու հասկնալ թէ պէտք եղածին չափ մաքուր ենք: Սեղանի մը վրայ դրուած խոշոր հայլի մը տեսնակը աւելի զուարթ և աւելի ընդարձակ ցոյց կու տայ: Ապակին կը գործածուի նաև ժամացոյցներու, պատկերներու վրայ, կը գործածուի ակնոցներու, դիտակներու համար, որոնք կը մեծցնեն և կը մօտեցնեն ամէնէն փոքր և ամէնէն հեռուոր առարկաները:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

115. Օրինակել այս հասուածը, եւ զտնել անուններն ու բայեր:

116. Բերանացի կրկնել այս հասուածը, յետոյ գրել զայն:

117. Ամբողջացնել հետեւեալ խօսքեր վարդ եւրականերով.

... ժամացոյց կը շինէ:	... ձողեր կը շինէ:
... անկողիններ կը շինէ:	... կերակուր կ'եփէ:
... կառք կը վարէ:	... կօշիկ կը շինէ:
... թուղթ կը ծախէ:	... կրպանք կը շինէ:
... գիրք կը ծախէ:	... խմորեղէններ կը շինէ:

Եւրականեր. — Տապաստակագործ, կառապան, թղթավաճառ, կոպղարար, երկամագործ, գրածախ, խոհարար, ծաղարար, կօշկակար, ժամագործ:

118. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բարդ բառերով.

Տանտիկին, արդուզարդ, սեղանատուն, կարմրալանջ, որդեգիր, ծաղկեփունջ, խմբերգ, թատերաբեմ, վայրագաւիթ, զրադարան, պայմանաժամ, ձկնկիթ, հաւկիթ, դերասան, առուտուր:

ՕՐԻՆԱԿ. — Տանտիկին մը պարտական է հսկել իր տանը վրայ

142. Սովորաբար բարդութիւնը երկու բառով կ'ըլլայ:

143. Երեք բառով բարդութիւնները խորթ և թիչ գործածական են:

144. Բարդութիւնը երեք ձեւով կ'ըլլայ.

1. Երկու բառ առանց յօդակապի միացած, ինչպէս. ցր-հոր, կրծ-կալ, ծով-եզր, ձար-խոտ, գետ-ափ:

2. Երկու բառ ա յօդակապով միացած, ինչպէս. նաւ-ա-տէր, դար-ա-տուն:

3. Երկու բառ ու շաղկապով միացած, ինչպէս. ահ-ու-դող, կեր-ու-խում, արդ-ու-գարդ:

145. Երբ բարդ անունի մը առաջին բառը բաղմամբանի է և ի գրով կ'աւարտի, և երկրորդ բառը բաղմամբանով կը սկսի, ընդհանրապէս բարդութեան մէջ ինչ և ի կը փոխուի և ա յօդակապը չի դրուիր, ինչպէս. մասնեմաս, շոգեկառք, փոխանակ ըսելով: մասնեմաս, շոգիակառք:

146. Բարդ անունները կը կազմուին գլխաւորաբար.

1. Գոյական գոյականի հետ, ինչպէս. շոգեմաս, դարասուն:

2. Գոյական ետքը բայարմաս, ինչպէս. ձկնորս, բանբող:

3. Ածական, ետքը գոյական, ինչպէս. մանրադուր, նորալիպ:

147. Կորուսման և փոփոխման կանոնը կը գործադրուի ընդհանրապէս բարդութեանց մէջ:

ԻԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԳԱՐՈՒՆԸ

Երբ գարունը գայ, խնձորենիները, նշենիները, զեղձիները ձերմակ կամ վարդաթոյր ծաղիկներով կը մնգուրուին, այնպէս որ կարծես ամէն ծառ լոյսով օծուն ձիւնի ծուէններով ծածկուած է: Պարտիզպանը իր բրիչն ու բահը ձեռքէն ձգած է, ու ցնցուղը առած կը պտըտի սաղարթներուն և ծաղիկներուն մէջ: Պուրակներու երածիշտ հիւրերը կու գան կը մտնեն ստուերոտ ճիւղերուն մէջ, և աւերիչ գեռուները կը վաննեն ճիւղերէն: Հմայիչ գեղգեղանքներ կը խառնուին զմայլելի բուրմանց հետ, ոգեւորելու համար մայր բնութիւնը:

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

119. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստացածել ածանցեալ ածականները:

120. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Ձիւն, քրիչ, բահ, ցնցուղ, սաղարթ, պուրակ, երածիշտ, գեռուն, գեղգեղանք, բուրուն:

121. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Սալոր, տանձ, կեռաս, ձիւնապտուղ, Թուզ, արմաւ, հաղարջ, շագանակ, արքայափոր:

ՕՐԻՆԱԿ. — Սալորը սալորենիին պտուղն է:

122. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ձկն, սրճենի, նարնջենի, կիտրոնի, լեմոնի, ընկուզենի, պանանենի, յունապի, Թթենի:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ձկնին զղեարի ծառն է:

123. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Աղցան, հաւ, աղանի, փայտ, մեղու, մրջիւն, աղ, պղպեղ, վարժապետ, ասեղ, յիմար, հիւանդ, բանջար, ծաղիկ, զօրք:

ՕՐԻՆԱԿ. — Աղցանոցին մէջ աղցան կը դնեն:

124. Խօսքեր շինել հետեւեալ ածանցեալ բառերով.

Պահապան, առաջնորդ, սողուն, հաւաքիչ, դռնապան, գեռուն, հետեւորդ, կառավարիչ, եկեղեցական, ստիբիչ, սուլիչ, պահնորդ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Պահելու գործողութիւնը կատարողը պահապան կը կոչուի:

ԻԵ. ԴԱՍ. — ԱԾԱՆԳԵԱԼ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ

148. Ածանցեալ գոյականներուն ամենամեծ մասը յետադաս մասնիկներով կը կազմուի կորուսման և փոփոխման կանոնով: Ասոնցմէ գլխաւորներն են.

149. Ենի կամ ի որ ծառի կամ տունկի գաղափար կ'արտայայտէ, ինչպէս. վարդենի, կաղնի:

150. Նոց կամ ոց՝ պարունակողի գաղափար, ինչպէս. հիւրանոց, դարոց:

151. Պան, որդ, իչ, ուն՝ գործողութիւն մը կատարողի կամ յատկութիւն մը ունեցողի գաղափար, ինչպէս. այգեպան, սայրոց, սալիւիչ, սողուն:

ԻԶ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԴԱՍ

Յակոր անունով պզտիկ սպասաւոր մը իր տէրոջը կողմէն ստէպ որսեր ու պտուղներ նուէր կը տանէր ծեր ագահ հասառուի մը, որ փոքրիկ պարգեւ մը անգամ չէր տար անոր: Օր մը տղան նապաստակ մը տարաւ ու առանց բարեւելու. «Ա՛ռ սա նապաստակը», ըսաւ: — «Ստանա՛կ, գոչեց ծերունիը բարկութեամբ, ատա՞նկ նուէր կը բերեն. կեցի՛ր, դաս մը տամ քեզի ու միտքդ պահէ՛:» Տղուն հրամայեց որ իր տեղը նստի, և խնք նապաստակը ձեռքը առնելով՝ քաղաքավարութեամբ կամաց կամաց առաջ եկաւ ու յարգանքով բարեւելով ըսաւ. «Պարո՛ն, այս նապաստակը տէրս զրկեց ձեզի, խնդրելով որ ընդունելու պատիւը ընէք:» Այն ատեն Յակոր ավիւրսեան մէջ երկնալով. «Շնորհակալ եմ, տղա՛ս,» պատասխանեց, և ձեռքը գրպանը խոթելով յարեց. «Ա՛ռ քեզի մէճիտ մը, ու գնա՛ կենացս գաւաթ մը պարպէ:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

125. Օրինակել այս հասուածք, եւ ցոյց տալ թարգմանեալ բառերը:

126. Պատմել այս հասուածքը բերանացի, յետոյ գրել զայն:

127. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ ածանցեալ բառերով.

Թռչնարան, խօսուածք, Թիփիկ, խոստում, քննութիւն, նողկանք, գաւառացի, Ասիա, Յունաստան:

ՕՐԻՆՔԱԿ. Մեծ քոչնարանի մը մէջ ուրուր մը տեսայ:

128. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ ածանցեալ բառերով.

Թաղարան, սառնարան, վառարան, խօսարան, դատարան, լսարան, սակարան, ձկնարան, կայարան, Թանգարան:

129. Իկ, ալ կամ ուկ նուագական մասնիկներով ածանցեալ ընել հետեւեալ բառերը.

Նաւ, զայլ, սայլ, կայծ, լիճ, հատ, որդի, հաւ, կատու, ցուպ, Թռչուն, հորթ, ձագ, մանուկ, դուռ, սայլ, Թաթ, լեռ, Թոռ, լուսին, առու, գետ, ծով, հով, լոյս, շող:

130. Արական ընել հետեւեալ իզական բառերը.

Վարժունի, զանձապետունի, քարեկամունի, տիրունի, երաժշտունի, մանկունի, պարմանունի, սանունի, սպասունի, դաստիարակունի, սարկաւազունի:

131. Ըսել թէ ի՛նչպէս կը կոչուին հետեւեալ երկիրներուն բնակիչները.

Ձին, Պուլկարիա, Հրէաստան, Աֆղանիստան, Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա, Ասորիք, Յունաստան, Հապէշիստան, Հնդկաստան, Ռումանիա, Պարսկաստան:

ՕՐԻՆՔԱԿ. — Ձինացիք շատ ճարտարագէտ են:

ԻԶ. ԴԱՍ. — ԱՊԱՆՑԵԱԼ ԴՈՏԱԿԱՆՆԵՐ

152. Իս, սսան, արան տեղի գաղափար կը յայտնեն, ինչպէս. Իսաղիա, Պարսկասան, վարժարան:

153. Յի, կան ծագումի կամ բնակութեան գաղափար, ինչպէս. Յրանասցի, ազնուական:

154. Ունի իգականի գաղափար, ինչպէս՝ Սրբունի:

155. Ուրիւն, ում, ուածք, անք գործողութեան կամ վիճակի գաղափար, ինչպէս. քարուքիւն, սոսկում, փաշուածք, աշխատանք:

156. Նուագական կ'ըսուին ալ, իկ, ուկ մասնիկները, որոնք փոքրութեան գաղափար կ'արտայայտեն, ինչպէս. տակ, փնջիկ, արջուկ:

ԻԷ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԳԵՏԵԱՌԻՒՄ

Գեանառիւծը զարմանալի կենդանի մըն է: Ամբողջ մօրթը փոքրիկ ողորկ ուռեցքներով ծածկուած է, որոնք գլխուն վրայ աւելի կը մեծնան: Իր երկու աչքերը իրարմէ անկախ կը շարժին, այնպէս որ մէկը վեր նայած ատեն, միւսը կրնայ վար նայիլ: Լեզուն կլոր է, ծայրը խոշոր կապ մը ունի, և ամբողջապէս ծեփուած է տեսակ մը կաշուն նիւթով, որուն միջոցաւ կը բռնէ մանրիկ ձէիններ: Ինքը մողէզէ մը աւելի մեծ է ընդհանրապէս, և ծառերու վրայ ապրելէ կ'ախորժի: Այնչափ հեղ է, որ եթէ մատդ բերանը դնես, բնաւ չի խածներ: Տգեղ կենդանի մըն է, բայց լոյսին մէջ առած դիրքերուն համեմատ՝ զանազան թոյրեր կը ստանայ, հետեւաբար որոշ գոյն մը չունի: Գեանառիւծը կրնայ տարի մը ապրիլ առանց բան մը ուտելու:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

132. Թրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել անունները եւ փակագծի մէջ առնել բայերը:

133. Հետեւեալ բառերէն յարմարները ընտրելով ամբողջացնել վարի խօսքերը.

Յարկ (շէնքի մը ծածկոյթը), հարկ (ինչ որ բացարձակապէս կարելոր է) — դիակ (մեռնողին մարմինը), քիակ (նաւ վաղելու գործիք) — քել (բազուկ), դել (ստամայ):

Աղբատներ կան որ . . . մը չունին — Նաւուն մէջ մեռնողին . . . ծովը կը նետեն — Աջ . . . կոտրել — Ապուշները միայն . . . կը վախճան — Ի՞նչ . . . կայ այդ միջոցներուն դիմել:

134. Միեւնոյն հրահանգը ընել հետեւեալ բառերով.

Թեւ (եպիսկոպոսական վիճակ), դեւ (հակառակ) — փակ (զոց), քակ (զաւթ) — փոք (մարմինն մէկ մասը), քոք (ախտ) — գոդ (աւազակ), ֆոդ (ծածկոց):

Քեզի . . . որ ունիմ — . . . տաժանելի հիւանդութիւն մըն է — Դեմք . . . ծածկուած էր — Տղաք . . . մէջ կը խաղան — Եփրեմ եպիսկոպոսը իր . . . չկրցաւ հովուել — Մանկիկը կուլայ երբ . . . ցաւի — Մեր տունը . . . մտաւ — Դուռներնիդ միշտ . . . պահեցէք:

135. Միեւնոյն հրահանգը ընել հետեւեալ բառերով.

Պար (ոտքի խաղ), պար (խումբ) — ա՛հ (ո՛հ), ահ, (վախ) — այս (ասիկա), այս (չար ոգի):

Մեր դպրոցին մէջ երգի և . . . դաս չկայ — . . . աղջիկը շատ խելացի է — Ամէն կողմ . . . ու սարսափ կը տիրէր — Հրեշտակներու . . . մը նկարուած էր եկեղեցոյն ձեղունին վրայ — . . . ինչո՞ւ խաբեցիր զիս — Քրիստոս հիւանդները կը բուժէր և . . . երբ կը հանէր:

ԻԷ. ԴԱՍ. — ՆՄԱՆԱԾԱՅՆ ԲԱՌԵՐ

153. Նմանաձայն բառեր. — Նմանաձայն կ'ըսուին այն բառերը, որոնք տարբեր իմաստ, տարբեր ուղղաչափութիւն ունին, բայց միեւնոյն կերպով կը հնչուին, ինչպէս. դալուկ (դեղնօքիւն), քալուկ (գլխու պոչ), հարք (շիշակ), յարդ (ջոր խոս):

158. Բազմանիւ բառեր. — Բազմանիւ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք մէկէ աւելի իմաստ ունին, ինչպէս. փող (երաժշտական գործիք, դրամ), ժամ (վարքուն վայրկեան, եկեղեցի):

ԻԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՀՐԱՇԱՊՈՐԾ ՏՈՒՓԸ

Մարգրիտ և իր ամուսինը, էրէն-գիւղի մօտերը, ագարակ մը կը բանեցնէին, ու միշտ փնաս կ'ընէին: Լսելով որ այդ գիւղին մէջ կախարդ մը կար, ելան անոր գացին և անյաջողութիւններն հասկցուցին անոր: «Առէ՛ք սա տուփը, ըսաւ ծերունին, ամէն օր ագարակին բոլոր անկիւնները պտըտուցէ՛ք: Տարիէ մը նորէն ինծի դարձուցէ՛ք զայն:» Ագարակապանները կախարդին պատուէրը գործադրեցին, և մոգական տուփը պտըտուցած ատեննին տեսան ծառաներուն բոլոր անկարգութիւններն ու անհոգութիւնները, և դարմանեցին զանոնք: Տարի մը ետքը գործերնին յաջողելով՝ նորէն գացին կախարդին խնդրելու համար որ այդ մոգական տուփը քովերնին ձգէ: Գիւղացին տուփը բացաւ, մէջը բան չկար. «Տղա՛քս, ըսաւ, ես կախարդ չեմ, բայց փորձառու մարդ մը: Միշտ անձամբ հսկեցէ՛ք ձեր գործերուն վրայ, և միշտ յաջող պիտի երթան անոնք»:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք Ն Բ

136. Օրինակել այս հասումը, եւ անոր մէջ գտնուած հետեւեալ բառերուն տեղ դնել իրենց հոմանիշները:

Ամուսին, փնաս, կախարդ, անյաջողութիւն, հասկցնել, տուփ, պատուէր, գործադրել, ծառայ, անհոգութիւն, մոգական, գիւղացի:

137. Լուծել այս հասումը անունները:

138. Մէյմէկ խօսք շինել այդ անուններով:

139. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր նշանակուած անուններուն տեղ դնել իրենց հոմանիշները:

Ջանացէ՛ք ուղղել ձեր քերութիւնները: — Անխոհեմութիւնը շատ դժբախտութեանց պատճառ կ'ըլլայ: — Տխմարները առանց խորհելու կը խօսին: — Ծուռութիւնը այնքան ծանր կը քալէ որ աղիւսութիւնը շուտով կը հասնի անոր: — Աւելի աղէկ է որ մարդ տգիտ ըլլայ քան թէ անխել: — Իր հառաչանքները հեռուէն կը լսուէին: — Մեր տանը ձեռքերը փլաւ: — Ոճրագործները խիղճ չունին:

Հոմանիշներ. — Ապուշ, հեղգութիւն, չքաւորութիւն, անմիտ, հեծկտանք, առաստաղ, եղեռնագործ, ձախողութիւն, աննախատեսութիւն, անուշ, պակասութիւն:

140. Գրել հետեւեալ բառերուն առջեւ իրենց ամանցեալներէն մէկը.

Սայլ, խաղ, զանձ, չար, ժառանգ, հիւղ, Թերթ, խիստ, ցուրտ:

141. Գտնել հետեւեալ բառերուն հակառակները:

Ջերմ, Թանձր, առատութիւն, բարեկամ, լեռ, կղզի, իրաւունք, կեղծիք, ամառ, տղայ, յուզմունք, արցունք, լոյս, հիւսիս, Թերակղզի:

ԻԸ. ԴԱՍ. — ՀՈՄԱՆԻՇ ԵՒ ՀԱԿԱՆԻՇ ԲԱՌԵՐ

159. Հոմանիշ բառեր. — Հոմանիշ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք նոյն գաղափարը կը ներկայացնեն, թէ՛ և մեծ մասը կը տարբերին իրարմէ երանգներով, ինչպէս. ցուպ, զաւազան — շող, յոյս — ցող, շաղ — մեզ, մառախուղ, մշուշ:

160. Հակառակ բառեր. — Հակառակ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք իրարու հակառակ նշանակութիւն ունին, ինչպէս. քաղ, չոր — կիւն, այր — ներս, դուրս — քարիք, չարիք — իրաւ, առէ:

Երկիրը կըր է, ինչպէս մեր գլխուն վերեւ շողացող աստղերը, որոնք մէյմէկ արեւ են, և մեզմէ հազարաւոր և միլիոնաւոր մղոններ հեռու ըլլալուն պատճառաւ այնպէս պզտիկ կ'երեւան: Լուսինը երկրին շուրջը կը դառնայ և երկիրը՝ արեւուն շուրջը, ինչպէս բոլոր մոլորակները: Ու այսպէս պիտի դառնան դեռ անհամար տարիներ առանց իրարու դպչելու, որովհետեւ ամէնուն ճամբան զատ է, և ամէնուն շրջանը համարուած ու գծուած:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

142. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել յոյ ունեցող անունները:

143. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Երկիր, կըր, արեւ, մղոն, երեւալ, լուսին, մոլորակ, դպչիլ, ճամբայ, շրջան:

144. Յոյ դնել հետեւեալ բառերուն վրայ.

Ծառ, հաշիւ, խոյ, մամոնայ, ակռայ, հեռու, շրգի, երկու, կոգի, շաղափ, շղթայ, ուրագ, սմբակ, սուտակ, արծիւ, շիւ, ընծայ:

145. Յոգնակի ընել հետեւեալ բառերը, եւ յոյ դնել անոնց վրայ.

Բոկոտ, հայի, որսորդ, ուռենի, քեռայր, գնդասեղ, բազկամոռ:

146. Յոյով հոլովել հետեւեալ բառերը.

Սիրտ, մերժում, դրում, դար, եկեղեցի, Զատիկ, ձմեռ:

147. Մէյմէկ յասկացուցիչ դնել հետեւեալ բառերուն առջեւ, եւ հոլովել զանոնք.

... կամիլը — ... բուրումը — ... վարդենին — ... ծովը — ... մայրը — ... իրիկունը — ... գիւղացին:

161. Յոյ. — Յոյ կ'ըսուի այն գիրը կամ մասնիկը որ գոյականէ մը ետքը դրուելով անոր նշանակութիւնը կ'որոշէ, կամ ընդհանուր իմաստը մասնաւորի կը վերածէ, ինչպէս. տուն տեսնել գացի, տունը տեսնել գացի, տուն մը տեսնել գացի:

162. Յոյը երկու տեսակ է. որոշիչ և անորոշ:

163. Որոշիչ յոյ կ'ըսուին ը և ն գիրերը:

164. Ը կը գործածուի բառի մը ծայրը, երբ այդ բառին վերջին գիրը բաղաձայն է, ինչպէս. կնոք, դրամ:

165. Ը կը գործածուի շ ձայնաւորով վերջացող բառի մը ծայրը երբ այդ շ ը վ նշուելով բաղաձայն կը նկատուի, ինչպէս. անիւր, պատիւ:

166. Ը կը գործածուի յ ով վերջացող բառի մը վրայ, երբ յ ն կը հնչուի, ինչպէս. բայր, Հայր, թէյր:

167. Երկու բառը յոգ առնելէ առաջ f բաղաձայնը կ'առնէ, ինչպէս. երկուէր:

168. Անունները յոգով սապէս կը հոլովուին.

ԵԶԱԿԻ

ՅՈՒՐԱԿԻ

Ո. Հ.	Կառքը	Մեղուն	Կառքերը	Մեղունները
Ս. Տ.	Կառքին	Մեղունին	Կառքերուն	Մեղուններուն
Բ.	Կառքէն	Մեղունէն	Կառքերէն	Մեղուններէն
Գ.	Կառքով	Մեղունով	Կառքերով	Մեղուններով

169. Գործիական հոլովը ընդհանրապէս որոշիչ յոգ չ'առնիր:

L. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՓԵՏՑ ԹՈՒՓԸ

Փոքրիկ աղեկ մը, զոր փուշն էր խայթեր,
իր ցաւն արցունքով հօրը կը պատմէր.
«Ինչո՞ւ գեղեցիկ արտին մէջ մեր տան
Բուսեր է արդեօք այս թուփն անպիտան:
— Որպէս զի փորձով սորվիս դուն, արդա՞ս,
Թէ պէտք է չարէն միշտ հեռու կենաս:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

148. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստուգծել որոշիչ յօդերը:
149. Բերանացի պատմել այս հասուածը, յետոյ արձակ գրել զայն,
այսինքն այնպէս ինչպէս պիտի պատմէ:
150. Լուծել այս ռսանաւորին մէջի անունները:
151. Անորոշ յօդով հոլովել հետեւեալ բառերը.
Որսորդութիւն, հրացան, վէպ, աղուէս, ճագար:
152. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Փառքը, ապարանք մը, սարդը, ընթերցում մը, վայրենիները, յու-
ղարկաւորութիւն մը, փետուր մը, գերեզմանոցը, գերիները, միջումը:
- ՕՐԻՆԱԿ. — Մարդու մը ճամբարի փառքը իր արժանիքն է:
153. Յարմար անորոշ յօդեր ղենել հետեւեալ բառերուն հոլ.
Տիգրան բարեսիրտ տղայ . . . է: — Բարիզ մեծ ոստան . . . է: —
Դուք ուլ մեծ աշխատող . . . էիք: — Ան բարեկամ . . . էր ինծի համար —
Հոգ . . . ալ աւելցաւ մեր վրայ: — Գրող . . . ալ կորսնցուցինք: — Լե-
զու . . . ալ սորվեցայ:
154. Հոլովել հետեւեալները.

Հոռմայեցւոց իշխանութիւնը — եղբորս մտտերը — քրոջս հովա-
նոցը — ամառուան տարը — հարաւի հոլը — տան հիմը — Թուփոյ
կայսրը — արեւուն նշոյլները:

L. ԴԱՍ. — ՈՐՈՇԷՑ ՅՕԴ (Շարունակութիւն). — ԱՆՈՐՈՇ ՅՕԴ

130. Ն որոշիչ յօդը կը գործածուի բառի մը
ծայրը երբ այդ բառին վերջին գիրը ձայնաւոր է, ինչ-
պէս. մեղու, մեղուն. հոգի, հոգին:

131. Ձայնաւորով վերջացող բառերուն ծայրը
երբ անձայն յ գտնուի, այդ յն կը ջնջուի, յետոյ ն
յօդը կը գրուի, ինչպէս. ծառայ, ծառան. պողոտայ,
պողոտան. սպածոյ, սպածոն:

132. Ն յօդը կը գործածուի նաեւ բաղաձայնով
վերջացող բառերուն ծայրը, երբ էական բային սահմա-
նական ներկան կամ անկատարը յաջորդէ անոնց. նաեւ
ու, ալ, իսկ, անգամ չաղկապներէն և ի վեր, ի վար
նախադրութիւններէն առաջ:

133. Երբեմն ն յօդը կրնայ գրուիլ նաեւ, ոտա-
նաւորի մէջ, բաղաձայնով վերջացող բառերուն վրայ,
օրինակի համար երբ իրենցմէ վերջը եկող բառը ձայնա-
ւորով սկսի, ինչպէս. իր ցաւն արցունքով հօրը կը պատ-
մէր, փոխանակ ըսելու իր ցաւը արցունքով հօրը կը
պատմէր:

134. Անորոշ յօդն է մը կամ մըն:

135. Մը կը գործածուի ամէն անունի առջեւ ա-
նորոշ իմաստ մը տալու համար անոր, ինչպէս. ծաղիկ
մը, քորակ մը: Փոխանակ մը ի մըն կը գործածուի էա-
կան բային սահմանական ներկային և անկատարին բոլոր
դէմքերէն և ալ չաղկապէն առաջ, ինչպէս. մարդ մըն
ալ, մարդ մըն եւ, մարդ մըն ես, մարդ մըն ե, մարդ
մըն եի, ևայլն:

136. Յօդին լուծումը. — Յօդը լուծելու համար
պէտք է ըսել թէ որոշիչ է կամ անորոշ:

Անտառներու նուագախումբին վարպետն է սոխակը: Անոր ձայնը լսելով՝ կը յիշենք ամառուան չքնաղ գիշերները, զուարթ երկինք մը, խաղաղաւետ ժամեր և լռին բնութիւն մը՝ ուշադիր անոր հմայիչ դայլայլիկին: Եռանդուն արտայայտը, նրբին դեղձանիկը, հոգեզմայլիկ խայտառը, գորովոս չիկահաւը, կրակոտ երկքանիկը, զուարթ վշահաւը, գեղգեղուն կեռնեխը, ճուղղուն սարեակը այն ատեն միայն կ'երգեն, երբ լռէ իրենց վարպետը: Ասոնց ամէնուն ասուլիսը անոյ է սոխակին չափ, և ոմանց հնչիւնը ա'լ աւելի վճիռ ու սրտառու է. բայց սոխակը կը նստմանէ ամէնքը իր տաղանդին զանազան թրթռումներովը, և իր գեղգեղանքին հիասքանչ պէսպիսութեամբը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

155. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստուգծել ածականները:

156. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Անտառ, նուագախումբ, սոխակ, գիշեր, բնութիւն, դայլայլիկ, երազ, ասուլիս, հնչիւն, տաղանդ, գեղգեղանք, պէսպիսութիւն:

157. Մէյմէկ ածական յարմարցնել հետեւեալ բառերուն.

Խնձորը, փունջը, ջուրը, նաւազը, սիրտը, աշակերտը, գործաւորը, աղանին, վաճառականը, ձին, պատմութիւնը, ժայռը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Կարմիր խնձոր:

158. Մէյմէկ գոյական գտնել հետեւեալ ածականներուն յարմար.

Չքնաղ, արտում, ամայի, ծաւի, Թաւ, ցանցառ, դողդոջուն, սէգ, կայտառ, խոնջ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Թաւ ոստեր:

159. Հոլովել հետեւեալ անունները մէյմէկ ածական դնելով անոնց առջեւ.

Հաւ, հօրաբոյր, առտու, հոգի, խարակ:

Ա Ծ Ա Կ Ա Ն

ԼԱ. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

157. Ածական. — Ածականը բառ մըն է, որ անունի մը հետ կը գործածուի անոր մէկ հանգամանքը ցոյց տալու կամ զայն որոշելու համար:

158. Ածականը ընդհանրապէս անունէն առաջ կը դրուի, թէև ետքն ալ կրնայ դրուիլ երբեմն:

159. Ածականները ոչ թիւ ունին և ոչ հոդով, և յօդ չեն առներ, ինչպէս՝ գիտուն մարդը, գիտուն մարդուն, գիտուն մարդիկ:

160. Ածականները երբ առանձին գործածուին, այն ատեն անունի տեղ կ'անցնին, և անոր պէս թէ՛ յոքնակի կ'ըլլան, թէ՛ կը հոլովուին և թէ՛ յօդ կ'առնեն, ինչպէս. գիտունը, գիտուններ, գիտուններէն:

161. Ածականները և յօդը կ'առնեն նաև երբ յատուկ անունէ մը առաջ դրուելով իբր տիտղոս կը գործածուին, ինչպէս. մեծն Աղեփաւոր:

162. Երբ յատուկ անուն մը իբր ածական գործածուի կամ անկէ ածական մը չիւնուի, գլխադրով չի դրուիր, ինչպէս. ամերիկեան սովորոյթ, Ֆրանսացի կին մը:

163. Հինգ տեսակ ածական կայ. Որակական, Ցուցական, Ստացական, Թուական, Անորոշ:

Սկիւռը մաքրասէր, արագընթաց, եռանդոտ, շատ կայտառ, շատ արթուն ու ճարտարագէտ անամիկ մըն է: Հրացայտ աչքեր ունի, նուրբ դիմագծութիւն մը, ջղուտ մարմին մը, դիւրաթեք անդամներ: Իր ազուռիկ դէմքը աւելի սիրուն ու գեղազարդ կ'երեւայ փետրափունջի ձեւով գեղեցիկ ագիին ներքեւ, զոր կռնակի կողմէն մինչեւ գլխուն վերեւ կը բարձրացնէ, ու անոր հովանիին տակ կը պատսպարէ իր դէմքը արեւէն, անձրեւէն ու հովին հարուածներէն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

160. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել բարդ ածականները:

161. Կրկնել բերանացի այս հասուածք, յետոյ գրել զայն:

162. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Ձեփիւռ, քամի, հիւսիսակ, սիւզ — պատ, որմ, պատուար, պատնէշ, պարիսպ — սենեակ, խուց, դահլիճ, սրահ — կանթեղ, լամպար, ջահ, լապտեր — կօշիկ, մուճակ, հողամասի, տրեխ — զլխարկ, բեղոյր, խոյր, զղակ — նախանաշ, ճաշ, նախընթրիք, ընթրիք:

ՕՐԻՆԱԿ. — { Ձեփիւռ կը կոչուի արեւմտեան անուշ հովիկը:
Բամիւն ձմեռուան ցուրտ հովն է:

163. Բաղդաստակն ընել հետեւեալ ածականները.

Թանձր, տիմար, ծեր, գեղեցիկ, նոր, յիմար, փափուկ, սիրելի, դառն, զուարթ, բաղդր, հզօր, տկար, սրանչելի, լաւ յոռի, ներքին, խոր, վեհ, սպիտակ, երկար, ազնիւ, երջանիկ, օտար, պարզ, սաստիկ, Թեթեւ:

164. Գերադրական ընել հետեւեալ ածականները.

Յուսանատ, գէր, խոշոր, վտիտ, գեղջուկ, տփղոյն, վճիտ, զաղտնի, կծու, զգուշիկ, կատարեալ, կակուղ, սիրուն, հանգիստ, խաղաղ, յուզեալ, խօլ, անապակ, վերջնական, զօրեղ, զոռոզ, վայելուչ, զգայուն, չնչին, արժանաւոր:

184. Որակական ածական. — Որակական ածականը անունի մը ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, և իճշպէս հարցման կը պատասխանէ:

185. Որակական ածականը երեք աստիճան ունի. Դրական, Բաղդաստակն, Գերադրական:

186. Դրական աստիճանը՝ առանց բաղդատութեան՝ առարկային ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ: Ինչպէս. մեծ մարդ, խոնարհ արարած:

187. Բաղդաստակն աստիճանը՝ երկու առարկաներ իրարու հետ համեմատելով, ցոյց կու տայ մէկուն առաւելութիւնը կամ նուազութիւնը:

188. Բաղդաստակնը կը շինուի գոյն մասնիկով, կամ աւելի ու նուազ մակբայով, ինչպէս, մեծագոյն, կամ աւելի մեծ, նուազ խոնարհ:

189. Գերադրական աստիճանը՝ ցոյց կու տայ թէ առարկայ մը բոլոր իր նմաններէն գերազանց կամ սուրբին է:

190. Գերադրականը կը շինուի ամեն բառով, բարդութեամբ կամ առանց բարդութեան, ինչպէս. ամենամեծ կամ ամենեւեմ մեծ, ամենախոնարհ կամ ամենեւեմ խոնարհ:

191. Բարդ ածականներ. — Բարդ ածականները կը կազմուին.

1. Ածական՝ ետքը գոյական, ինչպէս. չարսիրս քերահաւաս, փաղցրաձայն:

2. Գոյական՝ ետքը բայարմաս, ինչպէս. մարդասեաց, բարեւեր, յուսաափիւռ:

3. Գոյական գոյականի հետ, ինչպէս. վարդագեղ, տառնադեմ, յուսարդր:

4. Մակբայ՝ ետքը բայարմաս, ինչպէս. մշահոռ, յարատեւ, հեռատեւ:

192. Գոյականներու բարդութեան կանոնները կը գործադրուին նաեւ ածականներու բարդութեան մէջ:

ԼԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՍՏԱԽՈՍԻՆ ՊԱՏԵԺԺ

Փոքրիկ հովիւ մըն էր Միհրան,
Որ ամէն օր գալտին վրան
Արածելու կ'երթար առտուն,
Հասն իր գիւղին ոչխարներուն:
Օր մը նեղուած հոն միս մինակ,
Ըսաւ. «Աղուոր խաղ մը խաղանք:
Եւ ըսկըսաւ պոռալ ոյժով.
«Գալլ կայ, գալլ կայ, հասէ՛ք չուտով:»
Գիւղացիներ եկան հասան,
Ոչ գալլ գտան, ոչ ալ գաղան:
Քահ քահ խընդաց անկիրթ տըղան
Ըսաւ անոնց. «Կատակ էր ան:»
Գալլեր եկան օր մը իրաւ,
Մարդ իր ձայնին մօտիկ չըրաւ.
Մէկը չեղաւ անոր պաշտպան.
Կտոր կտոր եղաւ Միհրան:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

165. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստուգծել ամականները:
166. Պատմել այս հասուածք բերանացի, յետոյ արձակ գրել զայն:
167. Լուծել այս հասուածքն անուանելը եւ յօդերը:
168. Այլին, կան, ուր յետադաս մասնիկներով ամական ընել հե-
տեւեալ բառերը.
Օդ, լոյս, արուեստ, գաշտ, փառք, թեւ, զիր:
169. Աւեհ, եղ, ոս մասնիկներով ամական ընել հետեւեալ բառերը.
Խոտ, բոց, դալար, բոր, խանդ, մետաքս, մարմին, սիրտ:
170. Իչ, ող մասնիկներով ամական ընել հետեւեալ բառերը.
Սփոփանք, երգ, խնայել, աշխատանք, գրկում, կրթութիւն:
171. Իկ, ուկ մասնիկներով նուագական ընել հետեւեալ անունները.
Խեղճ, սեւ, փոքր, փափուկ, խաժ, ցած, խենդ, սիրուն:
172. Եղեմ, ե մասնիկներով ամական ընել հետեւեալ անունները.
Ոսկի, մազ, կտաւ, հաւ, միս, բիւրեղ, ջուր, անագ, պղինձ, պող-
պատ, կաթ, թուղթ, գոհար, գահ, մարմար, երկնոս:

173. Նախադաս մասնիկներով հետեւեալ ամականներուն իմաստը հա-
կառակ դարձնել.

Երախտագէտ, մարութ, կարող, ուշիմ, օգտակար, փորձ, տպեալ,
տեղեակ, վշտանար, խռովեալ, վճռեալ, վստահ, գոհ, պատեն, կամակ,
համոյ, ձեւաւոր, հասուն:

ԼԳ. ԴԱՍ. — ԱԾԱՆԵՑԵԱԼ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

193. Ածանցեալ ամականներ. — Ածանցեալ ա-
ծականները կը կազմուին նախադաս եւ յետադաս մաս-
նիկներ աւելցնելով բայարմասներու, գոյականներու,
ամականներու, դերանուններու եւ մակբայներու վրայ,
ինչպէս. շարժուն, մարդկային, կեղծաւոր, եսական,
հեռաւոր:

194. Նախադաս մասնիկներ. — Գլխաւոր նախա-
դաս մասնիկներն են. ան, ապ, չ, ս, դժ, Տժ որոնք
միշտ ամականներ կը կազմեն, հակառակ նշանակութիւն
տալով բառերուն: Ինչպէս. ան-միտ, ապ-օրէն, չ-սեւ,
ս-գեհ, դժ-բախտ, Տժ-գոյն:

195. Յետադաս մասնիկներ. — Ածականները կազ-
մող յետադաս մասնիկներէն գլխաւորները հետեւեալ-
ներն են.

196. Այլին, եսն, կան, եմի, շոր, ցի որ ծա-
գումի եւ վերաբերութեան գաղափար կու տան ընդ-
հանրապէս, ինչպէս. մարդկային, արեւմտեան, գաւա-
ռական, մայրենի, մեաւոր, կանացի:

197. Անի, աւեհ, եղ, ուս, ոս՝ ունեցողի գա-
ղափար, ինչպէս. շեգուանի, հոսաւեհ, հաւեղ, վախ-
կոս, տղուն, նախանձոս:

198. Ան, իչ, ող, որդ՝ գործողի գաղափար,
ինչպէս. խաժան, ամոխիչ, շացող, յաջող:

199. Կակ, իկ, ուկ՝ նուագական են, ինչպէս.
մեծկակ, փոքրիկ, աղեկուկ:

200. Գոյն՝ բաղդատական, ինչպէս. բարձրագոյն:

201. Եղեմ, ե՝ նիւթ կամ տեսակ ցոյց կու տան,
ինչպէս. բրդեղեմ, մեախեղեմ, ոսկիե, արծաթե:

Եղևարանի մը աստիճանները, որ մը, սկսան իրա-
յուն հետ վիճարանիլ: Վերինները գոռոզութեամբ կը-
սէին վարիններուն: «Երբզինքնիդ մեզի հետ մի՛ բաղ-
դատէք, դուք մեզի հաւասար չէք: Տեսէ՛ք, մենք ի՛նչ
մաքուր ենք, մինչդեռ դուք սա ցեխին ու փոշին մէջ
թաթխուած ու աղտոտած էք: Բնութիւնը ձեզմէ բարձր
ստեղծած է զմեզ:» Իմաստուն մարդ մը, որ հոնկէ
կ'անցնէր, այդ խօսքերը լսեց, ժպտեցաւ, ու եղևարանը
հակառակ կողմը դարձուց, այնպէս որ վերի ցալիկները
վար իջան, և վարինները վեր ելան: Այս առակը մեր
կեանքին պատմութիւնն է: Անախակալ զէպք մը կը
բաւէ շատ անգամ մարդոց դիրքը տակնուվրայ ընելու:
Այն ատեն հարուստները կ'աղքատանան, և աղքատները
հարուստներուն տեղը կ'անցնին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

174. Պատմել այս հասուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն ընդարձա-
կելով:
175. Անորոշ յօդ դնել հետեւեալ ցուցական ածականներուն տեղ.
Այս մութը, սա գորոցը, այս խարտոցը, այդ սալը, այդ բերիչը,
այն տապալը, այն սլաքը:
176. Մէյմէկ ցուցական ածականով հոլովել հետեւեալ անուններուն
եզակին եւ յոգնակին.
Լուսայ, առնէտ, ծալք, ծիփոց, ծորակ, ցաւ, փոս, կոնք, Թորակ:
177. Հոլովել ցուցական ածականներով հետեւեալ անունները.
Սուգում, բնութիւն, խռիւ, կնքամայր, տալ, կաւ, լպուտ:
178. Մէյմէկ յարմար որակական ածական դնել հետեւեալ անուննե-
րուն վրայ
Այս . . . տեղը, այդ . . . կանթը, այն . . . այգին, սա . . . ճրագ-
ները, սա . . . զէմքը, այդ . . . խաղողները, այդ . . . ծիրանները:

202. Ցուցական ածականներ. — Ցուցական ածա-
կանները ցոյց կու տան այն անունները որոնց վրայ կը
խօսուի:

203. Ցուցական ածականներն են. այս, առ, սա,
այդ, աս, այն, ան:

Այս կը գործածուի մեզի ամէնէն մօտ եղող առար-
կայի մը համար. այդ՝ քիչ մը հեռու եղողին. այն՝
ամէնէն հեռու եղողին համար:

204. Ցուցական ածականէն ետքը եկող անունը
ն կամ ր յօդը կ'առնէ ընդհանրապէս. ինչպէս. այս
գիրքը, այդ հովանոցը, այն պաշտօնեան:

205. Ցուցական ածական ունեցող անունները յօդ-
չեն առնել երբ գործիական հոլով են, ինչպէս. այս
գրիչով գրեցի, այդ գլխարկով գացիր:

ԼԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՇՈՒՇԱՆԸ

Այս չքնաղ ծաղիկը այն տեղը ունի տուններուն մէջ, ինչ որ ունի կարապը թռչուններուն մէջ. խորհրդանշան անմեղութեան եւ ազնուութեան՝ իր ծփին սպիտակութեանը մէջ հեշտալի երանգներու անվերջ զանազանութիւն մը կը ներկայացնէ։ Իր վայելուչ կեցուածքը, փայլուն ու գեղեցիկ բաժակը մեր գաւաթներուն ու ամաններուն նախատիպարը եղած է։ Իր աստեղածեւ պսակին շրջագիծերը ողողուած են ոսկի փոշիով մը, որ օդին մէջ ծաւալելով կը բուրումնաւէտէ զայն, և իր ճապուկ ծղօտը զեփուէն օրօրուելով, թիթեռնիկներէն փայփայտելով, կը տիրապետէ մեր պարտէզներուն մէջ միւս բոլոր ծաղիկներուն վրայ։

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Պ Ն Ե Ր

179. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել ստացական ածականները, խաչանիւ ղնել ցուցական ածականներուն տակ։

180. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Ծաղիկ, տուն, կարապ, խորհրդանշան, անմեղութիւն, ազնուութիւն, եւանգ, զանազանութիւն, կեցուածք, բաժակ, շրջագիծ, փոշի, ծղօտ, թիթեռնիկ։

181. Մէլ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով՝ ստացական ածականները կցելով անոնց.

Գաւաթ, աման, պնակ, տատրակ, աղանի, անձեղ

182. Ստացական ածականով հոլովել հետեւեալ բառերը.

Եզ, զինի, հովիւ, զաւակ, մատուռ, ջան, զուլիս, ժամ

ԼԵ. ԴԱՍ. — ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԱՅԹԱԿԱՆ

206. Ստացական ածականներ. — Ստացական ածականները բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցնեն, և հետեւեալներն են.

ԵԶԱԿԻ

Իմ կաւ Իմին
Քու » Քուկին
Իր » Իրեն

ՅՈՒՆԱԿԻ

Մեր կաւ Մերին
Ձեր » Ձերին
Իրենց

207. Իմ, բու, իր ստացական ածականներուն կցուած անունները եզակիի մէջ միշտ ա, դ, ց կամ բ գիրերը կ'առնեն որոնք դիմորոշ յօդ կ'ըսուին, ինչպէս. Իմ տուն, բու պարտեզ, իր մասնիկ, իսկ յօքնակի մէջ բ որոշիչ յօդը կ'առնեն ինչպէս. մեր, ձեր, իրենց շապիկներ։

208. Իմ, բու, իր ստացական ածականներուն տեղ շատ անգամ ա, դ, ց կամ բ գիրերը միշտ կը գործածուին, ինչպէս. հոգիս, պարտեզ, մասնիկ։

209. Մեր, ձեր, իրենց ստացական ածականներն ալ կրնան զանց առնուիլ հետեւեալ օրէնքներով։

210. Եթէ անունը բազմական է թէ՛ եզակիի և թէ՛ յօքնակիի մէջ նիս, նիդ, նին կ'առնէ։

211. Եթէ անունը միական է, թէ՛ եզակիի և թէ՛ յօքնակիի մէջ երնիս, երնիդ, երնին կ'առնէ։ Բացառիկ է միայն գործիականը, ինչպէս կ'երեւայ հետեւեալ հոլովմանց մէջ.

	Բազմական	Միական
	ԵԶ.	ՅՈՒՆ.
Ո. Հ.	Պարտէզներնիս	Տուններնիս
Ս. Տ.	Պարտէզներնուս	Տուններնուս
Բ.	Պարտէզներնես	Տուններնես
Գ.	Պարտէզովնիս	Տունովնիս (եզ.) (յոք.) Տուներովնիս

212. Այս ձեւերը ի հարկին միայն գործածելու է, նախընտրելով, մասնաւոր հոլովմանց մէջ, մեր, ձեր, իրենց դերանուններուն գործածութիւնը։

Եղը, որ այնքան խոշոր ու մեծղի է, քսանէն երեւոտն տարեկան շատ ծերացած կը համարուի: Մեր դալար երիտասարդութիւնը խոր ծերութիւն է անոր համար: Ձին, ինչպէս իր համեստ ընկերը՝ էջը, երեսունը-հինգ տարեկանէն աւելի չ'ապրիր: Միւս ընտանի կենդանիները աւելի պակաս կ'ապրին. խոզը քսան տարեկանին զառամեալ է. կատուն տասնըհինգէն ետքը ալ մուկ չի բռներ. այծը, ոչխարը տասնէն տասնըհինգ տարեկան լմացած են: Ճագարը ութնէն տասը տարեկան կ'ապրի: Իսկ մարդը, եթէ կանոնաւոր կեանք մը վարէ, մինչեւ ութսուն, ինըսուն տարի կրնայ ապրիլ ընդհանրապէս:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

183. Օրինակելայն հասուածը, եւ նշանակել բուսական ածականները:
 187. Գտնել տասը անասունի անուն, եւ մէկ մէկ բացարձակ բուսական ածական դնել անոնց առջեւ:
 185. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ բուսականով գրուած բուսականները գիրեով գրել.

Դրիգոր Լուսաւորիչ ծնած է Քրիստոսի 247 թուականին, Սահակ Պարթեւ մեռած է 439ին 86 տարեկան: Քաղկեդոնի ժողովը գումարուած է Քրիստոսէ 451 տարի ետքը: Դրիգոր Նարեկացի մեռած է 951ին, և Մխիթար Գօշ 1213ին: Մխիթար Արքան 1676ին ծնաւ Սերաստիոյ մէջ, Յակոբ Նաղեան Պատրիարքը 1764ին մեռաւ Կոստանդնուպոլիս: Մաւիա Լրագրին առաջին Թիւը հրատարակեց Կարապետ Իւթիւհեան 1852 Փետրուար 2ին: Պետրոս Դուրեան բանաստեղծը ծնած է Իւսկիւտար 1851 Մայիս 20ին, և մեռած է 1872 Յունուար 21ին: Պետրոս Աղամեան, հռչակաւոր դերասանը, մեռած է 1891 Յունիս 2ին:

213. Թուական ածականներ. — Թուական ածական կ'ըսուին այն բառերը, որոնք անունի մը քանի հաս կամ քանի քանիները ըլլալը ցոյց կու տան, ինչպէս, մեկ, երկու, հինգերորդ, վեցական:

214. Բացարձակ կ'ըսուին այն թուական ածականները, որոնք անունի մը քանի հաս ըլլալը ցոյց կու տան, ինչպէս. մեկ, երկու:

215. Դասական կ'ըսուին անոնք որ անունի մը քանիներորդ ըլլալը ցոյց կու տան, ինչպէս. հինգերորդ, վեցերորդ:

216. Բաշխական կ'ըսուին անոնք, որ ամէն մէկուն քանիական հատ բաշխուած ըլլալը կը յայտնեն, ինչպէս. հինգական, վեցական:

217. Բացարձակ բուսական ածականներն են. զօր, մեկ, երկու, երեք, չորս, հինգ, վեց, եօթը, ութը կամ ութ, ինը, տասը, տասնմեկ, տասերկու, տասերեք, տասնըչորս, տասնըհինգ, տասնըվեց, տասնըեօթը, տասնըութը, տասնըինը, քսան, երեսուն, քսուսուն, յիսուն, վաքսուն, եօթանասուն, ութսուն, ինըսուն, հարիւր, հարար, միլիոն:

218. Թէ՛ բացարձակ և թէ՛ դասական թուական ածականները երբ առանձին գործածուին, գոյական են, յօդ կ'առնեն, յօքնակի ունին, և գոյականի հոլովման ընդհանուր օրէնքին կը հետեւին, ինչպէս.

Ո. Հ. Հարիւր Հարիւրներ Առաջին Առաջիններ
 Ս. Տ. Հարիւրի Հարիւրներու Առաջինի Առաջիններու
 Բ. Հարիւրե հարիւրներե Առաջինե Առաջիններե
 Գ. Հարիւրով Հարիւրներով Առաջինով Առաջիններով

219. Երկու, երբ գոյական է, կ'ըլլայ երկուք, և կը հոլովուի այսպէս. երկուք, երկուքի, երկուքե, երկուքով:

220. Թուական ածականներէն ետքը գոյականը ընդհանրապէս եզակի կը մնայ. երկու մարդ, տասը գիրք:

Հայ դրաբար լեզուի ամենէն ծաղկած ժամանակն է Ե. դարը, զոր Ոսկեդար կ'անուանէ պատմութիւնը: Այս դարուն մէջ է որ գտնուեցան հայ գիրքերը Սահակայ և Մեսրոպայ ձեռքով, և շատ մը հեղինակութիւններ ու թարգմանութիւններ լոյս տեսան, որոնց գլխաւորն է Աստուածաշունչը: Յաջորդ դարերուն մէջ աւելի փայլուն գրողներ ունեցած ենք արդարեւ, բայց ոչ ոք կրցած է գրել այն ընտիր դրաբարը, զոր գործածեցին առաջին թարգմանիչներէն Եղիշէ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Պ Ն Ե Ր

186. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստուգծել դասական թուական ածականները:

187. Բերանացի պատմել այս հասուածք, յետոյ գրել զայն:

188. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ գրով գրուած քիւերը հայ այբուբենով նշանակել:

Թարգմանիչներուն առաջին աշակերտներէն է Կորիւն. երկրորդ աշակերտներէն են Դաւիթ Անյաղծ, Գիւտ Կանողիկոս, Յովհան Մանգակունի, Ղազար Փարպեցի, Լայլն: Տանընթեմներորդ դարուն մէջ ծաղկեցաւ Յրանսայի դասական գրականութիւնը: Քսաներորդ դարը սկսաւ հազար ինը հարիւր մէկին:

189. Մէյ մէկ բաշխական թուական ածական դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ.

Ամէն մէկ կարգին մէջ . . . աշակերտ կայ . . . հոգի միատեղ կը քալէին . . . հատ, տետրակ բաժնեցի իրենց:

190. Հայ տառերով նշանակել հետեւեալ քիւերը.

47, 98, 61, 104, 1002, 516, 87, 16, 52, 93, 39, 414, 828, 3631, 69, 70, 1348:

221. Դասական թուական ածականները կը կազմուին բացարձակներուն վրայ երորդ մասնիկը աւելցնելով, ինչպէս. հինգ, հինգերորդ. ութ, ութերորդ: Բացառիկ են առաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ:

222. Բաշխական թուականները կը կազմուին բացարձակներուն վրայ ական աւելցնելով, ինչպէս. հինգական, ասական: Բացառիկ է մէյ մէկ: Կըսուի նաեւ երկ երկու, երեք երեք, չորս չորս, հինգ հինգ, վեց վեց մինչև վեց թիւը:

223. Եօրը, ինը, աստը բառերուն շ գիրը երորդ և ական մասնիկներուն առջև կը փոխուի շ ի, ինչպէս. եօրեւորդ, եօրական: Ուրը կամ ութ՝ կ'ըլլայ ութերորդ, ութնական:

224. Երեսուն, աստասուն, յիսուն, վաքսուն, եօրաստուն, ուքսուն և իննըսուն բառերը, հակառակ կորուսման օրէնքին, իրենց վերջի վանկին «ն» չեն կորսնցներ երբ ածանցուին երորդ և ական մասնիկներով, ինչպէս. երեսնեւորդ, աստասնական, և ոչ երեսներորդ, աստասնական:

225. Դասական թուականները կրնան նշանակուիլ նաեւ հայ այբուբենով, ինչպէս.

Ա. առաջին, Բ երկրորդ, Գ երրորդ, Դ չորրորդ, Ե հինգերորդ, Զ վեցերորդ, Է եօրեւորդ, Ը ութերորդ, Թ իններորդ, Ժ ասներորդ, ԺԱ. ասնընկերորդ, ԺԲ ասերկուերորդ, Լայլն: Ի ասներորդ, ԻԱ. ասնընկերորդ, Լայլն: Լ երեսներորդ, Խ Քաստասներորդ, Ծ յիստներորդ, Կ վաքստներորդ, Զ եօրաստներորդ, Զ ուքստներորդ, Դ իննըստներորդ, Ծ հարիւրերորդ, Մ երկուհարիւրերորդ, Լայլն: Ռ հազարերորդ, Ս երկու հազարերորդ, Վ երեք հազարերորդ, Լայլն:

ԼԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՂՔԱՏՆԵՐԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆՊՆԵՐԸ

Պէտք է արհամարհանքով նայիլ աղքատներուն ,
և ոչ ալ քանիլ հիւանդներէն : Աղքատութիւնը և հի-
ւանդութիւնը այնպիսի վիճակներ են , որ կրնան օր մը
մեկի ալ պատահիլ : Ուստի պէտք է ընտելանանք անոնց
ինչպէս մեր գործերուն և նիւթական ու բարոյական
պարտքերուն : Երբ այս դժբախտութիւնները սովորա-
կան բան մը նկատելու վարժուինք , և բարեսրտու-
թեամբ վարուինք զանոնք կրողներուն հետ , մեր տա-
ռապանքը պակաս կ'ըլլայ այն պարագային որ մենք ալ
ենթարկուինք անոնց : Դժբախտները սիրելու զգացումը
ամենէն գերազանց զգացումն է մարդուս :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Պ Ն Ե Ր

191. Օրինակել այս հասուածք , եւ ստորագծել անորոշ ածականները :

192. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով

Արհամարհանք , աղքատութիւն , հիւանդ , վիճակ , պարտք , գժրախ-
տութիւն , բարեսրտութիւն , տառապանք , պարագայ , զգացում :

193. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ անորոշ ածականներով .

Միւս , բոլոր , որ և է , այդչափ , քանի , իւրաքանչիւր , որչափ , միե-
նոյն , այսպէս , այսինչ , ինչ , որ , քանի մը :

ՕՐԻՆՔԱԿ. — Ես միւս տանը աւելի հաւնեցայ , քան Սէ ասոր :

194. Որոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջ՝ գտնուած ածականներն ու ա-
նունները .

Մնախառ մադիկ իրենց կրօնատին կը դիմեն : Ամէն արժանիք հա-
մատ է : Ամէն բանի մէջ վախճանն է գովելի : Տիմար մարդիկ հպարտ
կ'ըլլան : Առաջին մրցանակի արժանացողները աշխատասէրներն են : Եր-
կու անգամ երկուք չորս կ'ընէ : Արտաքին երեւոյթները սրչափ կը խարեն
զմեզ : Իմ զգեստներս պարզ են : Այս խօսքերէն ապուշները կը խաբուին :
Ազնիւ սիրտերը սուտ չունին :

195. Որոշել հետեւեալ ածականներուն տեսակները .

Չորրորդ դուռը , ցուրտ սենեակը , երկու աղաւնի , ամէն անգամ ,
ձեռ զլիարկը , այդ գիրքերը , այն պարտէզը , մէյ մէկ ձմերուկ , հինգական
ընկող , երկերկու զանգիւն , ինչպէս հաւ , քանի հաւկիթ , Սարմ կարագ ,
սուստ սնունդ , եօթներորդ աստիճան :

ԼԸ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՐՈՇ ԱՅԹԱԿԱՆ

226. Անորոշ ածականներ. — Անորոշ ածական-
ները տարտամ և անորոշ խմատ մը կու տան գոյական-
նին , ինչպէս . ուրիշ մարդ մը :

227. Անորոշ ածականները հետեւեալներն են .

Ամեն , բոլոր .

Քանի մը , մեկ փակի , ինչ ինչ .

Ամեն մեկ , իւրաքանչիւր , անձնիւր .

Նոյն , միեւնոյն .

Ուրիշ , միւս .

Ոչ մեկ .

Որ եւ է .

Այս ինչ , այն ինչ .

Այսպէս , այսպիսի , ասանկ .

Այնպէս , այնպիսի , անանկ .

Այսփան , այսչափ .

Այդքան , այդչափ .

Այնքան , այնչափ .

Որքան , որչափ .

Ո՛ր , ի՛նչ , փակի՛ , ինչպի՛ս , փակի՛ փակի՛ :

228. Ասոնցմէ ամէնքն ալ հարցական ձեւով ալ
կրնան գործածուիլ , բայց մասնաւորապէս հետեւեալ-
ները հարցական կը կոչուին . ո՞րչափ , ո՞րքան , ո՞ր ,
ի՞նչ , փակի՞ , ի՞նչպիս :

ԼԹ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՏՈՇԱՏԱԿՆԵՐ

Իմ առաջին օրօրոցս եղած է փոքրիկ անմշակ պարտէզ մը, քարերով շրջապատուած, այն անջրդի և անշուք բլուրներէն մէկուն վրայ, որոնք հորիզոնին ծայրը կ'ընդնշմարուին: Ընդարձակ չէր այդ պարտէզը, և դարաւոր կաղնիներու մեծաշուք հովանիներ չունէր, ոչ ալ ցայտուն ջուրեր, չնայխարիկ ծաղիկներ, կանխահաս պտուղներ, պերճաշուք տունկեր: Մէկ քանի անձուկ ուղիներ կային միայն հոն, վայրի չահոքրամներով, մանիշակներով ու գարնածաղիկներով ամրանածիր: Հիմակ, աւելի լայն և շքեղ պարտէզներու մէջ կը բնակիմ, բայց այն միւսն է որ կը սիրեմ և զայն կը փնտռեմ, ու երբ ազատ ժամ մը, առանձին վայրկեան մը գտնեմ, կ'ուզեմ երթալ հոն անցընել:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

196. Օրինակել այս հասուածք, ստուգծել անուները, և նշանակել ածականները:

197. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով

Օրօրոց, պարտէզ, բար, բլուր, հորիզոն, կաղնի, հովանի, ջուր, ուղի, շահորթամ, մանիշակ, գարնածաղիկ:

198. Լուծել հետեւեալ բառերը.

Այս շքեղ ծաղիկները. — Իմ նոր գրիչս. — Երկու բարի դրացիներ. — Հինգերորդ կարգը. — Բոլոր ոչխարները. — Իրենց պատիժը:

199. Հետեւեալ ածականներուն տեղ՝ յատկացուցիչներ դնել գոյականներուն ետև.

Որդիական յարգանք, մայրական սէր, տղայական խաղ, ցաւագին աղաղակ, գարնային ծաղիկ, գիշերային պտուղ, զատկական տօն, ռաւկական խօսքեր, դժոխային ոճիր, երկնային կապոյտ, հրեշտակային զեղեցկութիւն, մարդկային սիրտ, աշխարհային բարիք, երկնաւոր արքայութիւն:

ՕՐԻՆԱԿ. — Դարեան ծաղիկ:

200. Լուծել հետեւեալները.

Ծառի ճիւղեր, խանութպանի խօսքեր, շուկայի սովորութիւններ, խնդի շարժուածքներ, տանը վերնայարկը, ձեռքիդ ցպիկը, խաղողին ողկոյքը, կահագործին շաղափը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ծառի | Հաս. ան. եզ. սեռ. յատկացուցիչ ճիւղերուն
ճիւղեր | Հաս. ան. յոր. ուղ. յատկացեալ ճառին:

201. Հետեւեալ ածականները գոյական ընել.

Ծաղկաւետ, երկար, զնդած, անգուծ, վախկոտ, խորհրդաւոր, տափակ, բմայեկ, քաջ, սպուշ, գուարճալի, ծանր, դառն, ուշադիր, խիտ, դալկանար:

ԼԹ. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆՈՒՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

229. Ածականին լուծումը. — Ածականը լուծելու համար, պէտք է ըսել թէ որակական է, ցուցական է, ստացական է, թուական է կամ անորոշ, և թէ ո՞ր անունին կը վերաբերի, ինչպէս.

Այս | Ցուցական ածական խնձորին:
խնձորը | Հաս. ան. եզ. ուղ.:

Խ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԵԿԲԱՆԻԿԸ

Եկեղանիքը մեր երկրին ամենէն սիրուն թուունե-
րէն մէկն է: Իր կարմրուկ դէմքը, ոսկեփետուր թե-
ւիկները, կոնաձև սուր կտուցը, որ միշտ կը շարժի
պեղելու և կտցելու փափաքով, տարօրինակ կերպով
զգուկի բան մը կու տան իր պզտիկ մարմնոյն: Այն-
քան աշխոյժ և կրակոտ է ան, որ տեղ մը հանգարտ
չի կրնար կենալ. ինչ որ գտնէ իր շուրջը, մէկ կողմէն
միւսը կը փոխադրէ զայն, և զանազան խաղեր ընելու
ալ յարմարութիւն ունի: Իր վանդակին առջև, եթէ
գաւաթ մը ջուր և թելով մատնոց մը կախես, ջուր
կը քաշէ: Երբեմն մեռել կը ձեւանայ, և երբոր հրամա-
յես իրեն, յանկարծ յարութիւն կ'առնէ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

202. Օրինակել այս հասուածը. եւ usnագծել ան, գայն, անկե,
իրեն դերանունները:

203. Բացաւել հետեւեալ բառերուն նշանակութիւնը.
Եկեղանիք, երկիր, Թաշուն, կոնաձև, շարժիլ, հանգարտ:
ՕՐԻՆԱԿ. — Եկեղանիքը տեսակ մը փոքրիկ Թաշուն է:

204. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ անձնական դերանուններով.
Դուք, ինձի, իրմէ, անով, քեզի, ես, ինք, ան:
ՕՐԻՆԱԿ. — Դուք մեր բարեկամն էք:
Կ'ուզէք դառ տալ ինձի:

Դ Ե Ր Ա Ն ՈՒ Ն

Խ. ԴԱՍ. — ԴԵՐԱՆՈՒՆԻՆ ԴԵՐԸ. — ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

230. Դերանուն. — Դերանունը բառ մըն է, որ
անունի մը տեղ կը դրուի, ինչպէս. ես, դու, այս,
իմ, որ, անկե:

231. Դերանունը կը ծառայէ խօսքի մէջ գոյա-
կանը չկրկնելու, ինչպէս.

Անունով

Ծոյլ տղան դասերուն
մէջ չի յաջողիր. ծոյլ տղան
չի զբաղիր դասերով, որով-
հետեւ դասերը դժուար կու
գան ծոյլ տղան:

Դերանունով

Ծոյլ տղան դասերուն
մէջ չի յաջողիր. ինք չի
զբաղիր անոնցմով, որով-
հետեւ անոնք դժուար կու
գան իրեն:

232. Դերանունը անունին պէս կրնայ ըլլալ են-
թակայ, խնդիր, ևայլն, ինչպէս. ես կը խօսիմ, զեզ
կը յարգեմ:

233. Դերանունը ունի թիւ, հոգով և դիմք:

234. Դիմքը երեք է. առաջին, երկրորդ, երրորդ:
Ա. դէմքը խօսողը ցոյց կու տայ.

Բ. դէմքը զայն, որուն կը խօսուի.

Գ. դէմքը զայն, որուն վրայ կը խօսուի:

235. Դերանունները հինգ տեսակ են. Անձնա-
կան, Յուշական, Ստացական, Յարաբերական, Անորոշ,
ինչպէս. ես, այս, իմ, որ, բոլորը:

236. Անձնական դերանուն. — Անձնական դերա-
նունները անձերը ու դէմքերը կը ներկայացնեն, եւ հե-
տեւեալներն են. ես, դու, ինք, ան կամ անիկա, մեկ, զոյ,
իրեկ, անոնք:

237. Անձնական են նաեւ գիրար, մեկզմեկ փո-
խադարձ դերանունները: Ինք դերանունը կրկնակ ձև մըն
ալ ունի, որ է ինկզիմիս, ինկզիմիդ, ինկզիմիք, եւլն.:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՒՈՎՈՒՄԸ

Ա. ԴԵՄԲ		Բ. ԴԵՄԲ	
ԵԶ.	ՅՈՒՔ.	ԵԶ.	ՅՈՒՔ.
Ո. Ես	Մենք	Դու	Դուք
Հ. Ձիս	Ձմեղ	Ձքեղ	Ձձեղ
Ս. Իմ, Իմին	Մեր, Մերին	Դու, Դուկին	Ձեր, Ձերին
Տ. Ինձ, Ինծի	Մեզ, Մեզի	Դեզ, Դեզի	Ձեզ, Ձեզի
Բ. Ինձմէ, Ինչ Մեզմէ, Մենէ	Դեզմէ, Դեռնէ	Ձեզմէ, Ձեռնէ	
Գ. Ինձմով	Մեզմով	Դեզմով	Ձեզմով

Գ. ԴԵՄԲ

ԵԶ.	ՅՈՒՔ.	ԵԶ.	ՅՈՒՔ.
Ո. Ինք	Իրենք	Ան, Անիկա	Անոնք
Հ. Ձինք	Ձիրենք	Ձայն, Ձանիկա	Ձանոնք
Ս. Իր, Իրեն	Իրենց	Անոր	Անոնց
Տ. Իրեն	Իրենց	Անոր	Անոնց
Բ. Իրմէ	Իրենցմէ	Անկէ	Անոնցմէ
Գ. Իրմով	Իրենցմով	Անով	Անոնցմով

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ո.	—	—
Հ.	Մէկզմէկ	Իրար, Ձիրար
Ս.	Մէկզմէկու	Իրարու
Տ.	Մէկզմէկու	Իրարու
Բ.	Մէկզմէկէ	Իրարմէ
Գ.	Մէկզմէկով	Իրարմով

ԻՅԲ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ ԿՐԿՆԱԿ ՀՈՒՈՎՈՒՄԸ

Ա. ԴԵՄԲ		ՅՈՒՔ.	
ԵԶ.	—	ԵԶ.	—
Ո.	—	—	—
Հ.	Ինքզինքս	Ինքզինքնիս	
Ս.	Ինքզինքիս	Ինքզինքնուս	
Տ.	Ինքզինքիս	Ինքզինքնուս	
Բ.	Ինքզինքէս	Ինքզինքնէս	
Գ.	Ինքզինքովս	Ինքզինքովիս	

Բ. ԴԵՄԲ

ԵԶ.	—	ՅՈՒՔ.	—
Ո.	—	—	—
Հ.	Ինքզինքդ	Ինքզինքնիդ	
Ս.	Ինքզինքիդ	Ինքզինքնուդ	
Տ.	Ինքզինքիդ	Ինքզինքնուդ	
Բ.	Ինքզինքէդ	Ինքզինքնէդ	
Գ.	Ինքզինքովդ	Ինքզինքովիդ	

Գ. ԴԵՄԲ

ԵԶ.	—	ՅՈՒՔ.	—
Ո.	—	—	—
Հ.	Ինքզինքը	Ինքզինքնին	
Ս.	Ինքզինքի	Ինքզինքնուն	
Տ.	Ինքզինքի	Ինքզինքնուն	
Բ.	Ինքզինքէն	Ինքզինքնէն	
Գ.	Ինքզինքով	Ինքզինքովին	

Փոխադարձ դերանունները և ինքզինքս, ինքզինքի, ինքզինքնի, ինչպէս Իրենց յոքնակները ուղղական հոլմնին, որովհետեւ ենթակայ չեն ըլլար:

ԽԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՋԻԹԵՆԻՆ

Ձիթենին միշտ յարգուած ծառ մըն է: Երբայն թեան և խաղաղութեան խորհրդանշանն է այն: Հին Յոյները անով կը պսակէին ոլիմպիական խաղերու մէջ յաղթականները: Պոսիդոն և Աթենաս, երկուքն ալ փափաքելով իրենց անունով կոչել Յունաստանը նոր շինուած ատեն, Արամազդ՝ չաստուածներուն պէտք՝ որոշեց քաղաքին տալ անունը անոր, որ ամէնէն թանկագին նուէրը բերէր: Պոսիդոն երկիրը ձեղքեց և գետնէն հանեց ձի մը, որ պատերազմի խորհրդանշանն է: Աթենաս ձիթենի մը հանեց, և քաղաքը Աթենք կոչուեցաւ զիցուհւոյն անունովը: Քրիստոնեաներուն համար ալ նուիրական է այն: Նոյի տապանին աղաւնին անով վերադարձաւ ջրհեղեղին ցամքելը աւետելու համար, և անոր ճիւղերով Քրիստոս փառաբանուեցաւ երուսաղէմի մանուկներէն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

205. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստուգծել անձնական դերանունները.
206. Բացաւրել հետեւեալ բառերը.
Ձիթենի, իմաստութիւն, պսակել, կոչել, Թանկագին, ձեղքել:
207. Մէլ մէկ խօսք շինել հետեւեալ ցուցական դերանուններով.
Ատոնք, այդ, ան, անոնք, ատոնք, ատ, ասիկա:
208. Մէլ մէկ խօսք շինել հետեւեալ ստացական դերանուններով.
Մերինք, իրենցը, իմ, ձերինքը, բոլոր, իրենք:
209. Օրինակել կրկին վերի հասուածք, եւ հարկ եղած անունը դնել անձնական դերանուններուն տեղը:
210. Յոյց տալ հետեւեալ դերանուններուն դիմերը.
Այդ, իրը, իմ, ասիկա, ձերը, մերինքը, ան, աս, բոլոր:

ԽԱ. ԴԱՍ. — ՅՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

238. Յուցական դերանուն. — Յուցական դերանունը կը ծառայէ ցոյց տալու այն անձերը և իրերը, որոնց տեղը դրուած է:

239. Յուցական դերանուններն են.

	ԵԶ.	ՅՈՒՐ.
Ա. դեմք	Այս, աս, ասիկա, աս	Ասոնք
Բ. »	Այդ, աս, ասիկա	Ասոնք
Գ. »	Այն, ան, անիկա	Անոնք

240. Յուցական դերանուններուն մէկ մասը ցուցական ածականներ են, որոնք առանց անունի, առանձին կը գործածուին, ինչպէս. աս իմ գիրքս է. սա իմն է:

241. Այս յիշուած առարկայի մը կամ գաղափարի մը համար կը գործածուի, ինչպէս. պէտք է պզտիկները մեծերուն հնազանդին. այս է իմ կարծիքս: Սա՛ յիշուելիք առարկայի մը համար, ինչպէս. իմ կարծիքս սա է որ պզտիկները պէտք է մեծերուն հնազանդին:

242. Ստացական դերանուն. — Ստացական դերանունները ստացական ածականներէ կը շինուին անոնց վրայ աւելցնելով «, ր, ն կամ ը զիմօրոշ յօդերը, բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցնեն, և առանձին կը գործածուին, ինչպէս.

	ԵԶ.	ՅՈՒՐ.	ԵԶ.	ՅՈՒՐ.
Դեմք				
Ա. Իմ, իմինս Մերը, մերինը Իմիններս Մերինները				
Բ. Բոլոր, Ձերը, ձերինը Բոլորիններդ Ձերիններդ				
Գ. Իրը, իրենը Իրենցը Իրենները Իրենցները				

ՅՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

	Այս	ՅՈՒՑ.
ՆԶ.		
Ո. Հ.	Այս, աս, սա, ասիկա	Ասոնք
Ս. Տ.	Ասոր	Ասոնց
Բ.	Ասկէ	Ասոնցմէ
Գ.	Ասով	Ասոնցմով

	Այդ	
ՆԶ.		
Ո. Հ.	Այդ, ատ, ասիկա	Ասոնք
Ս. Տ.	Ասոր	Ասոնց
Բ.	Ասկէ	Ասոնցմէ
Գ.	Ասով	Ասոնցմով

	Այն	
ՆԶ.		
Ո. Հ.	Այն, ան, անիկա	Անոնք
Ս. Տ.	Անոր	Անոնց
Բ.	Անկէ	Անոնցմէ
Գ.	Անով	Անոնցմով

ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

	Ա. Գէմ	ՅՈՒՑ.
ՆԶ.		
Ո. Հ.	Իմս, Իմինս	Իմիններս
Ս. Տ.	Իմինիս	Իմիններուս
Բ.	Իմինէս	Իմիններէս
Գ.	Իմինովս	Իմիններովս

	ՆԶ.	ՅՈՒՑ.
ՆԶ.		
Ո. Հ.	Մերը, Մերինը	Մերինները
Ս. Տ.	Մերինին	Մերիններուն
Բ.	Մերինէն	Մերիններէն
Գ.	Մերինով	Մերիններով

	Բ. Գէմ	
ՆԶ.		
Ո. Հ.	Քուղդ, Քուկինդ	Քուկիններդ
Ս. Տ.	Քուկինիդ	Քուկիններուդ
Բ.	Քուկինէդ	Քուկիններէդ
Գ.	Քուկինովդ	Քուկիններովդ

ՆԶ.		
Ո. Հ.	Չերը, Չերինը	Չերինները
Ս. Տ.	Չերինին	Չերիններուն
Բ.	Չերինէն	Չերիններէն
Գ.	Չերինով	Չերիններով

	Գ. Գէմ	
ՆԶ.		
Ո. Հ.	Իրը, Իրենը	Իրենները
Ս. Տ.	Իրենին	Իրեններուն
Բ.	Իրենէն	Իրեններէն
Գ.	Իրենով	Իրեններով

ՆԶ.		
Ո. Հ.	Իրենցը, Իրենցինը	Իրենցինները
Ս. Տ.	Իրենցինին	Իրենցիններուն
Բ.	Իրենցինէն	Իրենցիններէն
Գ.	Իրենցինով	Իրենցիններով

ԽԲ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՁԻՆ ԵՒ ՅՈՒՆԸ

Առոյգ ձի մը մանուկ մ'առած իր վրբան,
Դաշտերուն մէջ, ասդին անդին կու գար ման.
Մերթ կը վազէր, կը վազվրզէր ոտոտստուն,
Եւ մերթ հազիւ կը դաշէր թարմ խոտերուն:
«Ինչ, մըռնչեց ցուլն անդիէն զայրացած,
Ըզբեզ վարել՝ պղտիկ տըղճն այդ մնաց:
Շուտ պատժէ՛ զայն, և վըրայէդ նետո՛ւ՝ վառ,
Երթայ սորվի թէ ձիուն հետ չեն խաղար:»
— «Ինչ յաղթանակ, ինչ փառք և ինչ մեծ պատիւ,
Ըսաւ անոր ծիծաղելով ձին ազնիւ.
Ամօթ չէ՞ ինձ, և չեն խընդար իմ վըրաս,
Երբ վար նետեմ սա խեղճ մանուկն անվընաս:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

211. Արձակի վերածել այս հասուածը:

212. Մէյ մէկ յարմար յարաբերական դերանուն հետեւեալ խօս-
քերուն մէջ գտնուած կէտերուն տեղ.

Այն մարդիկը . . . վրայ խօսեցայ, եկեր են: Այն աշակերտը . . .
մրցանակ տրուեցաւ, հիւանդացիներ է: Այն գնդակները . . . կը խաղայինք,
կորսուեր են: Այն օգնութիւնը . . . կը յուսայի, պիտի մատուցանէք ինձի:
Հայրս . . . ամէն բան կը սպասէի, մերժեց զիս: Քոյրս . . . հետ կը բնա-
ւէի, մեկնեցաւ քաղաքէն:

213. Մէյ մէկ խօսք լինել հետեւեալ յարաբերական դերանուններով.

Որոնց, որմէ, որ, զորս, որոնք, որոնցմէ, որով, զոր, որուն:

ԽԲ. ԴԱՍ. — ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

243. Յարաբերական դերանուն. — Յարաբերական
դերանունը որ բառն է, և իրմէ առաջ յիշուած անուն
մը կամ դերանուն մը կը ցուցնէ. այդ անունը կամ
դերանունը կ'ըսուի յարաբերեալ, ինչպէս. այն աղջիկը
որ քեզի հետ էր. դուն որ այնքան բարի ես:

244. Յարաբերական դերանունը ունի թիւ, հո-
լով և երեք դէմքի համար ալ կրնայ գործածուիլ, ինչ-
պէս. ես որ գիտեմ, դուն որ գիտես, ան որ գիտէ:

245. Յարաբերական դերանունը սապէք կը հո-
լովուի.

	ԵԶ.	ՅՈՒ.
Ո.	Որ	Որոնք
Հ.	Չոր	Չորս
Ս.	Որուն	Որոնց
Տ.	Որու	Որոնց
Բ.	Որմէ	Որոնցմէ
Գ.	Որով	Որոնցով

246. Յարաբերական դերանունին եզակին չառ
անգամ յոքնակիի տեղ ալ կրնայ գործածուիլ ուղղա-
կան և հայցական հոլովներու մէջ, երբ յարաբերակա-
նից ըլլայ, ինչպէս. Անոնք որ խօսիչ չեն գիտեր, պէտք է
լինի. վարդերը զոր այնքան կը խնամէի, բոռմեցան.
փոխանակ ըսելու՝ Անոնք որոնք խօսիչ չեն գիտեր, և չն.
վարդերը զորս այնքան կը խնամէի, և այլն:

ԽԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԵԳՐԵՒԱՆԻ ԿԱԾ ԼԵՂԱԿ

Պարսկաստանէն եկած տունկ մըն է լեւակը, և մշակութեամբ ու պատուաստով այնքան ճոխացած ու նրբացած է, որ բազմաթիւ տեսակներ արտադրած է: Իր նուրբ օգային գոյնը, որ բաց կապոյտի և մանիշակի խառնուրդ մըն է, և տեսակին համեմատ կը փոխուի, իր զգլխիչ բուրումը, որ ամբողջ պարտէզ մը կը խնկաւետէ, շատ լաւ կը բացատրեն այն նշանակութիւնը զոր տուած են իրեն եւրոպացիք, խորհրդանշան անուանելով զայն յուզման և սկարութեան. Լիննէ երեւելի բնագէտը սխռեակաւ անուանած է զայն, ինչ որ լատիներէն սրինգ կը նշանակէ, և կ'ուզէ ցոյց տալ թէ անոր ճիւղերովը սրինգ կը չինեն: Տաճկաստանի մէջ ալ ծխափողեր կը չինեն անկէ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Պ Ն Ե Ր

214. Օրինակել այս հասուածը, եւ սկզբնաստեղծով նշանակել անմնակաւ, յարաբերական, եւ անորոշ դերանուններ:
215. Կրկնել բերանացի այս հասուածը, յետոյ գրել զայն:
216. Նշանակել հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր գրուած դերանուններուն տեսակները:

Բան մը չի կրնար զինքը սփոփել: — Որչնոյ աշխատեցանք որ յաջողի ան: — Ատնք բողբ ես չեմ, ուրիշ մըն է: — Ի՞նչ բան կ'արգիլէ զքեզ ճշմարիտը խօսելէ: — Ունակ կը կարծեն Թէ աշխատանքը մարդը կը նուաստացնէ: — Այսչափը բաւական է այսօրուան համար: — Ամեն մեկուն իրեն յարմար նուէր մը տրուեցաւ: — Ով որ կ'ուզէ տգէտ մնալ, Թող չաշխատի: — Շատեր կ'աշխատին, բայց քիչեր կը յաջողին: — Ոչինչ կրնայ զինքն համոզել: — Ոչ ոք կը համարժակի դիտողութիւն ընել:

ԽԳ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

247. Անորոշ դերանուններ. — Անորոշ դերանունները տարտամ և անորոշ անձեր և իրեր կը ներկայացնեն:

248. Անորոշ դերանուններուն մեծ մասը անորոշ անձանցներէն կը կազմուին, յօդ մը աւելցնելով անոնց վրայ, և հետեւեալներն են.

Ամենը, ամենք, բոլորը — մեկը, ամեն ոք, ամեն մարդ, մարդ, ունակ, շատ, քիչ — մեկը եւ միւսը, ամեն մեկը, իւրաքանչիւրը, իւրաքանչիւր ոք, անձնիւր, ոչ ոք, ոչ մեկը, ոչինչ — ուրիշը, միւսը, ուրիշ մը, նոյնը, միեւնոյնը, նոյնինքն — բան մը, ամեն բան, այսինչը, այնինչը — այսչափը, այդչափը, այնչափը, այսքանը, այդքանը, այնքանը — այսպիսին, այդպիսին, այնպիսին, ասանկը, ասանկը, անանկը — ինչ որ, ով որ — ո՞վ, ի՞նչ, ի՞նչ բան, քանի, ո՞րչափը, ո՞րքանը, ո՞րը, ի՞նչը, ո՞րպիսին — մեկ քանին, քանիներ, ևայլն:

249. Անորոշ դերանուններուն ամենամեծ մասը կը հոլովուին գոյականներուն հոլովման ընդհանուր օրէնքին համաձայն, և մեծ մասը յօքնակի ալ ունին, ինչպէս. ասանկը, ասանկին, ասանկեմ, ասանկով, ասանկները, ասանկներուն, ասանկներեմ, ասանկներով:

250. Բացառիկ են հետեւեալ հոլովումները.

Ո. Հ.	Ամէնը	Ոմանք	Որո՞նք
Ս. Տ.	Ամէնուն	Ոմանց	Որո՞նց
Բ.	Ամէնէն	Ոմանցմէ	Որոնցմէ՞
Գ.	Ամէնով	Ոմանցմով	Որոնցմով՞
Ո. Հ.	Ո՞վ, Չո՞վ	Ո՞րը	Մէկը
Ս. Տ.	Որո՞ւ	Որո՞ւն	Մէկուն
Բ.	Որմէ՞	Որմէ՞	Մէկէն
Գ.	Որով	Որով	Մէկով

ԽԴ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԿԱՐՄԱՐԽԱՆՁԸ

Կարմրալանջը շատ կատաղի և միանգամայն շատ ընտանի կենդանի մըն է։ Իրեն վնաս հասցնողին հետ շատ կատաղի է, և շատ ընտանի՝ անոր հետ որ չար դիտաւորութիւն չունի։ Եթէ փորձես զայն բռնել, կը փախչի կտուցի հարուած մը տալով քեզի. իսկ եթէ չդպչես իրեն, գլխուդ բոլորովին կը պտուակի։ Սոխակը և ծիծեռնակը կը մեկնին, ան կը կենայ, տանիքի թռչուններու պէս, իր փոքրիկ տոտիկներովը կէտկիտելով գետնի աւաղը, կռուելով շատակեր հաւերուն հետ, տակն ու վրայ ընելով ախոռին յարդը և նիրհելով մսուրին մէջ։ Եթէ ձմեռը շատ ցուրտ ըլլայ, տուներէն ներս կը մտնէ, կարապետներուն վրայ կը թառի, և գլուխը ծռելով կը դիտէ ինքզինքը հայլիներուն մէջ։ Սրուակի մը բերանը թառած կը քնանայ, մերթ ընդ մերթ փոքրիկ հեծիւնով մը պատասխանելով վառարանին ճարճատման։

Հ Ր Ա. Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

247. Թրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել բոլոր դերանուները։
248. Թրինակել եւ բերանացի ստովիլ այս հասուածին հետեւալ դերանուներուն լուծումը։

Իրեն	Անձ. դեր. եզ. տրկ. բնութ. խնդիր հասցնող բային
Որ	Յար. դեր. եզ. ուղ. ենթ. չունի բային
Չայն	Անձ. դեր. եզ. հայց. սեռի խնդիր բռնել բային
Քեզի	Անձ. դեր. եզ. տրակ բնութ. խնդիր տալով բային
Ան	Անձ. դեր. եզ. ուղ. ենթ. կը կենայ բային
Ինքզինքը	Անձ. դեր. եզ. հայց. սեռի խնդիր կը դիտէ բային

249. Սկզբնաստեղծով ցոյց տալ հետեւեալ խօսքերուն մէջի դերանուներուն տեսակները։

Մի ըներ ուրիշին, ինչ որ չես ուզեր որ քեզի ընեն, — Մարդ դիւրաւ կը հաւտայ վախճած և փափաքած բաներուն։ — Պէտք չէ կերպարանքէն դատել մէկը։ — Ինքզինքդ մի գովեր։ — Դուն քեզ օգնէ, Աստուած ալ պիտի օգնէ քեզի։ — Բան մը զաղտնի մի պահեր քու մօրմէդ։ — Արհամարհէ բոլոր վատ մարդիկը։ — Ով որ կը խաբէ, ինքն ալ պիտի խաբուի։ — Ոմանց համար կամենալը կարենալ է։ — Ներողամիտ եղիր ուրիշներուն։ — Ով որ կը շողորբործէ, կը խաբէ զքեզ։

220. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Աղկեր, տորդիկ, մըշխն, Թիթեռ, հրինկ, կարմրախայտ, բզէզ, իշամեղու, ճայ, փրփրուկ, շերեփարի։

ՕՐԻՆԱԿ. — Աղկերը լուղաթեւեր ունի, որովհետեւ ձուկ է։
Շերեփախն վեց ոտք ունի, որովհետեւ միջատ է։

221. Նշանակել ձեր շինած խօսքերուն մէջ առուները, յողերը, ածականները, դերանուները եւ բայերը սկզբնաստեղծով։

ԽԴ. ԳԱՍ. — ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

251. Դերանուները լուծելու համար պէտք է ցոյց տալ անոնց տեսակը, թիւը, հոլովը, դէմքը, և նախադասութեան մէջ ինչ պաշտօն կատարելը, ինչպէս. Ես խօսեցայ | Անձնական դերանունն եզակի ուղղական

հնթակայ՝ խօսեցայ բային։

Այս լուծումը հետեւեալ ձևով պէտք է կրճատել.
Անձ. դեր. եզ. ուղ. ենթ. խօսեցային։

ԽԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԽՈՋԿԱՂԻՆԻՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ամառուան մէջ տաք օր մը, աքիսը կաղնիի մը տակ քնացեր էր, երբ խողկաղին մը ինկաւ իր սրածայր ցուռկին վրայ: Սարսափահար ցատքեց ելաւ ու փախաւ: Ճամբան մուկի մը հանապիպեցաւ. «Աստուած իմ, կաղնիի խոշոր ճիւղ մը ինկաւ վրաս», ըսաւ ու մեկնեցաւ: Մուկը վազեց ճագարին քով գնաց, որ մերձակայ դաշտին մէջ կը ճարակէր. «Եղածը իմացա՞ր. ահագին կաղնի մը ինկեր է աքիսի մը վրայ»: Իրիկունը, ճագարը գործը իր բարեկամներուն պատմեց: «Կ'երեւայ թէ, ըսաւ անոնց, կաղնին ահագին գոռուամով մը տապալեր է, որոտմանց ու փայլակներու մէջտեղը»: Անծեղը այն տեղէն կ'անցնէր, լսեց, և գնաց ամէն տեղ շաղակրատեց: Ճշմարիտ երկրաշարժ մըն է եղեր, կ'ըսէր, աւա՛ղ, չեմ գիտեր թէ քանի՞ հոգի մեռեր է:» Հետեւեալ առտուն երկրին բոլոր անասունները այս զարհուրելի աղէտքին վրայ կը խօսէին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

222. Օրինակել այս հասուածք, եւ սկզբնաստեղծով նշանակել անունները, յօդերը, ածականները, դերանունները, բայերը:

223. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Ամառ, միջօրէ, աքիս, կաղնի, սարսափահար, ճիւղ, ճագար, ճաքակիլ, գոռու, փայլակ, տապալել, շաղակրատել, երկրաշարժ, աղէտք:

224. Պատմել բերանացի այս հասուածք, լիսոյ գրել զայն:

225. Մէյմէկ յարմար դերանուն ղնել հետեւեալ կէտերուն տեղ.

. . . չի կրնար երկու տէրոջ ծառայել: — Դուն . . . այնքան բարի ես, ինչքան չես ուզեր օգնել այդ խեղճին: — . . . կը գովեն զքեզ: — Հեռացէ՛ք այն հաճոյքէն . . . անպատուութիւնը կրնայ եղծել: — Ըսէ՛ թէ . . . հետ կը տեսնուիմ ըսեմ . . . թէ . . . ես: — Զկայ տխմար մը որ . . . աւելի տխմար մը չգտնէ:

226. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ դերանուններով.

Դուք, ոչինչ, միւսը, անոր, զքեզ, ինծի, որոնք, որմէ, զիս, ամէնքը, որոն, բեզի, իրենց, ամէն օր, այսչափը, զինքը, զիրար:

227. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Կը ճանչնան սա բարձրահասակ կինը: — Ես մէկը չեմ տեսներ: — Էս որ բարեկամ էի իրեն, կը դատապարտեմ զինքը: — Ճշմարիտ բարեկամներուն կը վայել անկեղծ ըլլալ: — Բոլոր տղաքը իմ սիրելիներս են: — Զեր բոյրերը դպրոցէն վերադարձան: — Այս Թռչունը կ'երգէ, ան չ'երգեր: — Ասոնք մեզմէ կը փախչին: — Իրենցմէ մէկը չեմ ճանչնար: — Ով որ կ'ըսէ, կը լսէ: — Այն աղջիկը, որուն ձայնը լսեցիր, մեկնեցաւ:

Բ Ա Յ

ԽԵ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԳԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

252. Նախադասութիւն. — Նախադասութիւնը դատում մըն է, որով ընդհանրապէս առարկայի մը մէկ հանգամանքը կ'արտայայտենք, ինչպէս. տղան աշխատող է. հաւը երգիչ չէ. գրիչը կոտրած է:

253. Ամէն նախադասութիւն երեք մասէ կը բաղկանայ. եմբակայ, ստորագելի և բայ:

ԽՁ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ԳԵՏԱԶԻՆ

Գետաձին կենդանի մըն է, որ Նեղոս գետին և Ափրիկէի ուրիշ մեծ գետերուն մէջ միայն կը գտնուի: Շատ ամենի, ուժեղ և յաղթամարմին է: Կ'ապրի ջուրին մէջ, բայց երբեմն գետեզերքը կ'ելլէ սէզներ, ցորեններ, թարմ խոտեր և ծառի ճիւղեր ուտելու համար: Գետաձին տեսքը շատ ազեղ է ցամաքին վրայ, որովհետեւ գլուխը չափազանց մեծ է մարմնոյն համեմատութեամբ, և սրունքները՝ չափազանց կարճ: Իր գոյնը թուխ է, ականջները՝ մանր և սուր, ակունքները ահաւոր են, և այնքան կարծր, որ պողպատին զարնուելով կրակ կը հանեն: Մորթը այնքան պինդ է որ մէջը ոչ սուր կը թափանցէ, ոչ սլաք:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

228. Օրինակել այս հասուածք, եւ զատել բոլոր նախադասութիւնները
229. Այս հասուածին մէջ գտնուած բոլոր պակաս նախադասութիւնները ամբողջացնել, թայ մը կամ ենթակայ մը աւելցնելով:
230. Բերանացի կրկնել այս հասուածք, յետոյ գրել զայն:
231 Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ բառերով.

Նեղոս, Ափրիկէ, ամենի, ուժեղ, սէզ, եզերք, ճիւղ, ցամաք, սրունք, թուխ, ականջ, սուր, ահաւոր, պողպատ, մորթ, կարծր, պինդ:

232. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ բառերով, վարի օրինակին համեմատ.

Ենթականեր. — Ասեղ, կարագ, տաղաւար, վարագոյր, պարտէզ
Ստորագեղներ. — Սուր, թարմ, խոշոր, նուրբ, շքեղ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ասեղները (ենթակայ) սուր (ստորագեղ) են (թայ):

233. Լուծել հետեւեալ բառերը.

Այս դեղին կոշիկը. — Մեր տան պարտէզը. — Երկու հաւկիթ. — Բոլոր ձմեռը. — Առտուան զանգակը. — Ձեր զրիչը և խմս. — Անոնց զլսարկը և բուկը:

ՕՐԻՆԱԿ. — Այս | Յուց. ամ. կոշիկ բառին
դեղին | Որակ. ամ. կոշիկ բառին
կոշիկը | Հաս. ան. եզ. ուղ. կամ հայց. Ը որոշիչ յօդ:

ԽՁ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆ (Շարունակութիւն)

254. Նախադասութեանց մէջ, ենթական ցոյց կու տայ անձ մը, անասուն մը կամ իր մը, որուն հանգամանք մը կը վերագրենք, ինչպէս. տղան, հաւը, գրիչը: Ստորագեղին ցոյց կու տայ ենթակային մէկ հանգամանքը, ինչպէս. աշխատող, երգիչ, կոտրած: Բայը կը հաստատէ կամ կը ժխտէ ստորագեղին ցոյց տուած հանգամանքին ենթակային պատշաճիլը, ինչպէս ե կամ չե:

255. Ըրջալ բայը վիճակ մը կը ցուցնէ և եական թայ կը կոչուի:

256. Նախադասութիւնը կ'ըլլայ հաստատական, երբ բայը ենթակային վերագրուած հանգամանքը կը հաստատէ, ինչպէս. գրիչը կոտրած է:

257. Նախադասութիւնը կ'ըլլայ թացասական, երբ բայը ենթակային վերագրուած հանգամանքը կը ժխտէ, ինչպէս. տագը երգիչ չէ:

ԽԷ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ — ՍՊՈՒՆԳ

Սպունգը ամենաստորին տեսակէ կենդանի մըն է, գրեթէ օդակ մը՝ բոյսերը կենդանիներուն միացնող, որուն կենդանասունկ կ'ըսուի, և որ ծովերուն մէջ կ'ապրի, ջուրէն դուրս, ծառերուն վրայ մնալով տեղատուութեան ատեն: Եթէ կենդանի սպունգին դպչիս, իր բոլոր մասերը անզգալի կերպով կը կծկուին: Սպունգին վրայ շատ մը ծակտիքներ կան, և մէկ քանի մասերուն վրայ կը գտնուին անհամար գեղին բիծեր, որ պարզ աչքով կը տեսնուին. ասոնք իր հաւկիթներն են, և քանի մը ամսուան մէջ մեծնալով՝ տանձի մը ձեւ կը ստանան ու մազով կը ծածկուին: Յետոյ հետզհետէ կը փրթին, կ'իյնան, և մէկ երկու օր ջուրին երեսը տատանելէ ետքը, յարմար տեղ մը գտնելով, այդ տեղին կը փակչին, հոն կը մեծնան, իրենք ալ սերունդներ արտադրելու համար:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

234. Օրինակել այն հասուածք, եւ ստորագծել ստորոգելիները:

235. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ստորոգելիներ վարի ենթականերուն յարմարցնելով.

Ստորոգելիներ. — ձերմակ, սեւ, կարմիր, դեղին, մանիշակագոյն, կապոյտ, կանանչ, գորշ, կամենագոյն, կասկագոյն, վարդագոյն, լուրժ, սուտակագոյն:

Ենթականեր. — Յարդ, ծծումբ, խոտ, արիւն, միսիր, խաշխաշ, կուսածաղիկ, բոժոժ, կակաչ, ոսկի, աղ, կրակ, զարնածաղիկ, երկինք, մանիշակ, ագռաւ, աղանի, շաքար, տերեւ, կաւիճ, մուկ, ճնճղուկ, նաւինջ, ձմերուկ:

236. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ստորոգելիներուն յարմար ենթականեր գտնելով եւ յոմակի ընելով զանոնք.

Հեղուկ, կապային, ծանր, թեթեւ, հաստատուն, բազր, դառն, անթափանց, թծու, անհամ, կծու, դիւրամեք:

237. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ստորոգելիներուն յարմար երկերկու ենթական գտնելով.

Խորամանկ, քաղցրաբարոյ, հաւատարիմ, ապուշ, երկչոտ, յամառ, հլու, ուշադիր, անողոր, քմահաճ, զաղոնապահ, խնամուտ:

238. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ յոմակի ստորոգելիները գործածելով.

Բարերարներ, ճարտարապետներ, հեղինակներ, ծաղիկներ, դեղագիրներ, պատուհաններ, նաւաստիներ, տետրակներ:

ՕՐԻՆԿԱՎ. — Մեր հայրն ու մայրը մեր բարեգործներն են: ||

ԽԷ. ԴԱՍ. — ՍՏՈՐՈԳ-ԵՆԻ

258. Ստորոգելի. — Ստորոգելին ընդհանրապէս ածական մը կամ ածականի իմաստով գործածուած գոյական մըն է, որ սովորաբար էական բային կ'ընկերանայ:

259. Ստորոգելին միշտ ուղղական կ'ըլլայ այս պարագային մէջ:

260. Ստորոգելին անփոփոխ կերպով եզակի կը մնայ նոյն իսկ յոքնակի ենթականերու հետ, ինչպէս. *սղախ աշխատող են. հաւերը երգիչ չեն. գրիչները կոսրած են:*

261. Միայն այն պարագային մէջ ստորոգելին յոքնակի կը դրուի, երբ իրմէ առաջ ածական մը կամ յատկացուցիչ մը կայ, ինչպէս. *ասոնք քաջ մարդիկ են. դուք մեր դրացիներն եք. մենք Մարիամին բոլորներն ենք:*

ԽԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՏՂՈՒ ՀԱՐՑՈՒԾ

— Հայրի՛կ, ո՞վ կ'անցնի ամէնէն արագ,
Հովե՛րը արդեօք, գե՛տը սըրընթաց,
Արդեօք ասո՞ւպն որ կ'իյնայ վայրահակ
Առկայծ ակօսով բոցի պէս վառուած:

Արդեօք ամպե՛րը, ծուխն եթե՛րային,
Եւ կամ օդապար ծիծե՛ռն ուղեւոր,
Բոցածաւակ փո՛ւնջն արդեօք հրթիռն,
Երկինքին շա՛նթը թէ փայլակն անոր:

Աւա՛զը խըլուած եղե՛րքէն ծովուն,
Ճերմակ օճառին պըղպըջա՛կն ոտին,
Օդապարի՛կը, տերև՛ն ազազուն,
Երա՛զը, արդեօք ոստա՛յնը սարդին:

— Իցի՛ւ թէ անգէտ մընա՛ս միշտ, որդեա՛կ,
Անոյ՛ և տըխուր սա փորձառութեան,
Թէ ի՛նչ որ կ'անցնի ամէնէն արագ,
Մեր երջանկութեան օրերն են միայն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

239. Օրինակել այս ոսանաւորը, արձակի վերածել, եւ ամբողջացնել
նախադասութիւնները իրենց յարմար թայ մը դնելով ամէն մե-
կուն բով.

ՕՐԻՆԱԿ. — Հովերը արդեօք ամէնէն շուտ կը սահին, Թէ գետերը
ամէնէն շուտ կը հոսին:

240. Մէլմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ենթականերով.

Ասուպ, ակօս, ծուխն ու շոգին, ծիծեռ, հրթիռ, շանթ, պղպջակ,
օդապարիկ, փորձառութիւն, ես և դուն, դուք և բոլորեմիդ, մենք և
անոնք:

ԽԸ. ԴԱՍ. — ԲԱՅ ԵՒ ԵՆԹԱԿԱՆՑ

262. Բայ. — Բայը բան մը ընել կամ ըլլալ կը
ցուցնէ, այսինքն գործողութիւն մը կամ վիճակ մը,
ինչպէս. ծեծե՛ր՝ ծեծի գործողութիւնը կը ցուցնէ, հի-
ւանդանալ՝ հիւանդութեան վիճակը:

263. Էական բայէն զատ, միւս բոլոր բայերը
իրենց մէջ կը միացնեն ստորագելիին գաղափարը ըլլալու
գաղափարին հետ, ինչպէս. ծեծե՛ր՝ կը նշանակէ ծեծող
ըլլալ, հիւանդանալ՝ հիւանդ ըլլալ:

264. Ենթակայ. — Ենթական կը ներկայացնէ այն
անձը, անասունը կամ իրը, որ գործողութիւնը կ'ընէ
կամ բային արտայայտած վիճակը կը կրէ, ինչպէս.
հայրս կը ծեծե. ես հիւանդացայ:

265. Ենթական ընդհանրապէս անուն մը կամ
դերանուն մըն է, ինչպէս. հայրս, ես:

266. Ենթական միշտ ուղղական կ'ըլլայ և ընդ-
հանրապէս բայէն առաջ կը դրուի:

267. Բայը թուով և դէմքով կը համաձայնի եւ-
թակային հետ, ինչպէս. ես հիւանդացայ, դուք հիւան-
դացաք:

268. Բայ մը որուն ենթակաները մէկէ աւելի
եզակի անուններ են, յօքնակի Գ. դէմք կը դրուի,
ինչպէս. Մարիամը, փոքրս, եւ իր զաւակը մեկնեցան:

269. Երբ բայը տարբեր դէմքով ենթականեր ունի,
միշտ նախապահաւ դէմքին հետ կը համաձայնի և յօք-
նակի կը դրուի: Առաջին դէմքը երկրորդին նկատմամբ
նախապատիւ է, և երկրորդը՝ երրորդին, ինչպէս. Ես
եւ դուն մեկնեցանք. դուք եւ ականք հոս պիտի մնաք.
մենք եւ փոքրս ընկնինք:

270. Անուն ենթակաները միշտ Գ. դէմք կը
նկատուին:

ԽՔ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱԳՌԱԿԸ ԵՒ ՍԱՓՈՐԸ

Ծարաւ ագռաւ մը սափոր մը գտաւ, որուն երեք չորրորդ մասը ջուրով լեցուն էր: Թռչունը գնաց անոր բերանը թառեցաւ ու վիզը մէջը երկնցուց, բայց որքան որ ճգնեցաւ անկարող եղաւ կտուցը ջուրին դպցնելու: Սակայն շատ ծարաւ էր, և անպատճառ խմել կ'ուզէր: Ուտի վար իջաւ ու սկսաւ կտուցովը հարուածներ տալ սափորին զայն կտորելու համար. դժբախտաբար ամանը իր կտուցէն աւելի կարծր էր, ու դիմացաւ: Այն ատեն կենդանին աղէկ միջոց մը խորհեցաւ, գնաց կտուցովը փոքրիկ գայլախազներ փողկեց գետնէն, ու բերաւ սափորին մէջ նետեց, մինչև որ ջուրը բարձրացաւ ու կտուցին հասաւ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

241. Օրինակել այս հասումը, ստորագծել ենթակամներ, խաչանիւղներ սեռի խնդիրներուն:

242. Բերանացի պատմել այս հասումը, յետոյ գրել զայն:

243. Հետեւեալ նախադասութեանց բայերը եական բայի վերածել, եւ մէջերին գտնուած ստորոգելիները դնելով նոր նախադասութիւններ շինել:

Ամանը ջուրով լեցուեցաւ: Այս աղջիկները կը տրտմին: Շունները կը հաչեն: Ծառերը պտուղ կու տան: Այս մարդը կը նուագէ: Շողի կը ցնդի: Մեղանը կ'աղտոտէ: Ժամացոյցը կը հնչէ: Կտուքը կը թաւալի: Աղբիւրը կը հոսի:

ՕՐԵՆԱԿ. — Ամանը ջուրով լեցուն է: Այս աղջիկները տրտմով են:

244. Մէյ մէկ սեռի խնդիր դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ.

Վառարանի խորովակներ պիտի շինեմ, բայց . . . չունիմ Պողպատե գեղեցիկ զմելի մը ունէի . . . Կորսնցուցի: Չուլածոյ երկամէ . . . Կը շինեն: Զինկով պատեցի մեր . . . որպէս զի անձրեւը նելա չթափանցէ: Զոյգ մը արայրէ . . . նուիրեցի իրեն: Զմեռուան համար աւելի կ'ընտրեմ թաղիէ՝ քան թաւիչէ . . . մը, իսկ ամառուան համար յարդէ . . . կը սիրեն: Այնքան հաւանեցայ այս մասնին որ գնել ուզեցի . . . :

245. Լուծել հետեւեալ խօսքեր.

Յից է այն համբան, որուն զառիվերը զգալի է: Զրալին կենդանիները չուրը կը սիրեն: Ապարդիւն է գործ մը որմէ օգուտ մը չենք բաղեր: Անպատշաճ է այն խօսքը, որ հակառակ է քաղաքավարութեան:

ԽՔ. ԴԱՍ. — ԲԱՏԻՆ ԽՆԴԻՐԸ

231. Խնդիր. — Բայի մը խնդիրը անոր արտաշայտած իմաստը կը լրացնէ, և այդ պատճառաւ յրացուցիչ ալ կ'ըսուի:

232. Երկու տեսակ խնդիր կայ. սեռի խնդիր և բնութեան խնդիր:

233. Սեռի խնդիր. — Սեռի խնդիրը ցոյց կու տայ այն ստորական, որուն վրայ ենթական գործողութիւն մը կը կատարէ, ինչպէս. հայրս ծեծեց իր ծառան. ես կոսրեցի գրիչը. դուն ազատեցիր զայն:

234. Սեռի խնդիրը ընդհանրապէս անուն մը կամ դերանուն մըն է, և հայցական հոլով կ'ըլլայ:

235. Սեռի խնդիրը կը գտնուի զո՞ւ կամ ի՞նչ բանը հարցումով, ինչպէս. զո՞ւ ծեծեց. — ծառան. ի՞նչ բանը կոսրեցիր. — գրիչը:

236. Սեռի խնդիրը ներգործական բայերուն հետ միայն կը գրուի:

Ծ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՐԾԻՐ

Արծիւը թռչուններուն իշխանը նկատուած է: Խա-
րակներուն ծայրերը կը բնակի, ամայի աշտարակներու,
մենաւոր փլատակներու վրայ: Իր բոյնը տափակ ձեւ մը
ունի, ընդելուզեալ ճիւղերէ կազմուած, և կնիւններ
բով ու ցախերով ծածկուած է: Կ'ըսեն թէ բոլոր կեան-
քին մէջ, միեւնոյն բոյնին վրայ կը թխսէ ան: Այնքան
ուժեղ է, որ ոչխարներ, այծեր կը յափշտակէ կը տանի:
Արծիւը կրնայ երկար ատեն անօթի կենալ. մինչև երեք
շաբաթ կը դիմանայ: Եթէ պզտիկուց բռնուի, կրնայ
թռչնաբանի մը մէջ պահուիլ, բայց չի փոխեր իր վայ-
րենի բնաւորութիւնը, և եթէ քիչ մը զայրանայ, կա-
տաղութեամբ նոյն իսկ իր տէրոջը վրայ կը յարձակի:

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Պ Ն Ե Ի

246. Օրինակել այս հասուածք, ցոյց տալ սեռի խնդիրները եւ բնու-
թեան խնդիրները սկզբնաստերով:
247. Մէյմէկ խօսք շինել հայցական բնութեան խնդիր ընելով հե-
տեւեալ բառերը.
Ծառ, դաշտ, անտառ, մատ, փողոց, սեղան:
ՕՐԻՆԱԿ. — Գէորգ ծառը ելաւ:
248. Միեւնոյն բառերը գործածել նախադասութեանց մէջ իբրեւ
ստական իշխով.
ՕՐԻՆԱԿ. — Ծառին մօտեցանք:
249. Միեւնոյն բառերը գործածել իբրեւ բացատրական հոլով.
ՕՐԻՆԱԿ. — Ծառէն վար պիտի իյնար, եթէ չբռնէի:
250. Միեւնոյն բառերը գործածել իբրեւ գործիական հոլով.
ՕՐԻՆԱԿ. — Մեր պարտէզը ծառերով լեցուն է:
251. Միեւնոյն բառերը գործածել իբրեւ սեռի խնդիր.
ՕՐԻՆԱԿ. — Մեր դրան առջև ծառ մը տնկեցի:
252. Միեւնոյն բառերը գործածել իբրեւ ստորոգելի.
ՕՐԻՆԱԿ. — Նարնջներն զեղեցիկ ծառ մըն է:
253. Միեւնոյն բառերը գործածել իբրեւ յասկացոյցի.
ՕՐԻՆԱԿ. — Ծառին տերեւները Թափեցան:
254. Միեւնոյն բառերը գործածել իբրեւ եկրակայ.
ՕՐԻՆԱԿ. — Ծառը արմատախիլ եղաւ:

Ծ. ԴԱՍ. — ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

255. Բնութեան խնդիր. — Բնութեան խնդիրը բա-
յին արտայայտած խմատը կը լրացնէ:

256. Բնութեան խնդիրը կ'ըլլայ հայցական,
տրական, բացատրական, գործիական:

257. Բնութեան խնդիրը ամէն բայի հետ կրնայ
դրուիլ:

258. Հայցական բնութեան խնդիրը կը պատաս-
խանէ ո՞ր կամ ե՞րբ հարցման, ինչպէս. եւ առճուճ
կողմէ. այսօր եկեղեցին պատարագ կայ. գլխարկը
գլուխը դրաւ:

259. Տրական բնութեան խնդիրը կը պատաս-
խանէ որո՞ւ, ե՞րբ, ի՞նչ բանի հարցումներուն, ինչպէս.
Բեգի կը վստահիմ. նոյն միջոցին զանգակը զարնուեցաւ.
Բռ խօսքիդ չեմ հաւատ:

260. Բացատրական բնութեան խնդիրը կը պա-
տասխանէ որով, ո՞րիկ, ինչի՞ն հարցումներուն, ինչ-
պէս. եւ Բեգի չեմ բաժնուիր. պատահանէմ վար ին-
կաւ. իր անխելութեանն այդ վիճակին հասաւ:

261. Գործիական բնութեան խնդիրը կը պա-
տասխանէ ինչո՞ւ կամ ի՞նչ բանով հարցումներուն, ինչ-
պէս. այս կօշիկներով չեմ կրնար ֆալէշ. այդ գրիչով չի
գրուիր:

ԾԱ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ԱՂՔԱՏԻՆ ՇՈՒՆԸ

Թըշուառ մըն էր, հիւանդ, մինակ ու աղքատ,
Շընիկ մ'ունէր, ընկեր կեանքին յուսահատ:
«Բեռ մ'է քեզ չունդ, ըսին անսիրտ հարուստներ,
Երբ անոնցմէ պատառ մը հաց կը խնդրէր:
Մէկգլխի նետէ որ անօթի չըմեռնիս:»
Խեղճը գոչեց, թափելով լուռ արցունքներ.
«Ո՛հ, եթէ զայն չունենամ, ո՞վ սիրէ զիս:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

255. Արձակի վերածել այս ոսանաւոր, յոմակիի դարձներով եմ-
քականեր, բայեր, խնդիրներ:

256. Որոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջ ներկայ, անցեալ եւ ապառնի
ժամանակներ:

Ծուլութիւնը մարդու միտքը կը սպառէ, աշխատութիւնը մար-
մինը: Ստախոսութիւնը ամենէն զգուշի մոլութիւնն է: Քրիստոսիոր
Դոլոմպոս գտաւ Ամերիկան: Մարդու ամենէն զխաւոր Թշնամին իր
կիրքերն են: Մարդ աւելի իր բարեկամէն կը վախնայ բան Թշնամիէն:
Եթէ կ'ուզես հրամայել, նախ հնազանդիլ պիտի սորվիս: Քրիստոս չար-
չարութեամբ, խաչուեցաւ և մեռաւ խաչին վրայ:

257. Գտնել հիմն զերացական անուն, հիմն ճիշդական անուն եւ հիմն
շատուկ անուն, եւ մէյ մէկ խօսք շինել անոնցմով ներկայ,
անցեալ եւ ապառնի բայեր գործածելով:

ՕՐԻՆԱԿ. — Վրէժխնդրութիւնը անուշ է, բայց հետեւանքը դառն:
Պետրոս երէկ ձեզի պիտի գար:
Մեր բովի տունը բռնկեցաւ:

ԾԱ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

284. Բային փոփոխութիւններ. — Բայը չորս
տեսակ փոփոխութիւն ունի, թիւ, դեմք, ժամանակ և
եղանակ:

285. Թիւ. — Բայը կրնայ ըլլալ եզակի կամ յոբ-
նակի, ինչպէս. կը խօսիմ, կը խօսիմք:

286. Դեմք. — Բայն ալ դերանունին պէս երեք
դէմք ունի, Ա. Բ. Գ. ինչպէս. կը խօսիմ, կը խօսիս,
կը խօսի:

287. Ժամանակ. — Բային ժամանակը գործողու-
թեան երբ կատարուիլը կը ցուցնէ:

288. Ժամանակը երեք է. ներկայ, անցեալ և
ապառնի:

289. Ներկայ. — Ներկան կը ցուցնէ այն ժամա-
նակը, ուր գործողութիւնը կը կատարուի, ինչպէս.
կը խօսիմ, կը կարեմ:

290. Անցեալ. — Անցեալը կատարուած, անցած
գործ մը կը յայտնէ, ինչպէս. խօսեցայ, կը կարեի:

291. Ապառնի. — Ապառնին կատարուելիք գործ
մը կը ցուցնէ, ինչպէս. պիտի խօսիմ, պիտի կարեմ:

292. Ներկան մէկ ձև միայն ունի. կը կարեմ:

293. Անցեալը երկու ձև ունի. 1. անցեալ ան-
կատար, կը կարեի. 2. անցեալ կատարեալ, խօսեցայ:

294. Ապառնին երկու ձև ունի. 1. բացարձակ
ապառնի, պիտի խօսիմ. 2. անկատար ապառնի, պիտի
կարեի:

ԾԲ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՄԱՐԾԻՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՆՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն մարմին ծանրութիւն մը ունի: Մարմնոյ մը ծանրութիւնը որքան շատ ըլլայ, այնքան աւելի արագ վար կ'իջնայ: Եթէ լարձը տեղէ մը գնտակ մը նետենք, նախ կամաց կամաց կ'իջնէ, յետոյ աստիճանաբար իր վայրէջքը կ'երագի, քանի օդը իր վրայ ճնշէ: Այս պատճառաւ է որ մօտէն ինկած մեծամեծ մարմինները պակաս ոյժով կը բաղխին իրենց հանգիստած առարկային, մինչդեռ հեռուէն ինկող ամէնէն փոքրիկ հատիկներն անգամ կրնան մէկը վերաւերել:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

258. Օրինակել այս հասուածք, ստորագծել այն բայերը որոնք սոյնգ բան մը կը յայտեն, խաչանիւզ դնել անոնց ներքեւ որոնք պայմանաւոր կամ արականական խառն մը ցոյց կու տան:

259. Գրել հետեւեալ բայերուն ներքեւ իրենց եղանակները.

Չանցէք բարիք ընել, ամէն անգամ որ առիթը պատահի: Ի՞նչ պիտի ընէինք, մեր դժբախտութեան մէջ, եթէ հաւատք չունենայինք: Աւելի բազմ է բարիք ընելը բան մէ ընդունիլը:

260. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ սահմանականներէն մէկը գործածելով.

կը հարցնէի, ջանացի, կ'աշխատիմ, գրեցի, կը յուսայի:

261. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ հրամայականները գործածելով.

Դացէք, սորվէ, հաւատանք, գրեցէք, մի վստահիր:

262. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ սպառնիքները գործածելով.

Պիտի գրէի, պիտի երգէ, պիտի ըսէք, պիտի կարենա

263. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ անորոշ եղանակները գործածելով

Դրելու, գացած, տեսեր, մոռնալու, երթալ, գտած, խօսելիք:

ԾԲ. ԴԱՍ. — ԲԱՏԵՐՈՒՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

295. Եղանակ. — Բային եղանակը գործողութեան կերպը կը ցուցնէ:

296. Եղանակը չորս է. Սահմանական, Հրամայական, Ստորադասական և Անորոշ:

297. Սահմանական. — Սահմանականը գործողութիւնը որոշ և իրական կերպով կը ներկայացնէ, ինչպէս. կը խօսիմ, կը գործեմ:

298. Հրամայական. — Հրամայականը գործողութիւնը կը հրամայէ, ինչպէս. խօսէ, խորհէ:

299. Ստորադասական. — Ստորադասականը գործողութիւնը կասկածով ու թէական կերպով կը ցուցնէ, շատ անգամ ուրիշ բայէ մը կախում յայտնելով, ինչպէս. կ'որոշեմ որ խօսիմ, եթէ խորհի:

300. Անորոշ. — Անորոշը գործողութիւնը ընդհանուր կերպով կը ներկայացնէ, ինչպէս. խօսիլ, խորհնալ:

ԾԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ — ՀՐԱՅՈՒՆ:

Հրաբուխը ահագին թնդանօթ մըն է, որուն ձեղքուածքին մէկ ծայրէն միւսը շատ անգամ փարսախ մը կը տեւէ: Այդ լեռան բերնէն կը ժայթքին ծուխի և բոցի հեղեղներ, կուպրի, հալած մետաղի, եռացող ջուրի, մոխրի և չեչաքարի ամպեր: Երբեմն քանի մը փարսախ հեռուն կը նետէ ահագին ժայռի կտորուանք, ծծմբական ցեխեր, սարսափելի պայթումներով: Այդ քարերը օդին մէջ կը փչրուին և ամէն կողմ կը ցրուին աւերում և մահ պատճառելով: Եւրոպայի մէջ երեք նշանաւոր հրաբուխ կայ. Եմնա լեռը՝ Սիկիլիոյ մէջ, Հէբլա լեռը՝ Իսլանտայի մէջ և Վեսուվ լեռը՝ Նաբոլիի մօտ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք Ն Ե Ր

264. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստեղծել բայերը:
265. Զատել հետեւեալ բայերուն արմատները վերջաւորութիւններէն.
Տեւել, ժայթքել, նետել, փչրուիլ, ցրուիլ, պատճառել:
266. Մէյմէկ բայ շինել հետեւեալ արմատներուն ծայր եր, իւ, ալ վերջաւորութիւնները դնելով.
Երգ, ծաղր, պար, ծիծաղ, անձրև, ներկ, յոյս, սէր, տէր, բեր, եռ, տաք, գէր, խօսք, գիծ:
267. Մէյմէկ բայ գտնել հետեւեալ անուններուն համապատասխանող.
Բիւշ, պատասխան, յուզմունք, տրտմութիւն, վաճառք, ընծիր, խաւար, յագարում, կարգ, ծաղիկ, ցօղ, կոչում:

ՕՐԻՆԱԿ. — Բիւշ, քրեշ:

268. Գտնել հետեւեալ բայերուն համապատասխանող անուններ.

Բարդել, թռչիլ, սուշել, ձշել, խոյանալ, պարծիլ, տընիլ, բրտնիլ, հեւալ, նաւարկել, սողալ, ծրծռալ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Բարդել, բարդութիւն:

269. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերով

Տեւել, արդարանալ, ներել, հիանալ, դիմանալ, դատել, ժպտիլ, շիկնիլ, փշիլ, խզուիլ, դաղրիլ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Երջանկութիւնը երկար չի տեւեր:

270. Գտնել հետեւեալ անականգներուն համապատասխանող բայեր.

Զարդարուն, ուսեալ, կասկածոտ, նկարիչ, յաղթական, բարձրաբերձ, խորունկ, ծածուկ, փափուկ, ծրծռուն:

ՕՐԻՆԱԿ. — Զարդարուն, զարդարել:

|||

ԾԳ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆՆԸ

301. Բայերուն կազմութիւնը. — Էականէն զատ, ամէն բայ երկու մասէ կը բաղկանայ. արմատ և վերջաւորութիւն:

302. Արմատ. — Արմատը բային առաջին մասն է որ չի փոխուիր, և բային գլխաւոր իմաստը կը յայտնէ, ինչպէս. խօսիչ, արմատն է խօս. կարեղ, արմատն է կար. խաղալ, արմատն է խաղ:

303. Վերջաւորութիւնը. — Վերջաւորութիւնը բային երկրորդ մասն է, որ կը փոխուի եղանակին ու ժամանակին, թիւին ու դէմքին համեմատ, ինչպէս. խօսեցայ, խօս-իմ, խօս-եի, կարեցիմք, կարեք:

304. Խոնարհում. — Բայի մը բոլոր ժամանակներն ու եղանակները իրենց թիւերովն ու դէմքերովն բերանացի ըսել կամ գրելուն խոնարհում կ'ըսուի:

Է Ա Կ Ա Ն Բ Ա Յ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

Ա. ՉԵԼ

Բ. ՉԵԼ

եզ.	Յոմ.	եզ.	Յոմ.
Եմ	Ենք	Կ'ըլլամ	Կ'ըլլանք
Ես	Էք	Կ'ըլլաս	Կ'ըլլաք
Է	Են	Կ'ըլլայ	Կ'ըլլան

Անցեալ անկատար

Էի	Էինք	Կ'ըլլայի	Կ'ըլլայինք
Էիր	Էիք	Կ'ըլլայիր	Կ'ըլլայիք
Էր	Էին	Կ'ըլլար	Կ'ըլլային

Անցեալ կատարեալ

եզ.	Յոմ.
Եղայ	Եղանք
Եղար	Եղաք
Եղաւ	Եղան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի ըլլամ	Պիտի ըլլանք
Պիտի ըլլաս	Պիտի ըլլաք
Պիտի ըլլայ	Պիտի ըլլան

Անկատար ապառնի

Պիտի ըլլայի	Պիտի ըլլայինք
Պիտի ըլլայիր	Պիտի ըլլայիք
Պիտի ըլլար	Պիտի ըլլային

Հասմայական եղանակ

եզ.	Յոմ.
Եզի՛ր	Ըլլա՛նք
	Եզէ՛ք

Ստորագրական եղանակ
Ներկայ

Ըլլամ	Ըլլանք
Ըլլաս	Ըլլաք
Ըլլայ	Ըլլան

Անկատար

Ըլլայի	Ըլլայինք
Ըլլայիր	Ըլլայիք
Ըլլար	Ըլլային

Անորոշ եղանակ

Անցեալ

Ըլլալ

Ներկայ ընդունելութիւն

Եզող

Անցեալ ընդունելութիւն

Եզած , եզեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Ըլլալու , ըլլալիք

Ծանօթութիւն. — Էական բայը սահմանական ներկայի եւ անկատարի համար երկու ձեւ ունի. եւ եւ կ'ըլլամ, եւ եւ կ'ըլլայի, որոնք խնայողով ալ բիշ մը կը տարբերին իրարմէ:

Պատուհանին առջև թռչուն մը կը տեսնեմ, որ եկեր է եկքանիկս այցելել: Ունաճայնէս կը սարսափի ու կը թռչի կ'երթայ: Իսկ վանդակին մէջ փակուած իմ խեղճ թռչնիկս, զայն տեսնելով՝ կը տխրի, կը յուզուի, ասդին անդին կը նետուի, կարծես փախչելու բաղձանքով: Ես ալ իրեն պէս պիտի ընէի, եթէ իր տեղը ըլլայի, և սակայն չեմ թողուր որ մեկնի: Կը մտածեմ թէ բանա՞մ արդեօք վանդակին դուռը, և արձակեմ զինքը որ երթայ սլանայ, չինէ իր բոյնը, երջանիկ ապրի իր ընկերներուն հետ. բայց այն ատեն ալ զինքը չպիտի տեսնեմ, և կը սիրեմ զինքը, և կը սփոփուիմ իր երգովը, ու կը փափաքիմ քովս ունենալ միշտ զինքը: Ուստի կը պահեմ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

271. Օրինակել այս հասուածք, եւ սկզբնաստեղծով ցոյց տալ ներգործական, չեզոք, կրաւորական բայերը:

272. Զատել այս հասուածքին սեռի խնդիրները, եւ մէյ մէկ խօսք շինել անոնցմով:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ես տանս մէջ քոյուն պահել չեմ ուզեր:

273. Զատել այս հասուածքին մէջէն յնուրեան խնդիրները, եւ որոշել անոնց հոլովները:

ՕՐԻՆԱԿ. — Ոսկածայնիս բաց հոլ բնութիւն խնդիր:

274. Մէյ մէկ ներգործական, այ դնել կէտերուն տեղ

Ձկնորսը իր ուռկանը ...: Ձուկը խայծը ...: Սարգը իր ոստայնը ... պատերուն անկիւնը: Կառասպանները կատրը ...:

305. Իական բայէն զատ, չորս տեսակ բայ կայ. ներգործական, չեզոք, կրաւորական և անցորական:

306. Ներգործական կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ենթական գործողութիւնը ուրիշի մը (սեռի խնդրին) վրայ կը կատարէ, ինչպէս. ես կը կարդամ այս գիրքը. կարդալու գործողութիւնը գրքին վրայ կը կատարեմ: Կը բանաւ յուռը. բանալու գործողութիւնը յրանը վրայ կը կատարեմ:

307. Միայն և միշտ ներգործական բայերը սեռի խնդիր կ'առնեն:

308. Չեզոք կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ենթական գործողութիւնը ինք իր վրայ կը կատարէ, ինչպէս. կը փախչեմ, կ'արտատեմ:

309. Կրաւորական կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ենթական ուրիշի մը կողմէ կատարուած գործողութիւնը իր վրայ կը կրէ, ինչպէս. ես կը խրատուիմ մօրմէս. յուն կը բաւքատուիս քշնամիէդ:

310. Անցորական կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ենթական գործողութիւնը ուրիշի մը ընել կու տայ, ինչպէս. կը հագցնեմ, կարել կու տամ, կը կարդացնեմ:

ՄԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒՆ ՔԱՌԱՐԸ

Մարմինները երբ տաքնան, ծաւալնին ալ կը մեծնայ, և երբ պզգի կը պլախկնայ: Բայց այս օրէնքը տմէն մարմնոյ վրայ միեւնոյն զօրութեամբ չ'ազդեր: Զոր օրինակ, փայտը այնքան քիչ կը կրէ այս ազդեցութիւնը որ գրեթէ աննշմարելի է անուշադիր մարդոց, մինչդեռ ջուրը տաքնալով չոգի կը դառնայ ու կը ցնդի օդին մէջ, և պաղելով սառի կտոր մը կ'ըլլայ կարծր ու սոկուն: Այսպէս են նաև օդը, երկաթը, որոնք զգալի կերպով կը տարածուին ու կը խտանան իրենց ջերմութեան ու ցրտութեան աստիճանին համեմատ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք Ն Ե Ր

275. Օրինակել այս հասուածը, եւ ա, բ, գ գիրերով նշանակել բոլոր բայերուն վրայ իրենց լծորդութիւնները:

276. Գրել այս հասուածը աւելի ընդարձակելով:

277. Ըսել քէ ո՞ր լծորդութեան կը վերաբերին նշեւեալ բայերը.

Պատրաստուեցայ, պիտի երգեմ, կը հետեւին, կը լողայի, խաղմ, պարեցէք, խնդանք, ծիծաղէ, պիտի քալես, վազեցիր, հեծեց:

278. Մէյ մէկ չեզոք բայ գնել կէսերուն տեղ.

Այս տղան պատուհանէն վար... Սանդուխին աստիճանները այնքան ցից են որ մարդ... Այս տխուր տեսարանէն... Գիշերը չեմ կրնար... Շատ կ'ախորժիմ սառոյցին վրայ...:

ՄԵ. ԴԱՍ. — ԵՐԵՔ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

311. Միեւնոյն վերջաւորութիւնը ունեցող բայեր լծորդութիւն մը կը կազմեն:

312. Երեք լծորդութիւն կայ, որոնք աներեւոյթին վերջաւորութեամբ իրարմէ կը զանազանուին.

Ա.	ել	ինչպէս	սիրել
Բ.	իլ	»	խօսիլ
Գ.	ալ	»	կարդալ

313. Այս երեք լծորդութիւնները իրարմէ տարբեր խոնարհումներ ունին, որոնք կանոնաւոր բայերը կը կազմեն:

314. Ուլ վերջացող քանի մը բայեր ալ կան, որոնք անկանոն խոնարհումներ ունին:

ԾԶ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԲԱՐԻՑՈՎ. ԶՈՒԱՐՃԱՆԱԼ

Զարեհ հարուստ ընտանիքի մը զաւակն էր: Ամառ օր մը իր դաստիարակին հետ դաշտերը պտըտած միջոցին, մացառի մը տակ զոյգ մը կօշիկ տեսաւ, զոր հոն մօտերը աշխատող աղքատ մշակ մը ձգեր էր: Տղան ուզեց այդ կօշիկները առնել պահել զործաւորին խաղ մը ընելու, և անոր յուզմունքը դիտելով զուարճանալու համար: Բայց դաստիարակը ըսաւ իրեն. «Աւելի ազնիւ միջոց մը ընտրէ՛ զուարճանալու:» Եւ խրատեց որ փոխանակ այդ կօշիկները վերցնելու՝ քանի մը դրուշդէնէ անոնց մէջ: Տղան հնազանդեցաւ: Քիչ մը ետքը զործաւորը եկաւ կօշիկները հագնելու, և մէջի դրամը տեսնելով՝ ուրախութենէն յուզուեցաւ, ծունկի վրայ եկաւ, ու շնորհակալ եղաւ Աստուծոյ՝ այս փոխանակալ օգնութեան համար: Զարեհ հեռուէն զայն դիտելով՝ անկէ շատ աւելի երջանիկ եղաւ, որովհետեւ ինք եղեր էր այդ երջանկութեան պատճառը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ի Ր

279. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել բայերը:
 280. Սահմանական ներկայի վերածել բոլոր բայերը:
 281. Սահմանական անկատարի վերածել բոլոր բայերը:
 282. Հրամայականի վերածել բոլոր բայերը:
 283. Կատարեալ Ա. դեմքի վերածել բոլոր բայերը:
 284. Աներեւոյթի, ներկայ, անցեալ եւ ապառնի ընդունելութեան վերածել բոլոր բայերը:
 285. Գրել այս հասուածք աւելի քնդարձակելով:

ԾԶ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՎԵՐՋԱՆՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

315. Բայերուն վերջաւորութիւնները ամէն մէկ լծորդութեան մէջ կը տարբերին իրարմէ:

316. Սահմանական և ստորագասական ներկային ու բացարձակ ապառնիին վերջաւորութիւններն են.

Ա. լծորդութեան մէջ. եւմ, ես, ե, եմք, եք, եմ.

Բ. » » իմ, իս, ի, իմք, իք, ին.

Գ. » » ան, սս, այ, անք, անք, անք:

317. Սահմանական, ստորագասական և ապառնի անկատարին վերջաւորութիւններն են.

Ա. լծորդութեան մէջ. եի, եիր, եր, եիմք, եիք, եին.

Բ. » » եի, եիր, եր, եիմք, եիք, եին.

Գ. » » այի, այիր, ար, այիմք, այիք, ային:

318. Անցեալ կատարեալին վերջաւորութիւններն են.

Ա. լծորդութեան մէջ. եցի, եցիր, եց, եցիմք, եցիք, եցին.

Բ. » » եցայ, եցար, եցաւ, եցանք, եցաք, եցան.

Գ. » » ացի, ացիր, աց, ացիմք, ացիք, ացին:

319. Հրամայականին վերջաւորութիւններն են.

Ա. լծորդութեան մէջ. ե՛, եցե՛ք, ե՛մք.

Բ. » » ե՛, եցե՛ք, ի՛մք.

Գ. » » ա՛, ացե՛ք, ա՛մք:

320. Ներկայ ընդունելութեան վերջաւորութիւններն են երեք լծորդութեանց մէջ՝ ող:

321. Անցեալ ընդունելութեան վերջաւորութիւններն են երեք լծորդութեանց մէջ՝ ած, եր:

322. Ապառնի ընդունելութեան վերջաւորութիւններն են Ա. Բ. լծորդութեանց մէջ՝ եղաւ, եղիք, Գ. լծորդութեան մէջ՝ այրաւ, աղիք:

Ա. ԼՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — ՍԻՐԵԼ

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

Եզ.

Յոմ.

Կը սիրեմ

Կը սիրենք

Կը սիրես

Կը սիրէք

Կը սիրէ

Կը սիրեն

Անցեալ անկասար

Կը սիրէի

Կը սիրէինք

Կը սիրէիր

Կը սիրէիք

Կը սիրէր

Կը սիրէին

Անցեալ կասարեալ

Սիրեցի

Սիրեցինք

Սիրեցիր

Սիրեցիք

Սիրեց

Սիրեցին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի սիրեմ

Պիտի սիրենք

Պիտի սիրես

Պիտի սիրէք

Պիտի սիրէ

Պիտի սիրեն

Անկասար ապառնի

Պիտի սիրէի

Պիտի սիրէինք

Պիտի սիրէիր

Պիտի սիրէիք

Պիտի սիրէր

Պիտի սիրէին

Հրամայական եղանակ

Եզ.

Յոմ.

Սիրէ՛

Սիրենք

Սիրեցէ՛ք

Ասորադասական եղանակ

Ներկայ

Սիրեմ

Սիրենք

Սիրես

Սիրէք

Սիրէ

Սիրեն

Անկասար

Սիրէի

Սիրէինք

Սիրէիր

Սիրէիք

Սիրէր

Սիրէին

Անորոշ եղանակ

Անեղբույր

Սիրել

Ներկայ ընդունելութիւն

Սիրող

Անցեալ ընդունելութիւն

Սիրած, սիրեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Սիրելու, սիրելիք

ԾԷ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐԸ

«Երկուքս ալ իրարու կը նմանինք մեր ձեռով, երկուքս ալ կը սողանք, երկուքս ալ կը խայթենք ու կը խածնենք, կ'ըսէր օձը տղրուկին, բայց ինչո՞ւ համար մարդիկ զքեզ կը յարգեն, դրամով կը գնեն, խնամքով կը պահեն և իրենց արիւնով կը սնուցանեն, մինչդեռ զիս տեսնելուն պէս ահաբեկ կը փախչին, զիրար կը կանչեն, ու եթէ բռնեն, կը զարնեն ու կը սպաննեն զիս: — Որովհետեւ, պատասխանեց անվնաս զեռունը, քու խայթուածքդ կը թունաւորէ, իսկ իմս կը բուժէ:» Այս պատճառաւ է որ կ'ըսեն թէ պէտք չէ բան մը իր արտաքին երեւոյթէն դատել: Երեւոյթները կրնան իրարու նմանիլ ամէնէն հակառակ պարագաներու մէջ:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Ք Ն Ե Ր

286. Օրինակել այս հասուածք, եւ ցոյց տալ բոլոր բայերուն շնորհոքիւնները:

287. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերով.

կը նմանին, կը սողան, կը խայթեն, կը խածնեն, կը բռնեն, կը կարենք, կը տեսնենք, կը բուժէ:

288. Խոնարհել բոլոր այս բայերուն կատարեալն ու հրամայականը:

289. Խոնարհել կընել եւ հեծնել բայերը գրաւոր:

290. Խոնարհել ծանուցանել եւ զննել բայերը բերանացի:

ԾԷ. ԴԱՍ. — ՆԵՒՆ ԵՒ «ՈՒՅԱՆԵՒՆ» ՎԵՐՋԱՅՈՂ ԲԱՅՆԵՐԸ

323. Նեղ վերջացող բայերէն ոմանք Ա. լծորդութեան՝ սիրելին պէս կը խոնարհուին, ինչպէս. ֆննել, զննել, շինել, ժամանել, յանդիմանել, հիմնել, բռնել, օգնել, մասնել: Ասոնց և գիրը արմատական է, որովհետեւ այս բայերուն արմատն է ֆնին, զնին, շին, ժաման, յանդիման, հիմն, բռն, օգն, մասն:

324. Նեղ վերջացող ինը բայեր կան, որոնց և գիրը արմատական չէ, և որոնք բացառիկ ձեւեր ունին կատարեալին և հրամայականին մէջ: Ը

325. Ասոնցմէ հինգը՝ զսնել, մսնել, եղել (եղնել), իջնել, հեծնել կատարեալի մէջ կ'ըլլան՝ զսայ, մսայ, եղայ, իջայ, հեծայ և հրամայական եղակիի մէջ՝ զսի՛ր, մսի՛ր, եղի՛ր, իջի՛ր, հեծի՛ր: Իսկ չորսը՝ առնել, խածնել, բռնել, պագնել բայերը կատարեալի մէջ կ'ըլլան առի, խածի, բռնի, պագի. հրամայականի մէջ կ'ըլլան ա՛ռ, խա՛ծ, բո՛ւր, պա՛գ:

326. Ուցանել վերջացող բայերը, ինչպէս ծանուցանել, կատարեալի մէջ կ'ըլլան ծանուցի, և հրամայականի մէջ ծանուցո՛ւր:

327. Այսպէս կը խոնարհուին մասնուցանել, կանուցանել, սնուցանել, հասնուցանել, և այլն:

Բ. ԼՇՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — ԽՕՄԻԼ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

Եզ.	Յոմ.
Կը խօսիմ	Կը խօսինք
Կը խօսիս	Կը խօսիք
Կը խօսի	Կը խօսին

Անցեալ անկասար

Կը խօսէի	Կը խօսէինք
Կը խօսէիր	Կը խօսէիք
Կը խօսէր	Կը խօսէին

Անցեալ կասարեալ

Խօսեցայ	Խօսեցանք
Խօսեցար	Խօսեցաք
Խօսեցաւ	Խօսեցան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի խօսիմ	Պիտի խօսինք
Պիտի խօսիս	Պիտի խօսիք
Պիտի խօսի	Պիտի խօսին

Անկասար ապառնի

Պիտի խօսէի	Պիտի խօսէինք
Պիտի խօսէիր	Պիտի խօսէիք
Պիտի խօսէր	Պիտի խօսէին

Հրամայական եղանակ

Եզ.	Յոմ.
— —	Խօսի՛նք
Խօսէ՛	Խօսեցէ՛ք

Ստորադասական եղանակ
Ներկայ

Խօսիմ	Խօսինք
Խօսիս	Խօսիք
Խօսի	Խօսին

Անկասար

Խօսէի	Խօսէինք
Խօսէիր	Խօսէիք
Խօսէր	Խօսէին

Անորոշ եղանակ

Աներեւոյթ

Խօսիլ

Ներկայ ընդունելութիւն

Խօսող

Անցեալ ընդունելութիւն

Խօսած, Խօսեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Խօսելու, խօսելիք

ԾԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԷՇՈՒՆ ՏՐԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Օրին մէկը, էշ մը կռնակը աղ բեռցած կ'երթար: Առուակի մը հանդիպելով՝ հարկադրուեցաւ մէջէն անցնիլ, ու երբ դիմացի եզերքը հասաւ, տեսաւ որ բեռը բոլորովին թեթեւցեր, գրեթէ հատեր էր: Կը կարծուի թէ էշերը խելք չունին. հակառակ այս ճշմարտութեան, մեր գրաստը այս դէպքը չմոռցաւ, և ուրիշ անգամ մը, երբ բուրդի պարկերու ներքեւ ճնշուած կը քալէր, խորհեցաւ որ շրջակաները լիճ մը կար, և ճամբան քիչ մը երկնցնելով, կրնար անկէ անցնիլ. ու քրանելով, յոգնելով վազեց, ոտքով գլխով ջուրին մէջ խորատուգուեցաւ: Միայն չէր խորհեր թէ աղն ու բուրդը միեւնոյն բանը չէին. աղը ջուրէն կը հալի, բայց բուրդը ջուրը ծծելով աւելի կը ծանրանայ: Կ'ըսեն թէ խեղճը չատ զղջաց, բաղդին դէմ գանգատեցաւ, բայց ըրածէն չխսնեցաւ, որովհետեւ խելքը չհասաւ իր դժբախտութեան պատճառին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Պ Ն Ե Ր

291. Օրինակել այս հասուածը, եւ նշանակել բոլոր բայերուն վրայ իրենց լծորդութիւնները:
292. Պատմել բերանացի այս հասուածը, յետոյ գրել զայն:
293. Գտնել այս հասուածին մէջ նիշ վերջացող բայերուն արմատները:
294. Խոնարհել այս հասուածին բոլոր բայերուն կասարեալներն ու հրամայականները:
295. Խոնարհել հաւանիչ, քուսնիչ բայերը՝ գրաւոր:
296. Խոնարհել փշիչ, կպչիչ բայերը՝ բերանացի:
297. Մէյ մէկ կրաւորական բայ դնել հետեւեալ կէտերուն տեղ.

Երէկ մեր ծառան հորմէս ...: Մեր տունը այս տարի...: Ես ձեր խօսքերէն ...: Մեր դրացին սխալ դեղ առնելով ...: Մարդ երբ կ'աշխատի, պէտք է...: Ձիերը պէտք է ամէն առտու աղէկ մը...:

ԾԸ. ԴԱՍ. — «ՆԻԼ» ԵՒ «ԶԻԼ» ՎԵՐՋԱՑՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

328. Նիշ վերջացող բայերէն ոմանք Բ. լծորդութեան՝ խօսիչին պէս կը խոնարհուին, ինչպէս. յոգնիլ, ֆրսնիլ, խպնիլ, խոսոյմանիլ, կործանիլ, հաւնիլ, հաւանիլ, դաւանիլ:

329. Ասոնց և գիրը արմատական է, որովհետեւ այս բառերուն արմատներն են յոգն, ֆրսն, խուպան, խոսոյման, կործան, հաւան, դաւան:

330. Նիշ վերջացող այն բայերը, որոնց և գիրը արմատական չէ, բացառիկ ձևեր ունին կատարեալին և հրամայական եզակիին մէջ, ինչպէս. հասնիչ, հասմիչ, հասի՛ր: Այսպէս են, մեռնիլ, անցնիլ, բռնիլ, հազնիլ, հասնիլ:

331. Այս բայերէն ծնիչ և սնիչ՝ հրամայականի մէջ՝ ընդհանուր օրէնքին կը հետեւին, և կ'ըլլան ծնե՛, սնե՛:

332. Չիշ վերջացող բայերէն ոմանք կը հետեւին խօսիչին, ինչպէս. խրչիլ, քաֆչիլ, կառչիլ: Սակայն անոնցմէ փախչիլ, քոչիլ, փչիլ, դպչիլ, կպչիլ, փակչիլ բացառիկ ձև ունին կատարեալին և հրամայականին մէջ, ինչպէս. փախայ, փախի՛ր, քոչայ, քոչի՛ր, փչայ, փչի՛ր, դպայ, դպի՛ր, կպայ, կպի՛ր, փակայ, փակի՛ր:

Գ. ԼՇՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — ԿԱՐԴԱԼ

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

եզ.	Յոմ.
Կը կարդամ	Կը կարդանք
Կը կարդաս	Կը կարդաք
Կը կարդայ	Կը կարդան

Անցեալ անկասար

Կը կարդայի	Կը կարդայինք
Կը կարդայիր	Կը կարդայիք
Կը կարդար	Կը կարդային

Անցեալ կասարեալ

Կարդացի	Կարդացինք
Կարդացիր	Կարդացիք
Կարդաց	Կարդացին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի կարդամ	Պիտի կարդանք
Պիտի կարդաս	Պիտի կարդաք
Պիտի կարդայ	Պիտի կարդան

Անկասար ապառնի

Պիտի կարդայի	Պիտի կարդայինք
Պիտի կարդայիր	Պիտի կարդայիք
Պիտի կարդար	Պիտի կարդային

Հրամայական եղանակ

եզ.

Յոմ.

Կարդա՛

Կարդա՛նք

Կարդացէ՛ք

Ասորդասական եղանակ

Ներկայ

Կարդամ	Կարդանք
Կարդաս	Կարդաք
Կարդայ	Կարդան

Անկասար

Կարդայի	Կարդայինք
Կարդայիր	Կարդայիք
Կարդար	Կարդային

Անորոշ եղանակ

Անեղծույթ

Կարդալ

Ներկայ ընդունելութիւն

Կարդացող

Անցեալ ընդունելութիւն

Կարդացած, կարդացեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Կարդալու, կարդալիք

ԾԹ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱԳԱՀ ՀԱՐՈՒՍՏԷ:

Ամէն բանէ կը յուզուի, ամէն բանէ կը վախնայ, չուտով կը բարկանայ, և բարկութենէն ստէպ կը հիւսանդանայ: Ոչ գիշերը կը քնանայ, ոչ ալ ցորեկը: Իր պատիժն է իր գանձը, զոր ստանալու համար ամբողջ կեանքին մէջ զրկուած է ամէն բարիքներէ: Կը դողայ որ մէկը չմօտենայ անոր, և կը հսկէ քովը պահապանի մը պէս, անօթի ծարաւ գրեթէ: Ով որ իրեն այցելութեան երթայ, կը կարծէ թէ դրամը պիտի գողնայ, ուստի մինակ կ'ապրի իր սարսափներուն և մղձաւանջներուն հետ, որոնք հեռզհետէ կը շատնան խելքը գլխէն առնելու համար: Նոյն խնկ իր բարեկամները չեն համարձակիր մօտենալ անոր, ճանչնալով իր կասկածոտ ոգին, որ չի վարանիր ամէնէն մտերիմներն անգամ ամբաստանելու:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

298. Օրինակել այս հասուածք, եւ նշանակել բոլոր բայերուն վրայ շփոթութիւնները:

299. Գրել այս հասուածք աւելի ընդարձակելով:

300. Յոյց տալ այս հասուածին մէջի յետաճումները:

301. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերուն անհետեւյթներով:

Կը յուզուի, կը բարկանայ, զրկուած է, կը հսկէ, չեն համարձակիր, չի վարանիր, ամբաստանելու:

302. Խոնարհել կենալ եւ կամենալ բայերը՝ գրաւոր:

303. Խոնարհել հեռանալ եւ հասկնալ բայերը՝ բերանացի:

304. Յնել վերջացող անգործական կամ անցողական մէյ մէկ բայերն հետեւեալ խօսքերուն մէջ, կէտերուն տեղ.

Երբ կ'ուզենք հիւլի մը բան մը . . . պէտք է քաղաքավարութեամբ . . . պնակը իրեն Այս պատերը . . . համար շատ ծախք ըրի. Խանութիւն . . . տուի և նորէն շինեցի: Տղաքը . . . համար մանուկը Թատրոններ կան Եւրոպայի մէջ: Ձին շատ . . . վտանգաւոր է: Ձիս . . . համար այդ Թերու-Թիւններս կը յիշէք:

305. Հետեւեալ բայերուն արմատները գտնել.

Ծերանալ, խնդալ, ծանրանալ, գիրնալ, մեծնալ, խուլնալ, հասուննալ, սիրունալ, դիմանալ, տիրանալ, քարանալ, սեւնալ:

306. Խոնարհել գրաւոր այս բայերուն կասարեայներն ու հրամայականները:

ԾԹ. ԴԱՍ. — «ՆԱԼ» ՎԵՐՋԱՅՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

333. Նալ վերջացող բոլոր բայերը բացառիկ խոնարհումներ ունին կատարելի և հրամայականի մէջ, ինչպէս. բարկանալ. բարկացալ, բարկացիւր: Այսպէս են խոստանալ, փասնալ, հասկնալ, շատնալ, ստանալ, հիւանդանալ, իմանալ, ճանչնալ, գիտնալ, գողնալ, կենալ, աւնալ, տալնալ, մօտենալ, մերձեանալ, հեռանալ, կամենալ, ունենալ բայերը:

334. Նալ վերջացող բայերէն ջանալ բայը միայն կը հետեւի Գ. լծորդութեան կարողալին, որովհետեւ չգիրը արմատական է:

4. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՈՐԵՐ ԵՒ ՍԱՐԳԵՐ

Փոքրիկ որբ տղեկ մը, որուն մայրը մեռած ըլլալով հայրը կրկին ամուսնացեր էր, միայնակ ու լքուած կ'ապրէր տանը մէջ: Իր տրտմութեան սփոփանք մը գտնելու համար ինքզինքը երաժշտութեան սուաւ, և այնքան մեծ տաղանդ երեւան բերաւ որ, ութը տարեկան հասակին մէջ, արդէն իր ջութակով ամէնքը կը հմայէր, կը զիւթէր: Այդ հիացողներուն կարգէն էր նաև... սարդ մը, որ պատին անկիւնը սքլած զլինքը մտիկ կ'ընէր հեռուէն, և որ քիչ քիչ համարձակութիւն առնելով փոքրիկ նուագածունին մօտեցաւ: Ա՛լ ամէն օր կու գար անոր թեւին վրայ կը կենար: Տղան ալ իր արդեստագէտի սրտով հաճոյք կը զգար այս ունկնդրութենէն ու օրէ օր կը կապուէր անոր: Դժբախտաբար, օր մը, մօրուն սննեակէն ներս մտնելով՝ հարուածով մը սպաննեց այդ զգալուն բարեկամը: Տղան մարեցաւ ինկաւ ու երեք ամիս հիւանդ պառկեցաւ:

Հ Ր Ա Հ Ա . Գ Ն Ե Ր

307. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել բայերը:
 308. Սահմանական ներկայի վերածել բոլոր բայերը:
 309. Գրել այդ բայերուն յոյնակի հրամայականները:
 310. Գրել այն առարկաները որոնց միջոցաւ նեհեալ գործողութիւնները կը կատարուին:
 Աղոցել, հերկել, հնձել, սանտրել, ածիլել, չմշկել, հիւսել, խընկարկել, օրել, ջրել, որսալ, Թունաորել կարծել, մանել, տպել, գամել:
 311. Գրել վերի հասուածք տեղի մանրամասնօրէն:
 312. Խոնարհել շաշ բայը՝ գրաւոր ու գալ բայը բերանացի:
 313. Լուծել նեհեալ նախադասութիւնները.
 Կուգէի ժամը հինգի շոգենալին համար: Երկու ժամ հորէն ջուր քաշեցի չուանով: Երբ մարդ կ'ուզէ բան մը գնել, պէտք է անոր արժէքը գիտնայ: Ծիծեռնակները բնագոյնով կը գուշակեն միջիկին մօտենալը: Հերքելանում և Պոմպէի քաղաքները վեհուով լերան հրաբուխէն գետնին տակ Թաղուցման:

4. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ
 Կ Ա Ջ Մ Ո Ւ Թ Ի Ն Ե Ր

335. Սահմանական ներկան և անկասարք, բացարձակ ապառնիւն և անկասարք, հրամայականի յոյնակին, աներեւոյթը, ներկայ, անցեալ և ապառնի ընդունելորդիւնները հետեւեալ օրէնքին համաձայն կը կազմուին:

336. Սահմանական ներկան և անկասարք, ստորագասական ներկային և անկատարին առջև կը աւելցնելով կը կազմուին. *սեսկեւ*, կը *սեսկեւ*:

337. Դալ, սալ, շալ բայերը կու կ'առնեն փոխանակ կը. *գամ*, կու *գամ* և այլն:

338. Կըին ը գիրը կը ջնջուի ձայնաւորով սկսող բայերուն առջև, ու սա (') նշանը կը դրուի, որ կը կոչուի ապաքարց, ինչպէս. *կ'երգեւ*, փոխանակ կը *երգեւ* բռնու:

339. Եւ, կամ, կրնամ, ունիմ, գիտեմ բայերը երբեք կը չեն առնիր:

340. Բացարձակ ապառնիւն և անկասար ապառնիւն ստորագասական ներկային և անկատարին առջև պիտի աւելցնելով կը կազմուին. *երգեւ*, պիտի *երգեւ*. *երգի*, պիտի *երգի*:

341. Հրամայական յոյնակի Բ. դեմքը անսփոփոխ կերպով ստորագասական ներկայի յոյնակի Ա. դէմքն է, վրան չեշտով մը. *երգեւիմ*, *երգեւիմ*:

342. Հրամայական յոյնակի Բ. դեմքը կը չինուի անցեալ կատարեալին ի և այ վերջաւորութեանց տեղ *իմ* դնելով, ինչպէս. *երգեցի*, *երգեցիմ*, չեշտով մը:

Տան մը ներքին խաղաղութիւնն ու երջանկութիւնը անոր տանտիրիկնէն կախում ունի: Ան պիտի խնամէ տղոց առողջութիւնն ու կրթութիւնը, ան հոգ պիտի տանի ամուսնին հանգստութեան ու գործերուն յաջողութեան, ան պիտի ջանայ որ ամէն բան որքան լաւ՝ այնքան գեղեցիկ ըլլայ: Տունը մեքենայի մը կը նմանի, որուն բոլոր ձախարակներն ու ծխնինքը պէտք ունին անդադար իւղոտուելու և մաքրուելու. հոն ամէն բան նորոգութեան և կարգաւորութեան կը կարօտի: Ուստի տանտիրիկնը պէտք է ըլլայ կարգապահ, ուշիմ, բարի, աշխատասէր ու քաղցրաբարոյ, և ամէնէն աւելի գիտնայ ինքզինքը նուիրել իր ընտանիքին երջանկութեան, որմէ կախում ունին փոխադարձաբար իր պատիւն ու երջանկութիւնը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք Ն Ե Ր

314. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել բայերը:
315. Անեղեւոյթի, յետոյ ներկայ եւ ապառնի ընդունելութեան վերածել բոլոր բայերը:
316. Անցեալ կատարեալի, յետոյ անցեալ ընդունելութեան վերածել բոլոր բայերը:
317. Պսնել հետեւեալ գոյականներուն համապատասխանող բայեր. կարծիք, ուղղութիւն, զգացում, ցից, զգումը, ապահովութիւն:
318. Լուծել հետեւեալ բառերը զս գս
 Իրենց, բոլոր, ձեռքեր, փափաքած, հիւանդ, հինգ, մեր, տուն, կրակ, յիշատակ, չորրորդ, ասոնք, ատ, որոնցմէ, իւրաքանչիւր, վազէի, խորհող, եղաւ, զեղազմալ, նրբամիտ անոնք, մէկգլխու:
319. Բերանացի խոնարհել ջնջել, տրտիլ եւ սողալ բայերը:
320. Պսնել հետեւեալ բառերուն համապատասխանող բայեր.
 Աւերակ, հին, ընդունելութիւն, յարձակում, հնչիւն, կանանչ, գունատ, զարմուրանք, ցոյ, խաւար, ծագում:

ԿԱ. ԴԱՍ. — ԲԱՅՈՒՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ
 ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ (Շար.)

343. Անեղեւոյթը կը կազմուի ստորադասական ներկային վերջի զիւրը և փոխելով, ինչպէս երգեմ, երգել:

344. Ներկայ ընդունելութիւնը կը կազմուի ել և իլ վերջաւորող բոլոր բայերուն այս վերջաւորութեանց տեղ ող դնելով, ինչպէս. երգել, երգող. խօսիլ, խօսող. հեծնել, հեծնող. հանգչիլ, հանգչող: Այլ, նալ վերջաւորող բայերուն անցեալ կատարեալին ին և այն ջնջելով, ու տեղը ող դնելով, ինչպէս. կարդալ, կարդացի, կարդացող. մոռնալ, մոռցալ, մոռցող:

345. Անցեալ ընդունելութիւնը կը կազմուի երեք լծորդութեանց մէջ ալ կատարեալին եցի, եցալ, ի և այ վերջաւորութեանց տեղ դնելով ած կամ եր, ինչպէս. երգեցի, երգած. խօսեցալ, խօսեր. հազացի, հազացեր. ծանուցի, ծանուցած. անցալ, անցեր. խոսացալ, խոսացեր, ևայլն:

346. Ապառնի ընդունելութիւնը կը կազմուի աներեւոյթին վրայ ու կամ ի՛ք աւելցնելով, ինչպէս. հազալ, հազալու. երգել, երգելիք: Դիտելի է որ Բ. լծորդութեան է գիւրը է ի կը փոխուի, ինչպէս. խօսել, խօսելու:

Միամիտ քաղքեհի մը, որ բնաւ հրացան գործածած չունէր, որոտրդութեան փափաք տուաւ: Բայց ամէն որսի երթալուն՝ ձեռնունայն ետ կը դառնար, ու ամէնքը կը ծաղրէին զինքը: Օր մը երբ նորէն յոգներ դադրեր ու չէր կրցեր բան մը գտնիլ, ճամբան տղու մը հանդիպեցաւ, որ ճագար մը գրկած կը տանէր: «Այ այս անգամ բախտս բանեցաւ», բռաւ ինքնիրեն: Ըագարը գնեց, և պարան մը առնելով, մէկ ծայրը կենդանիին ոտքին կապեց, ու միւս ծայրը ծառի մը ճիւղին: Յետոյ քանի մը քայլ ետ գնաց, և նշան առնելով, հրացանին բլթակը քաշեց. կապարը գնաց լարը փրցուց, և ճագարը արշաւատոյր փախաւ, մեծ ապշոթեան մէջ թողլով խեղճ որսորդը:

Հ Ը Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

321. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել *անկանոն* բայերը:

322. Աւելի ընդարձակելով գրել այս պատմութիւնը:

323. Խոնարհել *նստիլ*, *ուշեիլ*, *դնել* բայերը:

324. Մէյ մէկ *անկանոն* բայ դնել հետեւեալ կէտերուն տեղ

Սա մարդը զոր ... մեր պարտիզպանն էր Այս Թոշունը եւ ... : Այսօրունէ ... դպրոց երթալ: Այս ծառին պտուղները մենք ... : Երէկ եղբայրս այնչափ հիւանդ էր որ, մինչեւ լոյս ... : Չեմ կրնար այս արկղիկը ... որովհետեւ բանալին կորսուած է:

325. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ *անկանոն* բայերուն բացարձակ ապառնիքներով.

Փրթիլ, իյնալ, գալ, գառնալ, մնալ, տանիլ, նստիլ, գտնիլ, ընել, ուտել, դնել, տալ:

326. Լուծել հետեւեալ խօսքեր.

Մեր զրօցիին զաւակը հիւանդ էր. Դուռը բանալով կ'զգեցէր իր զիրքերը այրեցան: Աստիք հին հագուստներ էն: Ունեք կը կարծեն Թէ պաղ ջուրը օգտակար է:

347. *Կանոնաւոր* բայեր. — Երեք լծորդութեանց հետեւեալ բայերը կը կոչուին *կանոնաւոր* բայեր:

348. *Չարտուղի* բայեր. — Երեք լծորդութեանց հետեւող այն բայերը, որոնք իրենց յատուկ վերջաւորութիւններ ունենալով կը զարտուղին հրամայականի և կատարեալի մէջ, կը կոչուին *չարտուղի* բայեր, ինչպէս. *նեղ*, *ուշանեղ*, *նիլ*, *յիլ*, *նալ* վերջաւորողները:

349. *Անկանոն* բայեր. — Ասոնցմէ զատ քան բայ կայ, որոնք զանազան վերջաւորութիւններ ունին, և կը տարբերին ընդհանուր կանոնէն կատարեալին կամ եղակի հրամայականին և կամ երկուքին մէջ միանգամայն: Ասոնք են *անկանոն* բայերը, և հետեւեալներն են. *բերել*, *դնել*, *զարնել*, *ընել*, *ըսել*, *ուտել*, *սեսնել*, *նստիլ*, *պրծիլ*, *սկսիլ*, *սանիլ*, *փրքիլ*, *գալ*, *լալ*, *սալ*, *բանալ*, *դառնալ*, *երթալ*, *իյնալ*, *մնալ*:

350. Թէ՛ *չարտուղի* և Թէ՛ *անկանոն* բայերուն սահմանական և ստորադասական ներկան և անկատարը, բացարձակ ապառնին և անկատար ապառնին, յօքնակի հրամայականը, աներեւոյթը, ներկայ, անցեալ և ապառնի ընդունելութիւնները՝ կանոնաւոր բայերու երեք լծորդութեանց օրինակներով կը կազմուին:

ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ

ԱՆԵՐԵՆՈՅ Սահմանական Կատարեալ Հրամայական

Բերել,	Բերի, բերիր, բերաւ, բերինք, բերիք, բերին,	Բեր :
Դնել,	Դրի, դրիր, դրաւ, դրինք, դրիք, դրին,	Դիր :
Չարնել,	Չարկի, զարկիր, զարկաւ, զարկինք, զարկիք, զարկին,	Չարկ :
Ընել,	Ըրի, ըրիր, ըրաւ, ըրինք, ըրիք, ըրին,	Ըրէ :
Ըսել,	Ըսի, ըսիր, ըսաւ, ըսինք, ըսիք, ըսին,	Ըսէ :
Ուտել,	Կերայ, կերար, կերաւ, կերանք, կերաք, կերան,	Կեր :
Տեսնել,	Տեսայ, տեսար, տեսաւ, տեսանք, տեսաք, տեսան,	Տես :
Նստիլ,	Նստայ, նստար, նստաւ, նստանք, նստաք, նստան,	Նստէ :
Պրծիլ,	Պրծայ, պրծար, պրծաւ, պրծանք, պրծաք, պրծան,	Պրծէ :
Սկսիլ,	Սկսայ, սկսար, սկսաւ, սկսանք, սկսաք, սկսան,	Սկսէ :

ԱՆԵՐԵՆՈՅ Սահմանական Կատարեալ Հրամայական

Տանիլ,	Տարի, տարիր, տարաւ, տարինք, տարիք, տարին,	Տար :
Փրթիլ,	Փրթայ, փրթար, փրթաւ, փրթանք, փրթաք, փրթան,	Փրթէ :
Գալ,	Եկայ, եկար, եկաւ, եկանք, եկաք, եկան,	Եկուր :
Լալ,	Լացի, լացիր, լացաւ, լացինք, լացիք, լացին,	Լաց :
Տալ,	Տուի, տուիր, տուաւ, տուինք, տուիք, տուին,	Տուր :
Բանալ,	Բացի, բացիր, բացաւ, բացինք, բացիք, բացին,	Բաց :
Դառնալ,	Դարձայ, դարձար, դարձաւ, դարձանք, դարձաք, դարձան,	Դարձիր :
Երթալ,	Գացի, գացիր, գնաց, գացինք, գացիք, գացին,	Գնա :
Իյնալ,	Ինկայ, ինկար, ինկաւ, ինկանք, ինկաք, ինկան,	Ինկիր :
Մնալ,	Մնացի, մնացիր, մնաց, մնացինք, մնացիք, մնացին,	Մնացիր :

Փիղը շատ տգեղ կենդանի մըն է. այնքան խոշոր գլուխ մը ունի, և աչքերը՝ ահագին գէմքին վրայ՝ այնքան պզտիկ են, որ գրեթէ չեն երևար: Ականջները լայն են, կռնակը բարձր, ոտքերը տձև, մորթն ալ աղտոտ գորշ գոյն մը ունի, բայց հակառակ իր վիթխարի անշնորհ կերպարանքին՝ ինքը բարեբարոյ և հեղ է ցորչափ չ'ընտեն իրեն: Ընկերական և աշխատասէր՝ բարեկամն է մարդուն, և իր ոյժը, գործունէութիւնն ու ճարտարութիւնը անոր օգտին կը գործածէ, բայց ահարկու թշնամի մը կը դառնայ, երբ անիրաւութիւն ընեն իրեն: Իր միակ գեղեցիկ բանն է՝ երկու խոշոր ակօաները, որոնք մինչև եօթը ութը ոտք կ'երկնան, և որոնցմէ կը շինուին այնքան սիրուն գեղորոնք: Փիղին կնճիթը ձեռքի տեղ է իրեն համար, որով ամէն գործողութիւն կրնայ կատարել:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

327. Օրինակել այս հասուածը, եւ սահմանական անկասարի վերածել բոլոր բայերը:
328. Լուծել այս հասուածին բոլոր բայերը:
329. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերուն սահմանական ներկայ Գ. դեմքը գործածելով
- Յենուլ, լնուլ, ոտնուլ, թողուլ, երդնուլ, զբօնուլ:
330. Խոնարհել երդնուլ բայը՝ գրաւոր:
331. Փոխել հետեւեալ խօսքերուն մէջի բայերը եւ տեղը ուղ վերջացող բայեր դնել.

Վաղը պիտի հագնեի իր նոր զգեստը: Այսօր եկեղեցին Դանիէլ Մարգարէին գիրքը կը կարդան: Պէտք չէ մարդ իր թշնամին ձեռքը համբուրելու հափ խոնարհի: Խեղճ կինը լռիկ արցունք կը քափէր:

351. Ուղ վերջացող բայերէն միայն թողուլ և զբօսնուլ բայերն են որ ամբողջապէս կը խոնարհուին աշխարհարարի մէջ, և երկուքն ալ իրարմէ տարբեր ձեւեր ունին կասարեալի և հրաւայականի մէջ:

352. Ուղ վերջացող միւս բայերը սահմանական և ստորադասական ներկային և անկասարին, քացարձակ ապառնիին, անկասար ապառնիին և հրաւայականի յոփնակի Ա. դեմքին մէջ միայն կը գործածուին:

353. Երդնուլ, լնուլ, հեղուլ, յեկուլ, ընթեկուլ, զարթնուլ, զգեկուլ, ուսկուլ, այցկուլ, ցասկուլ, ցածկուլ, զեկուլ, յեկուլ բայերուն տեղ, աշխարհարարի մէջ ընդհանրապէս կը գործածուին երդում ընել, լեցնել, քափել, կոթնիլ, կարդալ, արթննալ, հագնիլ, ցատկել, ուռեկալ, քարկանալ, խոնարհիլ, մորթել, շարել բայերը:

Թ Ո Ղ Ո Ի Լ

Սահմանական եղանակ

Եզ.	Ներկայ	Յոմ.
Կը թողում		Կը թողունք
Կը թողուս		Կը թողուք
Կը թողու		Կը թողուն

Անցեալ Անկասար

Կը թողուի	Կը թողուինք
Կը թողուիր	Կը թողուիք
Կը թողուր	Կը թողուին

Անցեալ Կասարեալ

Թողուցի	Թողուցինք
Թողուցիր	Թողուցիք
Թողուց	Թողուցին

Բացարձակ Ապառնի

Պիտի թողում	Պիտի թողունք
Պիտի թողուս	Պիտի թողուք
Պիտի թողու	Պիտի թողուն

Անկասար Ապառնի

Պիտի թողուի	Պիտի թողուինք
Պիտի թողուիր	Պիտի թողուիք
Պիտի թողուր	Պիտի թողուին

Հրամայական եղանակ

Եզ.	Յոմ.
Թող	Թողունք
Թող	Թողուցէք

Ստորագասական եղանակ

Եզ.	Ներկայ	Յոմ.
Թողում		Թողունք
Թողուս		Թողուք
Թողու		Թողուն

Անկասար

Թողուի	Թողուինք
Թողուիր	Թողուիք
Թողուր	Թողուին

Անորոշ եղանակ

Աներեւոյթ

Թողու

Ներկայ Ընդունելութիւն

Թողող

Անցեալ Ընդունելութիւն

Թողած, թողեր

Ապառնի Ընդունելութիւն

Թողելու, թողելիք

Զ Յ Օ Ս Ն Ո Ի Լ

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

Եզ.	Յոմ.
Կը զբանուամ	Կը զբանունք
Կը զբանուս	Կը զբանուք
Կը զբանու	Կը զբանուն

Անցեալ անկասար

Կը զբանուի	Կը զբանուինք
Կը զբանուիր	Կը զբանուիք
Կը զբանուր	Կը զբանուին

Անցեալ կասարեալ

Զբանեցայ	Զբանեցանք
Զբանեցար	Զբանեցաք
Զբանեցաւ	Զբանեցան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի զբանուամ	Պիտի զբանունք
Պիտի զբանուս	Պիտի զբանուք
Պիտի զբանու	Պիտի զբանուն

Անկասար ապառնի

Պիտի զբանուի	Պիտի զբանուինք
Պիտի զբանուիր	Պիտի զբանուիք
Պիտի զբանուր	Պիտի զբանուին

Համայնական եղանակ

Եզ.

Յոմ.

Զբանէ՛

Զբանո՞ւնք
Զբանեցէ՛ք

Անորդասական եղանակ

Ներկայ

Զբանում	Զբանունք
Զբանուս	Զբանուք
Զբանու	Զբանուն

Անկասար

Զբանուի	Զբանուինք
Զբանուիր	Զբանուիք
Զբանուր	Զբանուին

Անորոշ եղանակ

Անեքեւոյք

Զբանուլ

Երկայ ընդունելութիւն

Զբանող

Անցեալ ընդունելութիւն

Զբօսած, զբօսեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Զբօսնելու, զբօսնելիք

Երկու տեսակ քաղաքավարութիւն կայ. արուեստական և բնական: Արուեստական քաղաքավարութիւնը կարգ մը ընկերական սովորութեանց մէջ կը կայանայ, զոր ամէնէն անկիրթ և յուր բնաւորութեան տէր անձն ալ գիտէ թերեւս, և կրնայ գործադրել ուղած տեղը. և սակայն անով չի կրնար հաճելի ըլլալ: Բնական քաղաքավարութիւնը չի սորվուիր. անիկա հոգիէն կը բլլի և օրօրոցէն կը սկսի. անոր հրապոյրը նայուածքի մը կամ ժպիտի մը պարզութեան և անկեղծութեան մէջ է. սրտի քաղաքավարութիւնն է ան, որ անբաժան կը մնայ անձէն, ամէն տեղ և ամէն ժամանակ. և այս թանկագին յատկութեամբ է որ մարդ ամէնուն բարեկամութիւնը կը գրաւէ ու սիրելի կը դառնայ ամէնուն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

332. Օրինակել այս հասուածը, եւ usուագծել պակասաւոր բայերը:
333. Մէլ մէկ խօսք շինել հետեւեալ պակասաւոր բայերուն անկասարովք.
Կամ, ունիմ, կրնամ, գիտեմ, կը զենում կ'այտնում:
334. Բերանացի խոնարհել այս բայերուն սահմանական ներկան եւ անկասարք:
335. Գրաւոր խոնարհել *կրնամ* եւ *գիտեմ* բայերը՝ ամբողջացնելով զանոնք:
336. Լուծել հետեւեալ նախադասութիւնները.

Պէտք է գիտնալ թէ մարդոց մեծ մասը խելացի չէ: Հարկ է ըսել թէ շողորթները լաւագոյն բնաւորութիւնները կ'եղծեն: Զեմ կրնար վստահիլ այն անձին, որ կեղծել գիտէ:

354. Պակասաւոր կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ամէն ժամանակները չեն գործածուիր, և պակաս ժամանակները ուրիշ բայով մը կը լրանան: Ասոնցմէ գըլխաւորները հետեւեալներն են.

355. Կաւ, որ կը գործածուի սահմանական ներկայի և անկասարի մէջ միայն. այս բայը կրնայ լրանալ ըլլալ կամ զտնուիլ բայերով:

356. Ունիւմ, որ կը գործածուի սահմանական ներկայի և անկասարի մէջ միայն, և կը լրանայ ունեւալ բայով:

357. Կրնամ, որ կը գործածուի ամէն եղանակներով և ժամանակներու մէջ, բայի usուադասականէն, և կ'ամբողջանայ կարենալ բայով:

358. Կարենամ, որ միայն usուադասական ներկայի ու անկասարի մէջ կը գործածուի:

359. Գիտեմ, որ միայն սահմանական ներկայ ու անկասար ունի, և կ'ամբողջանայ գիտնալ բայով:

360. Պակասաւոր են նաև ուղ վերջացող այն բայերը, որոնք ամբողջութեամբ չեն խոնարհուիր աշխարհաբարի մէջ:

ԿԵ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՅԻԸ

Օգր չառ տաք էր. ճամբորդ մը սաստիկ ծարաւ-
ցած՝ բարակի մը ստորոտէն կը քալէր, և մօտերը ջուր
չկար: Բայց դիմացի կողմը ընդարձակ այգի մը կը տա-
րածուէր կուռ ողկոյղներով լեցուն, որուն մօտենալու
համար պէտք էր տղմուտ ճահիճէ մը անցնիլ: Մարդը
մտածեց թէ կարելի է եղախը խորունկ չէր, և կօշիկ-
ները միայն պիտի աղտոտէին, զորս դիւրին էր մաքրել.
ու առաջ քայեց: Բայց հետզհետէ ոտքերը սկսան խրիլ,
աղտոտ ջուրը մինչև ծունդերը ելաւ: Այն ատեն ճամ-
բորդը կանգ առաւ, վարանեցաւ, բայց անգամ մը ցե-
խին մէջ մտեր էր, և խաղողները աւելի աղուոր կ'ե-
րեւային, քանի կը մօտենար: Ուստի քայից նորէն,
մինչև որ կուրծքը, վիզը ծածկուեցան զայուին մէջ:
Վերջապէս խաղողին հասաւ, ու այնչափ կերաւ որ
յափրացաւ, քանեցաւ: Հիմայ ցեխին սեւ կեղտոտ
մրորը կը վազէր ամբողջ մարմնէն վար: Ճամբորդը
ինքնիրեն սոչցաւ, զղջած ըրածին վրայ: Ինչպէս պիտի
մաքրուէր այդ աղտեղութենէն...

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

337. Օրինակել այս հասումը, եւ ստուգծել միադեմ բայերը:
338. Բերանացի պատել, լեռոյ գրել այս հասումը աւելի ընդար-
ձակ եւ մանրամասն նկարագրութեամբ:
339. Խոնարհել՝ բերանացի՝ քաղի եւ ծաւառաց բայերը:
340. Խոնարհել՝ գրաւոր՝ յափառեալ եւ գանձիլ բայերը:

341 Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ միադեմ բայերով.

Կ'ըսեն Թէ, հերիք է, հարկ է, կը ձիւնէ, մեղք է, չի վալեր, չի
բաւեր, անկարելի է, անտեղի է, ամօթ չէ, հնար չէ, կ'երեւայ Թէ, պէտք
չէ, արդար է որ:

342. Մէյմէկ բայ եւ մէյմէկ անակաճ շինել հետեւեալ անուններէն.

Դառնումիւն, զմայլանք, Թշամանք, սովորումիւն, զրպարտու-
թիւն, զարհուրանք, խոնարհումիւն, ձանձրոյթ, տաղտուկ, խոնջէնք,
զայծակղումիւն, ճշդումիւն, համ:

ԿԵ. ԴԱՍ. — ՄԻԱԴԵՄ ԲԱՅԵՐ

361. Միադեմ կ'ըսուին այն բայերը, որոնց միայն
եզակի Գ. գէմքը կը գործածուի ամէն ժամանակի ու
եզանակի մէջ, և որոնք որոշ ենթակայ մը չունին ընդ-
հանրապէս: Միադեմ են այն բայերը, որոնք միթնողոր-
տին երեւոյթները կը ցուցնեն, ինչպէս. կ'անձրեւէ,
կը ձիւնէ, կը փայլասակէ, ցուրտ է, ևայլն: Միադեմ
են նաեւ. կը թուի, կ'երեւայ, պէտք է, հարկ է, հնար է,
մեղք է, կը վայրէ, կարելի է, հերիք է, բաւական է,
անօր է, կ'ըսուի, ևայլն:

42. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՌԻՒԾԻ ՄԸ ՎԵՆԱՆՁՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գիւղի մը մէջ հասարակաց հանդէս մը կը կատարէին, երբ յանկարծ անտառին մէջէն առիւծ մը երեւան ելաւ։ Ամէնքը ձգեցին փախան։ Այս ընդհանուր չփութութեան մէջ, կին մը սարսափէն չլմորած, երբ մանկիկը գրկած կը վազէր, թեւերը ծռնկերը կթոտեցան, և տղան վար ինկաւ։ Վայրկեան մը ետքը առիւծին բերանն էր խեղճ երախան։ Դժբախտ մայրը այս տեսարանէն սթափեցաւ, սիրտ առաւ, և առիւծին առջեւ ծռնկի դալով «Չաւակս, զաւակս տո՛ւր» աղաղակեց պաղատաբէն։ Առիւծը, անոր ձայնէն յուզուած, կանգ առաւ, կարծես հասկցաւ մօրը անհուն ցաւը, և մանկիկը կամաց մը գետինը դնելով, անտառին մէջ անեղեղութեամբ եղաւ։

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք Ն Ե Ր

343. Օրինակել այս հասուածք, զատել բոլոր բայերը եւ բացասական ընել զանոնք։
344. Պատմել այս պատմութիւնը բերանացի, յետոյ գրել զայն ընդարձակ նկարագրութեամբ։
345. Հետեւեալ բայերուն նակառակները գրել։

Վառել, աւելցնել, դիմադրել, դատապարտել, մօտենալ, ձանձրանալ, ծափահարել, ծերանալ, յարձակիլ, ցրուել, խզել, կտրել, զատել։

346. Գրել հետեւեալ բայերուն ներկայ, անցեալ եւ ապառնի ընդունելութեան բացասականները։

Քաղել, ընտրել, լուալ, տալ, շինիլ, հագնիլ, պարծիլ, կաղալ, յուսալ, տեղալ, մնալ, հիւսել։

347. Մէլմէկ խօսք շինել այս բայերուն ներկայ կամ անցեալ ընդունելութիւններով։

ՕՐԻՆԱԿ. — Քաղած պտուղներս տհաս էին։

42. ԴԱՍ. — ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅՆԵՐ

362. Բացասական կ'ըսուին այն բայերը, որոնք գործողութիւնը կը ժխտեն, ինչպէս. չեմ երգեր, չըսի։

363. Բացասական բայերուն ժամանակներն ու եղանակները հետեւեալ կերպով կը կազմուին.

364. Անցեալ կատարեալը, ստորադասական ներկան և անկատար, աներեւոյթը, ներկայ, անցեալ և ապառնի ընդունելութիւնները կը կազմուին հաստատական բայերուն սկիզբը չ գիրը աւելցնելով.

Անց. կտր. Սիրեցի-չսիրեցի Ներկ. ընդ. Սիրող-չսիրող
Մտր. նրկ. Սիրեմ-չսիրեմ Անց. ընդ. Սիրած-չսիրած
Մտր. անկ. Սիրէի-չսիրէի Ապ. ընդ. Սիրելու-չսիրելու,
Աներեւոյթ Սիրել-չսիրել Սիրելիք-չսիրելիք

Դիտելի է որ անցեալ ընդունելութեան բացասականը կ'ըլլայ միայն չսիրած, չխօսած, և չ'ըլլար երբեք չսիրեր, չխօսեր, և այլն։

Չեմ սիրեր այն աշակերտը, որ դատարկապորտ, մաացիր և ծոյլ է, որ կարդալէ չ'ախորժիր, որ գրելէ կը յոգնի: Աշխատանքը իրեն համար բեռ մըն է: Ամէն բան դժուար կու գայ իրեն, հետևաբար դասերը չի պատրաստեր, և ամէն բանի մէջ ետ կը մնայ: Ընկերները զինքը կ'արհամարհէ, դասատուն զինքը կը պատժէ, մայրը զիշեր ցորեկ սիրտ կը հատցնէ և կու լայ մտածելով իր զաւկին վիճակին վրայ: Տղայ մը, որ իր ծնողքը և աստիճանները կը վշտացնէ, գոբախտ կ'ըլլայ ապագային:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Կ Ե Ր

348. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել բացասական բայերը:
349. Այս հասուածին բացասական բայերը՝ հաստատական, եւ հաստատականները՝ բացասական ընել:
350. Գտնել հետեւեալ բայերուն հոմանիւսները.
Ահաբեկել, դիզել, խորտակել, ստիպել, խզել, սպաննել, թոթովել, սուրել, կառուցանել, արտոնեցնել, արդարացնել, վազել, մեծնալ, նշմարել, ծածկել, տիտել, պատժել, զանաւորել, պարարել, հնալել, շորթել, պատրել:
351. Խոնարհել՝ գրաւոր՝ ամշնալ, զբաղիլ, սամմիլ բայերուն սանմանալան ներկային եւ անկասարին բացասականները:
352. Խոնարհել կամ բային սանմանական ներկայ եւ անկասար բացասականը:
353. Գրաւոր կերպով բացատրել հետեւեալ առածներուն իմաստը

Թաւաղը բոլոր մամուռ չի բռներ: Քու կերակուրդ եփելու համար ուրիշին տունը պէտք է այրել: Իմաստունները հարստութիւնը կը զարգարէ և աղքատութիւնը կը ծածկէ:

365. Բացասական բայերուն սանմանական ներկան ու անկասարը կը կազմուին եւ բային բացասականովը (չեմ, չեի), և ամէն մէկ բայի բացասական ձեւովը:

366. Բայերուն բացասական ձեւը կը կազմուի աներեւոյթի վերջի շ գիրը շի փոխելով, ինչպէս. սիրել, չեմ սիրեր, չես սիրեր, չի սիրեր (փոխանակ չե սիրերի): Խօսիլ, չեմ խօսիր, չես խօսիր, չի խօսիր: Կարդալ, չեմ կարդար, չես կարդար, չի կարդար: Դիտել է որ սանմանական ներկայի երրորդ դիմէն մէջ միշտ չի պէտք է գրել և ոչ թէ չ, այսինքն չի սիրեր, չի խօսիր, ևայլն, և ոչ չսիրեր, չխօսիր, ևայլն:

367. Բ. լծորդութեան մէջ՝ սանմանական անկասարը փոխանակ իր վերջաւորելու եր կը վերջաւորի, ինչպէս. չեի խօսեր, չեիր խօսեր, չեք խօսեր (փոխանակ չեի, չեիր, չեք խօսիր):

368. Չիին ի գիրը կը ջնջուի սանմանական ներկայ Գ. դէմքին առջև, երբ բայը ձայնաւորով սկսի, և ապաթարց կը գրուի, ինչպէս. չեմ երթար, չես երթար, չ'երթար (փոխանակ չի երթար ըսելու):

369. Կամ բայը սանմանական ներկայի և անկասարի մէջ կ'ըլլայ չկամ, չկաս, չկայ. չկայի, չկայիր, չկար (փոխանակ չեմ կար, չես կար, չի կար, չեի կար, չեիր կար, չեք կար):

ԿԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԵՐԵՒԱՆԻ ՎՏԱՆԳԸ

Փիլիսոփայ մը կ'ըսէր իր աշակերտներուն. «Եթէ կ'ուզէք երջանիկ ըլլալ, աղքատ ապրեցէ՛ք. բնաւ մի՛ փափաքիք ունենալ բան մը, որմէ զուրկ ըլլան ուրիշները, և եթէ ունենաք, ծածկեցէ՛ք զայն: Եթէ կ'ուզէք թշնամի չունենալ, ջանացէ՛ք բնաւ չերեւալ, ծածկեցէ՛ք ձեր տաղանդները, ձեր կարողութիւնները: Թո՛ղ ոչ ոք գիտնայ թէ ինչեր սորված էք, և ինչեր կրնաք ընել, և ոչ ոք պիտի նախանձի ձեզմէ, և ոչ ոք պիտի հարուածէ և զրպարտէ զձեզ: Արժանիք չունեցող մարդիկ նախանձ չեն ազդեր: Ձեր փառքը փնտռեցէ՛ք ձեր անձնական յատկութեանց ներքին գիտակցութեան մէջ, և ձեր երջանկութիւնը վայելեցէ՛ք ձեր խղճին անդորրութեանը մէջ: »

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

354. Օրինակել այս հասուածը, եւ usուագծել բոլոր հրամայական բայերը:

355. Բացասականի վերածել բոլոր հրամայականները, առանց իմաստ փոխելու.

ՕՐԻՆԱԿ. — Եթէ չէք ուզեր երջանիկ ըլլալ, աղքատ մի՛ ապրիր:

356. Հրամայականի բացասականին վերածել հետեւեալ բայերը, եւ երեւական եռի ինչիւր զտեւել անոնց:

Քաղել, հիւսել, ստկել, դրոշմել, հիմնել, աղալ, մուրալ, մաղել, ուզել, յղել, քերծել, ծեփել, Թրծել, ստանալ, հաւաքել, կազմել, չորացնել, փշրել, սուզել, խեղդել, կամփել, կռել, հերկել, կաղապարել, շաղուել, կանգնել, դարմանել, ճկել, ջախջախել, սրել, բծացնել, խցել, լուծել, տարածայնել, անարգել, ժառանգել, կտակել, արձակել:

357. Լուծել հետեւեալ առածները

Ժրուծիւնը բախտին աջ ձեռքն է, սակաւապետութիւնը անոր ձախ ձեռքը: Հարուստը ան է որ պարտք չունի: Շատ խոստացողէն բան մի՛ յուսար: Նորածնութեան հետեւողը՝ վաճառականին բարեկամը, դերձակին գործիքը, և ինքզինքին թշնամին է:

ԿԸ. ԴԱՍ. — ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԲԱՑԵՐ (Շար.)

350. Բացասական բայերուն եզակի հրամայականը կը կազմուի մի՛ բառով և բային բացասական ձեւովը, ինչպէս. մի՛ սիրեր, մի՛ խօսիր, մի՛ կարդար: Հրամայական յոփնակի Ա. դեմքը կը կազմուի usուդականէն առաջ չ դնելով, ինչպէս. չսիրե՛նք, չխօսի՛նք, չկարդա՛նք, և Բ. դեմքը՝ մի՛ դնելով, ինչպէս. մի՛ սիրե՛ք, մի՛ խօսի՛ք, մի՛ կարդա՛ք:

351. Մի՛ բացասականը ձայնաւորի առջև չի ջնջուիր. չբաւիր մ'երբար, մ'երգեր, մ'առներ, այլ մի՛ երբար, մի՛ երգեր, մի՛ առներ:

ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅ. — ՉՄԻՐԵԼ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

Եզ.	Յոմ.
Չեմ սիրեր	Չենք սիրեր
Չես սիրեր	Չէք սիրեր
Չի սիրեր	Չեն սիրեր

Անցեալ անկասար

Չէի սիրեր	Չէինք սիրեր
Չէիր սիրեր	Չէիք սիրեր
Չէր սիրեր	Չէին սիրեր

Անցեալ կասարեալ

Չսիրեցի	Չսիրեցինք
Չսիրեցիր	Չսիրեցիք
Չսիրեց	Չսիրեցին

Բացարձակ ապառնի

Չպիտի սիրեմ կամ Պիտի չսիրեմ	Չպիտի սիրենք կամ Պիտի չսիրենք
Չպիտի սիրես կամ Պիտի չսիրես	Չպիտի սիրէք կամ Պիտի չսիրէք
Չպիտի սիրէ կամ Պիտի չսիրէ	Չպիտի սիրեն կամ Պիտի չսիրեն

Անկասար ապառնի

Չպիտի սիրէի կամ Պիտի չսիրէի	Չպիտի սիրէինք կամ Պիտի չսիրէինք
Չպիտի սիրէիր կամ Պիտի չսիրէիր	Չպիտի սիրէիք կամ Պիտի չսիրէիք
Չպիտի սիրէր կամ Պիտի չսիրէր	Չպիտի սիրէին կամ Պիտի չսիրէին

Հրամայական եղանակ

Եզ.	Յոմ.
—	Չսիրե՛նք
Մի՛ սիրեր	Մի՛ սիրէք

Ստորադասական եղանակ
Ներկայ

Չսիրեմ	Չսիրենք
Չսիրես	Չսիրէք
Չսիրէ	Չսիրեն

Անկասար

Չսիրէի	Չսիրէինք
Չսիրէիր	Չսիրէիք
Չսիրէր	Չսիրէին

Անորոշ եղանակ

Աներեւոյթ

Չսիրել

Ներկայ ընդունելութիւն
Չսիրող

Անցեալ ընդունելութիւն
Չսիրած

Ապառնի ընդունելութիւն
Չսիրելու, չսիրելիք

ԿՔ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Խոփն արօրի մը ժանգոտած համբուն

Հանգիստէն երկար,

Տեսաւ իր եղբայրն որ շողշող, փայլուն,

Դաշտէն կը դառնար:

«Նոյն նիւթէն կըռուած, բազում կներէն նոյն,

Ըսաւ, ո՛վ եղբայր,

Ինչո՞ւ ես՝ աղօտ, իսկ պայծառ ես դուն:

— Ես կ'աշխատիմ յար: »

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք Ն Ե Ր

358. Առձակի վերածել այս ոճանաւորը ընդարձակելով:

359. Հետեւեալ բայերուն մէջէն զսնել պարգերը, ածանցեալները եւ բարդերը.

Կամնել, զեղզեղել, հրդեհել, ներածել, արտածել, սրկել, բզբտել, պատռել, սորսորիլ, մեկնել, խածատել, խմբագրել, սեւցնել, մեծցնել, կողպտուիլ, սկրդել, արդկել, կիտուածել, հարուածել, պոռթկալ, բունել, բացատրել, շնչել, սարսուլ, զոլզոլալ, ձմրկել, տապկուիլ, դպցնել, հասցնել, կասեցնել:

360. Գտնել այս բայերուն գոյականները կամ ածականները:

361. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերը իրեն ստորգեղի գործածելով.

Թունաւոր, պահապան, ապացոյց, անկարող, լուսարար, դռնապան, գերագոյն, անհրաժեշտ, անմահ, ծաղրելի, հրացայտ, Թուզիկ, անմաքանց

ԿՔ. ԴԱՍ. — ՊԱՐԶ, ԱԾԱՆԳԵԱԼ ԵՒ ԲԱՐԴ ԲԱՏԵՐ

332. Պարզ բայերը անոնք են, որոնք միայն արմատէ մը և վերջաւորութեան մը բաղկացած են, ինչպէս. եր-գել, խօ-սիլ, հա-զար:

333. Բարդ բայերը անոնք են, որոնք երկու կամ աւելի բառերէ կազմուած են, ինչպէս. կառ-ա-վարել, կարգ-ա-դրել, աշխատ-ա-կցիլ:

334. Բայերուն բարդութիւնը գոյականներու և ածականներու բարդութեան օրէնքին համեմատ կը կատարուի, և փոփոխման ու կորուսման կանոնները միեւնոյն կերպով կը գործադրուին:

335. Ածանցեալ կ'ըսուին այն բայերը, որոնց մէջ արմատէն և վերջաւորութենէն զատ՝ ուրիշ մասնիկներ կը մտնեն, ինչպէս. թոչ-ս-իլ, պատռ-ս-ել, ներ-գործել, արտ-ա-դրել:

336. Բայերուն ածանցումները կրնան կատարուիլ նախադաս մասնիկներով, որոնց գլխաւորներն են արտ, ներ, գեր, հակ, շար, պար, ինչպէս. արտածել, ներ-գործել, գերազանցել, հակադրել, շարունակել, պարու-նակել:

337. Տ և ոճ մասնիկները բայերուն մէջ մտնելով՝ կը կազմեն ածանցեալ բայեր, ինչպէս. պատռել, պատռ-ս-ել. ճանկել, ճանկ-ոճ-ել:

338. Ուիլ յետադաս մասնիկով կը կազմուին կրաւորական, և ցնել յետադաս մասնիկով անցողական բայեր, որոնք ածանցեալ բայեր են:

2. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԽԵՑԵՂԷՆՆԵՐ

Խեցեղէն անօթները չինելու համար՝ պէտք է որ նախ ջուրով կաւը թրուի, և մէջը աւազ խառնուի, որպէս զի եփուելու ատեն կաւը չճեղքուուի: Այս կերպով հայտը պատրաստուելէ ետքը, անոր ձև տալու համար՝ կը որ սեղանի մը վրայ կը դնեն զայն ու կը դարձնեն: Անօթները երբ իրենց վերջնական ձեւը ստանան, փուռին մէջ կ'եփուին. յետոյ կիտուածի համար պատրաստուած բաղադրութեան մէջ կը թաթխուին, և փուռին մէջ կը թրծուին: Թրծուած անօթները անթափանց կիտուածով մը ծածկուած կ'ըլլան, և յիւրաւ չեն կոտորիր:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

362. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել կրաւորական բայերը:
 363. Այս հասուածին կրաւորական բայերը ներգործականի վերածել:
 364. Անցեալ կատարեալի վերածել բոլոր կրաւորական բայերը:
 365. Լուծել բոլոր բայերը եւ ենթակները:
 366. Երկերկու ներգործական բայ գտնել հետեւեալ սևռի խնդիրներուն.

Երկաթ, էջ, Թերթ, վուշ, հայտ, մեքենայ, կափարիչ, Թել, կկոց, կանեփ, դերձան, կեղև, արև, աղիւս, շաղախ, գաճ, կղմնար, ցորեն, ալիւր, Թեփ, հոնտ:

ՕՐԵՆԱԿ. — Երկաթ ծեծել, ձուլել:

367. Մէյմէլ խօսք շինել այս բառերը ենթակայ ընելով, եւ գտնուած երկերկու ներգործական բայերն ալ կրաւորականի վերածելով:

ՕՐԵՆԱԿ. — Երկաթը մուրճով կը ծեծուի և կրակին վրայ կը ձուլուի:

368. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Մարդ երբ տխուր է, ամէն բան սև կ'երեւայ իրեն: Մենք մեր պարտքը կատարենք, մնացածը Աստուած Թող կարգադրէ: Չպարժինք մեր արժանիքով, որովհետև աւելի արժանաւորներ կան: Կորսուած ժամանակը ետ չի դառնար:

2. ԴԱՍ. — ԿՐԱՎՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

379. Կրաւորական բայերը, որոնց ենթական՝ ուրիշի մը կատարած գործողութիւնը իր վրայ կը կրէ, հետեւեալ կերպով կը կազմուին.

380. Ա. և Բ. լծորդութեանց եղ և իղ վերջաւորութիւնները ուղի փոխելով, ինչպէս. սիրել, սիրուիլ. խօսիլ, խօսուիլ:

381. Ուղանել վերջաւորող բայերուն անել վերջաւորութիւնը ուղի փոխելով, ինչպէս. ծանուցանել, ծանուցուիլ:

382. Գ. լծորդութեան մէջ ալ վերջաւորող բայերուն կատարեալին ին, և նալ վերջաւորողներուն այն ուղի փոխելով, ինչպէս. կարդացի կարդացուիլ, գողցայ, գողցուիլ:

383. Յնել վերջացող բայերուն կատարեալին ուղի վերջաւորութիւնը ուղի փոխելով, ինչպէս. հազցուցի, հազցուիլ. փակցուցի, փակցուիլ:

384. Բացառիկ են հետեւեալ բայերուն կրաւորականները. պնել, դրուիլ. ընել, ըլլուիլ. սանիլ, սարուիլ. տալ, տրուիլ:

385. Կրաւորական բայերը Բ. լծորդութեան խօսիլին պէս կը խոնարհուին: Բացառիկ է միայն ուսուիլ բայը, որուն կատարեալը կ'ըլլայ կեռուեցայ:

2. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԽԵՑԵՂԼՆԵՐ

Խեցեղէն անօթները չինելու համար՝ պէտք է որ նախ ջուրով կաւը թրուի, և մէջը աւազ խառնուի, որպէս զի եփուելու ատեն կաւը չձեղքուուի: Այս կերպով հայր պատրաստուելէ ետքը, անոր ձեւ տալու համար՝ կը որ սեղանի մը վրայ կը դնեն զայն ու կը դարձնեն: Անօթները երբ իրենց վերջնական ձեւը ստանան, փուռին մէջ կ'եփուին. յետոյ կ'իտուածի համար պատրաստուած բաղադրութեան մէջ կը թաթխուին, և փուռին մէջ կը թրծուին: Թրծուած անօթները անթափանց կիտուածով մը ծածկուած կ'ըլլան, և զիւրաւ չեն կոտրիր:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

362. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել կրաւորական բայերը:
363. Այս հասուածին կրաւորական բայերը ներգործականի վերածել:
364. Անցեալ կատարեալի վերածել բոլոր կրաւորական բայերը:
365. Լուծել բոլոր բայերը եւ ենթակաները:
366. Երկերկու ներգործական բայ՝ զսնել, հետեւեալ սեռի խնդիրներուն.

Երկաթ, էջ, թերթ, վուշ, հայտ, մեքենայ, կախարիչ, թել, կկոց, կանեփ, դերձան, կեղեւ, արեւ, աղիւս, շաղախ, գած, կղմնար, ցորեն, ալիւր, թեփ, հոնտ:

ՕՐԻՆԱԿ. — Երկար ծեծել, ձուլել:

367. Մէյմէկ խօսք շինել այս բառերը ենթակայ ընելով, եւ զսնուած երկերկու ներգործական բայերն ալ կրաւորականի վերածելով:

ՕՐԻՆԱԿ. — Երկաթը մուրճով կը ծեծուի և կրակին վրայ կը ձուլուի:

368. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Մարդ երբ տխուր է, ամէն բան սեւ կ'երեւայ իրեն: Մենք մեր պարտքը կատարենք, մնացածը Աստուած թող կարգադրէ: Չպարժինք մեր արժանիքով, որովհետեւ աւելի արժանաւորներ կան: Կորսուած ժամանակը ետ չի դառնար:

2. ԴԱՍ. — ԿՐԱՎՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

379. Կրաւորական բայերը, որոնց ենթական՝ ուրիշի մը կատարած գործողութիւնը իր վրայ կը կրէ, հետեւեալ կերպով կը կազմուին.

380. Ա. և Բ. լծորդութեանց եղ և իղ վերջաւորութիւնները ուղիւ փոխելով, ինչպէս. սիրել, սիրուիլ. խօսիլ, խօսուիլ:

381. Ուղանել վերջաւորող բայերուն անել վերջաւորութիւնը ուղիւ փոխելով, ինչպէս. ծանուցանել, ծանուցուիլ:

382. Գ. լծորդութեան մէջ ալ վերջաւորող բայերուն կատարեալին ին, և նալ վերջաւորողներուն այն ուղիւ փոխելով, ինչպէս. կարդացի կարդացուիլ, գողցալ, գողցուիլ:

383. Յնել վերջացող բայերուն կատարեալին ուցի վերջաւորութիւնը ուղիւ փոխելով, ինչպէս. հազցուցի, հազցուիլ. փակցուցի, փակցուիլ:

384. Բացառիկ են հետեւեալ բայերուն կրաւորականները. զնել, զրուիլ. ընել, ըղուիլ. սանիլ, սարուիլ. սալ, տուիլ:

385. Կրաւորական բայերը Բ. լծորդութեան խօսիլին պէս կը խոնարհուին: Բացառիկ է միայն ուտուիլ բայը, որուն կատարեալը կ'ըլլայ կերուեցայ:

ԿՐԱԽՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅ՝ — ՍԻՐՈՒԻԼ

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

Եզ.	Յնf.
Կը սիրուիմ	Կը սիրուինք
Կը սիրուիս	Կը սիրուիք
Կը սիրուի	Կը սիրուին

Անցեալ անկասար

Կը սիրուէի	Կը սիրուէինք
Կը սիրուէիր	Կը սիրուէիք
Կը սիրուէր	Կը սիրուէին

Անցեալ կասարեալ

Սիրուեցայ	Սիրուեցանք
Սիրուեցար	Սիրուեցաք
Սիրուեցաւ	Սիրուեցան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի սիրուիմ	Պիտի սիրուինք
Պիտի սիրուիս	Պիտի սիրուիք
Պիտի սիրուի	Պիտի սիրուին

Անկասար ապառնի

Պիտի սիրուէի	Պիտի սիրուէինք
Պիտի սիրուէիր	Պիտի սիրուէիք
Պիտի սիրուէր	Պիտի սիրուէին

Համայնական եղանակ

Եզ.

Յնf.

Սիրուէ՛

Սիրուի՛նք

Սիրուեցէ՛ք

Ստորագասական եղանակ

Ներկայ

Սիրուիմ	Սիրուինք
Սիրուիս	Սիրուիք
Սիրուի	Սիրուին

Անկասար

Սիրուէի	Սիրուէինք
Սիրուէիր	Սիրուէիք
Սիրուէր	Սիրուէին

Անորոշ եղանակ

Անեքեւոյք

Սիրուի

Ներկայ ընդունելութիւն

Սիրուող

Անցեալ ընդունելութիւն

Սիրուած, սիրուեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Սիրուելու, սիրուելիք

Պոլիտները ասուպներուն և գիտաւորներուն պէս անհունութեան խորերէն կու գան, ուր կը պտըտին միլիոնաւոր թափառիկ մարմիններ: Դիտունները կ'ենթադրեն թէ պոլիտները տարրալուծուած լուսաւորներու կտորներ են, որոնք քայքայուած վիճակի մէջ՝ իրենց ծիրը կը բոլորեն վերստին: Մերթ ընդ մերթ այդ լուսաւորներէն կտորներ կը փրթին կ'իջնան երկրագունտին վրայ, ինչպէս ուրիշ մոլորակներու վրայ ալ կրնան իյնալ: Այդ պոլիտներուն պայթումէն թափած երկնաքարերը՝ մշտնջենապէս մարած գունտերու աճիւններ կրնան նկատուիլ:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

369. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել կրաւորական բայերը:
370. Կրաւորական աներեւոյթի վերածել այս ընթերցումին ներգործական եւ կրաւորական բայերը:
371. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Պոլիտ, ասուպ, գիտաւոր, անհունութիւն, Թափառիկ, տարրալուծուած, ծիր, մոլորակ, երկնաքար, աճիւն:

ՕՐԵՆԱՆ. — Պ շիտը հրեղէն երեւոյթ մըն է օդին մէջ:

372. Խոնարհել գրաւոր մկրտուիլ, ծեծուիլ, հոգացուիլ, մոռցուիլ բայերը:
373. Բացասական կասարեալի վերածել վերի հասուածին բայերը:
374. Բացասական ստորադասական անկասարի վերածել ընթերցումին բայերը:
375. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Երբ մարդ իր յանցանքները մոռնայ, նորէն կը սկսի զանոնք ժամանակը Թանկագին կերպս մըն է, ուրկէ շինուած է կեանքը. պէտք է զգուշութեամբ գործածել զայն:

386. Անցողական բայերը, որոնց ենթական գործողութիւնը ուրիշի մը ընել կու տայ, կը կազմուին ցնել մասնիկով:

387. Յնել մասնիկը չեզոք բայը ներգործականի կը վերածէ, իսկ ներգործականը անցողականի, ինչպէս. փնտնել, փնտցնել. կարդալ, կարդացնել:

388. Յնել մասնիկը ել, նել, չիլ, նալ յանդուող բայերուն այս վերջաւորութեանց տեղ կը դրուի, ինչպէս. սիրել, սիրցնել. հեծնել, հեծցնել. փշիլ, փշցնել. գիտնալ, գիտցնել:

389. Իշ վերջաւորող բայերուն կապարեալին ցայն կը փոխուի ցնելի, ինչպէս. խօսեցայ, խօսեցնել. տեսեցայ, տեսեցնել: Ասոնց պէս կ'ըլլան նաեւ նիշ վերջացող այն բայերը որոնց մէջ և գիրը արմատական է. խաչիլ, խաչեցայ, խաչեցնել. յոգնիլ, յոգեցայ, յոգեցնել:

390. Նիշ վերջացող բայերէն անոնք որոնց մէջ և գիրը արմատական չէ՝ նիշ վերջաւորութիւնը կը փոխեն ցնելի, ինչպէս. հասնիլ, հասցնել:

391. Անցնիլ կ'ըլլայ անցընել:

392. Աշխատիլ, կարմրիլ, ցաւիլ, յարմարիլ, խոստովանիլ, նմանիլ, փրկիլ բայերը փոխանակ այս օրէնքին համեմատ ըլլալու աշխատեցնել, կարմրեցնել, ցաւեցնել, յարմարեցնել, խոստովանեցնել, նմանեցնել, փրկեցնել կ'ըլլան աշխատցնել, կարմրցնել, ցաւցնել, յարմարցնել, խոստովանցնել, նմանցնել, փրկցնել:

393. Այ վերջացող բայերուն կատարեալին ցիւն կը փոխուի ցնելի, ինչպէս. կարդացի, կարդացնել. մուրացի, մուրացնել:

Զաքար, որ խելօք և աշխատասէր տղայ մըն է, որ մը ուրիշի մը յանցանքին պատճառաւ սխալմամբ պատժուեցաւ վարժարանին մէջ: Այս անիրաւ պատիժը այնքան ծանր եկաւ տղուն, որ սաստիկ յուզուեցաւ և ըսաւ իր ընկերներուն թէ պիտի զղջացնէր իր դաստիարակը զինքը պատժելուն համար: Տղաքը սպառնալիք մը կարծելով այս խօսքը՝ խնդացին վրան, որովհետեւ կը ճանչնային իրենց դաստիարակին անաչառ բնաւորութիւնը: Ամիս մը ետքը, երբ հրապարակաւ տղոց նիշերը կարդացուեցան, Զաքար մեծ գովեստներով յիշատակուեցաւ իր դաստիարակին կողմէն վարքին, բարքին ու աշխատասիրութեանը համար: Այն ատեն Զաքարի ընկերները ամէնքն ալ հասկցան թէ ինչ միջոց գտեր է զղջացնելու իր դաստիարակը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

376. Օրինակել այս հասուածք, եւ ստորագծել կրաւորական բայերը:

377. Անցողական ընել հետեւեալ ներգործական բայերը, եւ ներգործական ընել չեզոքները.

Կրել, բանալ, գոցել, կղզել, գամել, ծամել, դողալ, սարսափիլ, վախնալ, երերալ, Թղթատել, հաստատել, կազմել, Թռչիլ, բռնել, խորշիլ, փթիլ, լողալ, նուագել, սորվիլ, խօսիլ, նստիլ, բաշել:

378. Մէյ մէկ խօսք շինել այս բայերով:

379. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Այն բարը որ ճամբուղ վրայ չէ, Թող չնեղացնէ զքեզ: Դորձեր կան, զոր չես կրնար ընել մինչև որ չտորվիս, գործեր ալ կան զոր չես տորվի մինչև որ չընես: Վերադառնալ պատրաստէ երբ տակաւին անձրեւները սկսած չեն:

394. Դառնալ կ'ըլլայ դարձնել, փոխանակ դառնցնել:

395. Ուսել կ'ըլլայ կերցնել, փոխանակ ուսեցնել:

396. Ներգործականները շատ անգամ անցողական կ'ըլլան՝ առ բայով, ինչպէս. գրել, գրել տալ. յուզել, յուզել տալ. նկարել, նկարել տալ:

397. Ի՞նչ վերջացող բայերը առջէն առաջ իրենց վերջի ի գիրը եւ կը փոխեն, ինչպէս. խօսիլ, խօսել տալ. սուզիլ, սուզել տալ:

398. Հարցնել և ցուցնել բայերը, թէ՛ և արմատական են, սակայն ցնել վերջացող ածանցեալ բայերուն պէս կը խոնարհուին:

399. Եմ, ըլլամ, գամ, կամ, ունենամ, կարեմամբ բայերը անցողական չունին:

ԱՆՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅ. — ՍԻՐՑՆԵԼ

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

Եզ.	Յոմ.
Կը սիրցնեմ	Կը սիրցնենք
Կը սիրցնես	Կը սիրցնէք
Կը սիրցնէ	Կը սիրցնեն

Անցեալ անկասար

Կը սիրցնէի	Կը սիրցնէինք
Կը սիրցնէիր	Կը սիրցնէիք
Կը սիրցնէր	Կը սիրցնէին

Անցեալ կասարեալ

Սիրցուցի	Սիրցուցինք
Սիրցուցիր	Սիրցուցիք
Սիրցուց	Սիրցուցին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի սիրցնեմ	Պիտի սիրցնենք
Պիտի սիրցնես	Պիտի սիրցնէք
Պիտի սիրցնէ	Պիտի սիրցնեն

Անկասար ապառնի

Պիտի սիրցնէի	Պիտի սիրցնէինք
Պիտի սիրցնէիր	Պիտի սիրցնէիք
Պիտի սիրցնէր	Պիտի սիրցնէին

Հրամայական եղանակ

Եզ.

Յոմ.

Սիրցնե՛նք
Սիրցուցէ՛ք

Ստորադասական եղանակ

Ներկայ

Սիրցնեմ	Սիրցնենք
Սիրցնես	Սիրցնէք
Սիրցնէ	Սիրցնեն

Անկասար

Սիրցնէի	Սիրցնէինք
Սիրցնէիր	Սիրցնէիք
Սիրցնէր	Սիրցնէին

Անորոշ եղանակ

Աներեւոյթ

Սիրցնել

Ներկայ ընդունելութիւն

Սիրցնող

Անցեալ ընդունելութիւն

Սիրցուցած, սիրցուցեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Սիրցնելու, սիրցնելիք

ՀԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՅՎԱԶՈՎԱՅԻ

Յովհաննէս Այվազովսքի՝ հայ նկարիչը, ծնաւ 1817 ին և մեռաւ 1900 ին Խրիմի մէջ: Իր եղական և հօր տաղանդը՝ ոչ միայն զինքը բարձրացուց Ռուսիոյ արքունիքին նկարիչը ըլլալու պատուոյն, այլ և նշանաւոր հանդիսացուց ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Իր ամէնէն մեծ յատկութիւնն էր լոյսին ազդեցութիւնները և փոթորկալից ծովուն տեսարանները պատկերացնել տարօրինակ ճարտարութեամբ: Բարիցի և Բեթրսպուրկի նկարչական արուեստահանդէսներուն մէջ իր ցուցադրած նկարներուն ամենէն գեղեցիկներն են Զմեռը Մեծ-Ռուսիոյ մէջ, Խրիմի ծովեզերքը, Մորիկը Սեւ ծովուն ափունքին վրայ, Մորիկը Միջերկրականի մէջ, որոնք իր փառքը և հարստութիւնը կազմած են:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

380. Օրինակել այս հասուածը, եւ լուծել բոլոր բայերը:

381. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Նկարիչ, արքունիք, յատկութիւն, ազդեցութիւն, ճարտարութիւն, արուեստահանդէս, նկար, մրրիկ, փառք, հարստութիւն:

382. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ աներեւոյթները երթակայ ընելով.
Կարդալ, խօսիլ, աղօթել, հաշուել, նկարել, ցուցադրել:

383. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ ընդունակութիւնները անցեալները սեռի խնդիր ընելով.

Խորոված, կարած, կտորած, հիւսած, գրած, վճարած, գնած:

ՀԳ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

400. Բայերը յոծելու համար պէտք է ցոյց տալ անոնց 1. Տեսակը, ըսելով թէ ներգործական են, չեզոք, կրաւորական կամ միադեմ, 2. Լծորդութիւնը, 3. Եղանակը, 4. Ժամանակը, 5. Թիւր, 6. Դեմքը և 7. Ենթական:

401. Բային աներեւոյթը կը լուծուի ցոյց տալով անոր նախադասութեան մէջ ունեցած պաշտօնը, այսինքն ըսելով թէ երթակայ է, խնդիր կամ ստորոգելի:

402. Բային ընդունակութիւնները կը լուծուին ճիշդ գոյականներու և ածականներու պէս, ցոյց տալով անոնց պաշտօնները:

Օ Ր Ի Ն Ա Կ Լ ՈՒ Ծ Մ Ա Ն

Բամբասելը	Ներդ. բայ Ա. լծորդ. աներեւթ. ենթ. կը վնասէ ին:
աւելի	Մակբայ՝ կը վնասէ ին:
(Նրկ. ընդ.) բամբասողին	Հաս. ան. եզ. տրկ. բնթ. խնդ. կը վնասէ ին:
կը վնասէ	Զէզ. բայ Ա. լծորդ. սահմ. ներկ. եզ. Գ. դէմք:
քան թէ	Շաղկապ:
(Անց. ընդ.) բամբասուած	Որակ. ած. անձին ին:
Անձին:	Հաս. ան. եզ. տրակ. բնթ. խնդ. զօրութեամբ կը վնասէ ին:

ՀԴ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ԾԱՆՈՒԿ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Կը պատմեն թէ Վիլհելմին՝ Հոլանտայի դեռատի թագուհին, իր մանկութեան մէջ անգլիացի վարժուհի մը ունէր, Ալպիոնի պառաւ աղջիկներէն մէկը անշուշտ, որ չէր կրցած իր համակրութեան արժանանալ: Ուստի առիթ կը փնտռէր միշտ փոքրիկ դժգոհութիւն մը պատճառելու անոր, սիրուն չարածճի խաղով մը, զոր այնքան վայելուչ կերպով գիտեն կատարել աշխոյժ մտքի տէր կանայք: Օր մը վարժուհին պատուիրեց իրեն Եւրոպայի քարտէսը գծել. արքայազունն օրիորդը անագին համեմատութիւններով նկարեց Հոլանտան՝ իր Պետութիւնը, մինչդեռ Անգլիան փոքրիկ կէտով մը նշանակեց էր: Կրնաք երեւակայել Անգլուհւոյն միամիտ զայրոյթը:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

384. Օրինակել այս հասումը, եւ նշանակել բացայայտիչներն ու բացայայտեալները:
385. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ կոչականները գործածելով.
Մայր, սիրուն աղջիկ, խեղճ տղայ, աղուոր կատու:
386. Խոնարհել այս հասումին բոլոր բայերուն սահմանական ներկայները:
387. Նշանակել այս հասումին բոլոր ածականներուն տեսակները:
388. Բացատրել հետեւեալ անունները մէյ մէկ բացայայտիչով.

Սողոմոն, Ամենաս, Պիլատոս, Պոսիւէ, Սոկրատ, Ղազար Փարպեցի, Երուսաղէմ, Միքէլ Անճէլօ, Դիոգինէս, Նումա Պոմպիլիոս, Ագա-Սանգեղոս, Նիւ-Եորք, Կիւնէպէրկ, Մովսէս Խորենացի, Քառմէն Սիւլա, Ալեքսանդրիա Ֆէոտոքոնիա, Յարութիւն Արքեպիսկոպոս Վեհապետեան, Բասմէօռ, Մաք-Քիլիկ, Գրիգոր Լուսաւորիչ, Սէն-Բէթրսպուրկ, Հիմալայա, Նիակարա, Մասիս:

ՀԴ. ԴԱՍ — ԿՈԶԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՅԱՅԱՅՏԻՉ

403. Կոչական կ'ըսուի այն բառը, զոր կ'ուղղենք անձի մը կամ իրի մը, ինչպէս. հայր, տղա:

404. Կոչականը միշտ ուղղական հոլով կ'ըլլայ, և վրան չեշտ կ'առնէ. հայր, կը ներեւ ինծի: Կոչականը չեշտ չ'առնէր երբ իրեն ընկերացող բառը չեշտ ունի. սիրուն որդեակ, ո՛վ Տէր:

405. Կոչականը, իր ածականին կամ յատկացուցիչին հետ, եթէ ունի, միշտ երկու ստորակէտով կը բաժնուի իր նախորդ ու յաջորդ բառերէն:

406. Բացայայտիչ կ'ըսուին այն անունները որոնք մինակ կամ մէկքանին մէկտեղ, ուրիշ անունի մը ուղ կամ ինչ ըլլալը կը բացատրեն: Բացատրուած բառն ալ բացայայտեալ կը կոչուի: Երբ ըսեմ Լոնսոն՝ Անգլիոյ մայրաքաղաքը, Լոնսոն բացայայտեալ է և Անգլիոյ մայրաքաղաքը բացայայտիչ:

ՀԵ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՀԱՅ ԼԵՋՈՒՆ

Այն օտար լեզուներուն մէջ, զորս կը սորվինք, հայ լեզուն է մեզ ամէնէն սիրելին, և ամէնէն մօտիկը մեր սրտին: Անով կապուած մնացած ենք մեր մանկութեան անոյշ յիշատակներուն, մեր մայրենի տան, երբ հոն մեզի խօսիլ սորվեցնող սիրելի ձայները լուծ են, երբ զմեզ խնամող խանդավառ բազումները հողը գրկած են արդէն: Հայ լեզուն իր յատկութեամբ, ճոխութեամբ, ներդաշնակութեամբ, ձկուն և երփնազան յատկութիւններով կը հաւասարի այսօր ամէնէն գեղեցիկ լեզուներուն, ինչպէս կը տեսնէք, տղաք, ձեր թարգմանութեան դասերուն մէջ: Օտարականները կը հիմնան անոր վրայ: Ի՞նչ մեծ ամօթ մեզի, եթէ մենք պէտք եղածին պէս չճանչնանք զայն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

389. Օրինակել այս հասուածք, եւ usorագծել դերբայները:

390. Գրել այս հասուածք աւելի ընդարձակելով:

391. Հոլովել այս հասուածին բայերուն աներեւոյթները:

392. Գտնել հետեւեալ գոյականներուն բայերը, եւ գրել անոնց ներկայ ընդունելութիւնները:

Հանդարտութիւն, մրրիկ, անձրև, գոռում, հազ, կար, վարձք, վճարք, տպագրութիւն, ծալք, հիւս, ձև, նաւ

Դ Ե Ր Բ Ա Յ

ՀԵ. ԴԱՍ. — ԴԵՐԲԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

407. Դերբայը թէ՛ բայ է թէ՛ գոյական:

408. Դերբայը չորս է. Աներեւոյթ, ինքնակալ ընդունելութիւն, ինքնակալ ընդունելութիւն, ինքնակալ ընդունելութիւն, ինքնակալ ընդունելութիւն, ինքնակալ ընդունելութիւն, ինքնակալ ընդունելութիւն, ինքնակալ ընդունելութիւն, ինքնակալ ընդունելութիւն:

409. Աներեւոյթը երբ իբրև գոյական գործածուի, թէ՛ յօդ կ'առնէ և թէ՛ կրնայ հոլովուիլ, ինչպէս.

Ուղղ. Հայց.	Տեսնել	Տրտմիլս	Խաղալը
Սեռ. Տրակ.	Տեսնելու	Տրտմելու	Խաղալուն
Բաց.	Տեսնելէ	Տրտմելէս	Խաղալէն
Գործ.	Տեսնելով	Տրտմելովս	Խաղալով

410. Բ. լծորդութեան մէջ իղ, նիղ, չիղ վերջաւորող աներեւոյթները հոլովման ատեն իրենց վերջի ի գէրը եր կը փոխեն, ինչպէս. տրտմիլ, տրտմելու. Խաղալիլ, Խաղալելու, Խաղալիլ, Խաղալելու:

411. Ներկայ ընդունելութիւնը՝ ինքնակալ ընդունելութեան Ա. ձեւը՝ ինքնակալ, և ապառնի ընդունելութեան Բ. ձեւը՝ ինքնակալ, կրնան նաեւ իբրև ածական գործածուիլ. իսկ երբ իբրև գոյական գործածուին, կրնան յօդ առնել և հոլովուիլ թէ՛ եղակիի և թէ՛ յօդնակիի մէջ:

	Ներկայ ընդ.	Անցեալ ընդ.	Ապառնի ընդ.
Ուղղ. Հայց.	Տեսնողը	Տեսածս	Տեսնելիքդ
Սեռ. Տրակ.	Տեսնողին	Տեսածիս	Տեսնելիքդդ
Բաց.	Տեսնողէն	Տեսածէս	Տեսնելիքդդ
Գործ.	Տեսնողով	Տեսածովս	Տեսնելիքովդ

12. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՊՐԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Դպրոցին մէջ, մեր ընկերներուն, և անկէ դուրս, մեր բարեկամներուն հետ աղէկ ապրելու համար՝ բաւական չէ որ զգուշանանք զանոնք վիրաւորելէ. ներուշամիտ ըլլալու է նաեւ անոնց, երբ անզգուշութեամբ վիրաւորեն զմեզ: Կարելի չէ հանգիստ ապրիլ, երբ դիւրագգած ըլլանք մեր զգացմանց հակառակ ըսուած ամէն խօսքերուն: Գիտնալու է թէ ամէն չարիք վիճաբանութեամբ կը սկսի: Ամէն բանէ առաջ հարկ է նկատողութեան առնենք մեզի դէմ եղած անիրաւութեան մը նպատակը, և մանաւանդ բարութեամբ վարուինք անոնց հետ, որոնք մեզի չեն համար իրենց կրթութեամբ և մտքի կարողութեամբ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

393. Օրինակել այս հասուածը, եւ յետոյ անցեալ ընդունելութեան վերածել բոլոր բայերը:
394. Այդ դերբայները խոնարհել էական բային հետ դասին մէջ ցոյց տուած կերպով:
395. Բաղադրեալ ժամանակներ կազմել եւ խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով.

Սորված, սարսափած, գիտնալու, երթալու, կարգադրած, բացատրեր, լողացած, արգիլուած, կարգացեր, խօսելու:

396. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Մեր ամէնէն ապահով բարեկամները մեր տաղանդներն են: Ամէնէն ծաղրելի մարդը ան է որ ինքզինքը կը գովէ, և ամէնէն ձանձրալին ան՝ որ իր վրայ կը խօսի:

12. ԴԱՍ. — ԴԵՐԲԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ (Շար.). —

ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ

412. Անցեալ ընդունելութեան Բ. ձեւը՝ *սեսեր*, միայն իբր բայ կը գործածուի էական բային հետ, ինչպէս. *սեսեր եմ, սեսեր ես, սեսեր ե, և այլն*:

413. Ապառնի ընդունելութեան Ա. ձեւը՝ *սեսնեւո*, որ աներեւոյթին սեռականն է, թէ՛ իբրեւ բայ կը գործածուի էական բային հետ, և թէ՛ իբրեւ ածական՝ անուններու հետ, ինչպէս. *սեսնելու եմ, սեսնելու բան ե. կարգալու ես, կարգալու գիրք ե. ըսելու ե, ըսելու խօսք ե*:

414. Բաղադրեալ ժամանակներ. — Երբ դերբայներէն՝ անցեալ ընդունելութեան երկու ձեւերը՝ *սիրած*, *սիրեր*, և ապառնի ընդունելութեան Ա. ձեւը՝ *սիրելու*, էական բային հետ գործածուին, կը կազմեն բային պարզ ժամանակներէն տարբեր ժամանակներ, որոնք քաղադրեալ ժամանակ կը կոչուին, և հետեւեալներն են.

Սիրած, *սիրեր*, *սիրելու եմ. սիրած*, *սիրեր*, *սիրելու եի. սիրած*, *սիրելու կ'ըլլամ. սիրած*, *սիրելու կ'ըլլայի. սիրած*, *սիրելու եղայ. սիրած*, *սիրելու պիտի ըլլամ. սիրած*, *սիրելու պիտի ըլլայի. սիրած*, *սիրելու եղի՛ր. սիրած*, *սիրելու ըլլամ. սիրած*, *սիրելու ըլլայի. սիրած*, *սիրելու ըլլալ*:

415. Բաղադրեալ ժամանակներ կրնան կազմուիլ նաեւ կրաւորական, անցողական և քացաւական բայերու մէջ, ինչպէս. *սիրուած եմ, մոռցուցած եմ, երգած չեմ*:

Երբ կայծակը ծառի մը վրայ իյնայ, նախ վերի ոստերուն կը զարնէ, յետոյ բունին կը հասնի և կը ճեղքէ զայն: Ծառին փունջը անեղծ կը մնայ սակայն, այնպէս որ հոն թառող թռչուններն ու իրենց բոյները չեն վնասուիր բնաւ: Ծառին գագաթը ելած մարդ մը նուազ վտանգի մէջ է, կայծակի ատեն, քան թէ գետնին վրայ կեցողը: Եթէ կոճղին մօտ գտնուի, շանթը կը թողու ծառը, և մարդուն վրայ կը յարձակի: Վտանգաւոր է նաեւ տան մօտերը ճահիճ մը, առուակ մը կամ որ և է ջուր մը գտնուիլը, որովհետեւ շանթը անոր համեմուտ համար տունին մէջէն կրնայ անցնիլ և հրդեհել զայն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

397. Թրինակել այս հասուածք, եւ usուագծել մակրայները:

398. Մէյ մէկ խօսք շինել այս հասուածին մակրայներով:

ՕՐԵՆԱԿ. — Երբ երկինք գոռայ, անպատճառ տեղ մը անձրեւ կու գայ:

399. Լուծել այս հասուածին առաջին երեք ճախադասութիւնները:

416. Մակրայ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք գործողութեան մը կամ վիճակի մը տեղը, կերպը, ժամանակը, փակարկները ցոյց կու տան, ինչպէս. վերը կը պատկիւմ, միմակ կը կենաւ, կանուխ կ'եղլեւ, քիչ կը փնտնաւ:

417. Մակրայը բայի մը, ածականի մը կամ ուրիշ մակրայի մը նետ կը գործածուի, և անոնց իմաստին վրայ բան մը կ'աւելցնէ, ինչպէս. շատ քանակ, շատ գեղեցիկ, շատ կանուխ:

418. Մակրայները գլխաւորաբար չորս տեսակ են. Տեղական, Որական, Ժամանակական, Քանական:

419. Տեղականները գործողութեան մը կատարուած տեղը ցոյց կու տան, ինչպէս. ուր, ուրիշ, քու վրէժի, հոն, հոս, մօտ, անդին:

420. Որականները՝ ցոյց կու տան գործողութեան կերպը, ինչպէս. հազիւ, քաւսիկ, բունի, իրաւքնե, կարւաւ, կանայ ակարայ, կանաց, շուտ, գրեթէ, ստուգիւ, չարացար, հարեւանցի, գաղտուկ, ի պառտ, յաճախ, սեպ, յսկարծ:

421. Ժամանակականները գործողութեան ժամանակը ցոյց կու տան, ինչպէս. միշտ, երբեմն, երբեք, մերթ, մերթ ընդ մերթ, առ այժմ, ոչ, դեռ, կանուխ, արդեւ, առաջ, նախ, յետոյ, յաւիտեան, նախ եւ առաջ:

422. Քանականները ցոյց կու տան գործողութեան չափն ու թիւը, ինչպէս. անշիւ, ա՛յ, պակաս:

ՀԸ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՀԱՅ ԳԻՐԵՐԸ

Մեր հիմնական գործածած տպագրական գիրերը թէպէտ Մեսրոպեան այբուբենն կը կոչուին, սակայն Մեսրոպայ ձեւակերպած բուն գիրերը չեն. տաննը վեց դարէ ի վեր հետզհետէ կատարելագործուած են անոնք նոր ճաշակներու համաձայն: Մեսրոպեան գիրերուն սկզբնական ձեւը երկարագիր կը կոչուի, որ մինչև թ. դար գործածուած է գրեթէ անփոփոխ: Թ. դարուն մէջ հնարուած է միջին երկարագիրը, նախորդ տառերը քիչ մը կարճեցնելով ու կարգի դնելով: Իսկ Ժ.Բ. դարուն մէջ, զանոնք ալ աւելի կարճեցնելով՝ կազմակերպեցին քորուրագիրը, որ հետզհետէ բարւոքուելով՝ մեր այսօրուան գիրը եղաւ: Ժ.Բ. դարուն ատենները աւելցած են Մեսրոպայ գտած երեսուներկու տառերուն վրայ օ և փ գիրերը, որով այսօր երեսունըութի կը համարին անոնք:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Պ Ն Ե Ր

400. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել մակրայները:
 401. Նորէն շարագրել այս հասուածը:
 402. Մէլ մէկ խօսք շինել գործածելով հետեւեալ մակրայները.

Վեր, գոնէ, մէկդի, որ տեղէն, կանուխեկ, անօթի փորանց, ի ծնէ, շատոնցունէ, անցեալները, պզտիկուց, մէկանց, ծայրէ ի ծայր, զլուի զլուու, մէկիկ մէկիկ, դէմ առ դէմ, հազիւ հազ, առ առաւելն, չուզելով, գիշեր ցորեկ, մինչև որ, պարապ տեղը, բառ առ բառ, փոխն ի փոխ, կոյրզկուրայն, ձեռքէ ձեռք, ծուռումուռ:

ՀԸ. ԴԱՍ. ՄԱԿՐԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ (Շար.)

423. Կան նաև Հարցական, Հաստատական, Ժշխական և Տարակուսական մակրայներ, ինչպէս.

Հարցական. — Ինչո՞ւ, ե՞րբ, մի՞թե, արդե՞օք, եւայլն:

Հաստատական. — Այո՛, անշուշտ, հարկաւ, հապա՛ւ, եւայլն:

Ժխական. — Ամենեւի՛ն, ո՛չ, ո՛չ երբեք, բնա՛ւ, մի՛, չե՛, քա՛ւ լիցի, եւայլն:

Տարակուսական. — Թերեւս, գուցե, արդե՞օք, մի՞ գուցե, եւայլն:

424. Կան մակրայներ ալ, որոնք մասնիկներով կը կազմուին:

425. Մակրայներ կազմող Գլխաւոր մասնիկները հետեւեալներն են. ովին, պէս, բար, ակի, երե՛ն, օրէն, անց, ինչպէս. կամովին, մեծապէս, զխառնաբար, անցողակի, հայերէն, գերագանցօրէն, գիշերանց:

426. Ատոնցմէ զատ՝ կան նաև գոյականէ, ածականէ, դերանունէ, բայէ զանազան ձեւերով կազմուած մակրայներ, ինչպէս. այսօր, վաղը, հերոս, խաւի, սիրով, փութով, դիւրաւ, արտօրեօք, ասեմօք, ի սկըզբան, հիմուց, ժամանակաւ, այգուն, հուսկ ուրեմն, ուր ուրեմն, կանխաւ, իսկոյն, յանկարծ, մեկեկն ի մեկ, այսպէս, այդչափ:

427. Մակրայ են նաև բոլոր ածականները՝ երբ բայի հետ գործածուին, ինչպէս. գուարք խօսիլ, քաղցր երգել, արագ քալել:

ՀԹ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԾՆՈՒՆԳԻ ՎԱՐԴԵՐԸ

Դեկտեմբերի մէջէն մէջէն
Տրտում վարդեր կը բողբոջեն,
Նըման աչքին արցունքով թաց,
Զոր չի վառեր կեանքին նախանձ:

Արեւն անոնց բուրում չի տար,
Ոչ ալ գոյներ ոսկենըկար.
Բայց սիրտերուն ալ վշտալից
Դալուկն անոնց չ'ազդեր թախիծ:

Եւ քանի որ մատուշ գարուն
Նորարողը չ'ողբնեւրուն
Կը սահմանէ գեղն իր փայլուն,

Տառապողին համար, ո՛վ Տէր,
Թո՛ղ որ փթթին միշտ այդ վարդեր,
Այդ Ծընունդի տոգոյն վարդեր:

ԱՌՆՈՒՏ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

403. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս հերթումը:

404. Արձակի վերածել այս հերթումը:

405. Ըսել քէ հետեւել խոսքերուն մէջ՝ առաջ, ետք, մօտ, հակառակ,
մակրա՞յ են քէ նախադրութիւն:

Միշտ հակառակ կը խօսիս ինծիս՝ Բեզմէ ետք եւ պիտի կարգամ:
Առաջ դուն կեր, ետք եւ՝ Մօտ եկուր իրեն մօտ էի, երբ նուազեցաւ:
Ինձմէ առաջ մի անցնիր:

Ն Ա Խ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՀԹ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

428. Նախադրութիւնը գործողութեան մը մէկ
պարագան կը ցուցնէ:

429. Նախադրութիւնը միշտ հոլովուած բառի մը
կ'ընկերանայ:

430. Նախադրութեան ընկերացող հոլովուած
բառը անոր խնդիրը կ'ըլլայ:

431. Նախադրութիւնները կրնան ամէն հոլովու-
րու ընկերանալ ուղղականէ զատ:

432. Նախադրութիւններէ ոմանք նախադրաւ եւ
ոմանք յետադրաւ են:

433. Նախադրաւ նախադրութիւնները աշխարհա-
բարի մէջ քանի մը հատ են միայն:

434. Նախադրաւ նախադրութիւններն են. առանց
որ կ'առնէ տրական հոլով, քաց ի՝ բացառական, դեպ ի՝
հայցական, զերք՝ հայցական, իբր կամ իբրեւ՝ հայցա-
կան, ինչպէս՝ հայցական, հակառակ՝ տրական, միեւնեւ՝
հայցական, փոխանակ՝ տրական:

435. Յետադրաւ նախադրութիւններն են.

Սեռական հոլովի ընկերացող առջեւ, ետեւ, վրայ,
սակ, ներքեւ, վերեւ, քով, դիմացը, տեղ, մեք, մեքտեղ,
միջեւ, մեքեւ, շուրջը, բոլորսիք, հետը, մօտը, առթիւ,
եղանակաւ, մասին, պատճառաւ, ձեռամբ, ձեռով, մի-
ջոցաւ:

Տրական հոլովի ընկերացող. համար, հետ, դիւ,
չափ, մօտ, պէս, հակառակ, համեմատ, նման, համա-
մայն, հանդեպ:

Հայցական հոլովի ընկերացող. ի վար, ի վեր,
ի բռն:

Բացառական հոլովի ընկերացող. զաւտ, ի վեր, ետք,
առաջ, վար, ներս, դուրս, վեր, հեռու, զաղտուկ:

2. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՉԿՆՈՐՈՐ

Ձկնորս մը՝ ծովեզերքը, չէկ խարակին վրայ կե-
ցած՝ իր ուռկանը կը նետէ կանանչ ալիքներուն մէջ,
զորս հիւսիսի հովը կ'ուռեցնէ: Եւ մինչդեռ ցանցը ջու-
րերուն խորը սուզելով իր որսը կը չըջապատէ անդուն-
դին կոհակներուն մէջ, գիւղացին, պահիկ մը, ուռկա-
նին ծայրը ժայռին վրայ կ'ամրապնդէ, գրպանէն կտոր
մը չոր հաց կը հանէ, յետոյ դանակով մը քարին կուշ-
տին փակած սլականջներ կը փրցնէ, մէկիկ մէկիկ կը
բանայ, ու ախորժակով կ'ուտէ զանոնք:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

406. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել շաղկապները:

407. Նշանակել նախադրութիւնները:

408. Մէյ մէկ խօսք շինել՝ գործածելով հետեւեալ շաղկապները.

Քանի որ, Թէպէտեւ, ուրեմն, ըստ որում, իբր Թէ, նոյն իսկ, մանա-
ւանդ, հապա, ուր որ, երբ, ոչ ապաքէն, մինչդեռ:

409. Ըսել թէ հետեւեալ խօսքերուն մէջ ոչ, երբ, աչ, հապա բառերը
մակրա՞յ են թէ շաղկապ.

Կուզէք դուք աչ ընկերանալ ինծի: Ո՛չ! — Անօթի ես: Հապա՛: —
Ոչ դուն կրնաս այս գիրքը կարդալ, ոչ ալ ես: Հապա ո՞վ կրնայ կարդալ
— Շատ խօսեցար, ա՛յ բաւական է: — Երբ իմ գլխս լսես, դուն աչ եկուր
— Ե՛րբ դպրոց պիտի երթաս: — Երբ տունէն դուրս ելաւ, ամէնքս ալ
յուզուեցանք:

410. Մէյ մէկ խօսք շինել՝ գործածելով երբ, ոչ, ա՛յ, հապա բառերը
իբրեւ մակրայ, յետոյ իբրեւ շաղկապ:

411. Լուծել այս ընթերցուածին վերջին չորս նախադասութիւնները:

Շ Ա Ղ Կ Ա Պ

2. ԴԱՍ. — ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՇԱՂԿԱՊՆԵՐ

436. Շաղկապ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք բա-
ւերն ու խօսքերը իրարու կը կապեն:

437. Գործածական շաղկապներն են.

եւ, ու, աչ, անգամ,

Նստել, այդ եւ, իսկ,

Կամ, կամ թէ, կամ . . . կամ . . . ,

Թէ, եթէ, թէ . . . թէ . . . ,

Թէ որ, ինչո՞ւ որ, որ,

Որովհետեւ, փասն զի, քանի որ,

Ըստ որում, երբ, երբոր,

Ուր որ, մանաւանդ, սակայն,

Սակայն եւ այնպէս, այսու ամենայնիւ,

Արդարեւ, ապաքէն,

Թեւ, թեպէտ, ոչ . . . ոչ . . . ,

Չէ թէ, ոչ միայն,

Չէ՞, ոչ ապաքէն, հապա,

Քան, քան թէ,

Ուրեմն, նոյն իսկ,

Իբր թէ, մինչ, մինչդեռ:

ԶԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱՂԵՌԻՐՆ ՈՒ ՇՈՎԸ

Անհուն ծովուն մէջ շիթ առ շիթ
կը կաթէր ջուր մ'ականակիտ,
Երբ շառաչեց ծովն ալեոսատ
Ահեղագոյ. «Ինչ կ'ընես աստ.
Ես ամպրոպն եմ, շանթն ու մըրրիկ.
Անսահման եմ, ինչպէս երկինք.
Պէտք ունիմ քեզ, խեղճ աղբերակ,
Մինչ փոքր ես դուն, ես՝ անյատակ:»
Եւ աղբիւրն ալ ըսաւ ծովուն.
«Ես անշուք եմ, դուն ամենի.
Բայց կը բերեմ քեզ, ծով անհուն,
Կաթիլ մը ջուր, որ կը խլամուի:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

442. Յիմակել այս ոսանաւորը, եւ ցոյց տալ մակաբաները եւ շաղկապները՝ սկզբնաստերով:
443. Արձակի վերածել այս ոսանաւորը:
444. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ ճայնարկութիւնները գործածելով.
Վայ, աւանդ, բարեւ, կեցցես, մեղայ, երանի թէ, մեղք, էհ, ախ, ջայ.
445. Լուծել հետեւեալ առածները.

Եթէ կ'ուզես թշնամի ունենալ, փոխ դրամ տուր մէկուն. Համբերութիւն բարոզելը դիւրին է, բայց գործադրելը դժուար. Բարեկամիդ սուտ գաղտնիք մը ըսէ, եթէ պահէ զայն, յետոյ վստահե՞նք ճշմարիտ գաղտնիքը. Դուն գործդ պահէ, որ գործդ ալ զքեզ պահէ. Դէշին ներելը՝ աղէկին վնասել է. Ան որ չէ կրցած բարեկամ մը շահիլ, արժանի չէ ապրելու:

Զ Ա Յ Ն Ա Ր Կ ՈՒ Թ Ի Ի Ն

ԶԱ. ԴԱՍ. — ԳԼԽԱՒՈՐ ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

438. Զայնարկութիւն կ'ըսուի այն բառը, որ առանց խօսքին հետ կապ ունենալու, կիրք մը՝ այսինքն վախ, ցաւ, բաղձանք, զղջում կամ բարկութիւն կը յայտնէ:

439. Գլխաւոր ճայնարկութիւններն են.

Ո՛հ, ա՛խ,
Վա՛խ, վա՛յ,
Վա՛հ, ա՛խ,
Ափսո՛ս, աւա՛նդ,
Եղո՛ւկ, բաթե՛,
Մե՛ղք, մեղա՛յ,
Երանի՛ք, իցի՛ւք,
Ո՛ւր երթե՛ք, ո՛վ,
Ա՛յ, է՛հ,
Կեցցե՛ս, ապրի՛ս,
Բարե՛ւ, ողջո՛յն, եւայլն:

440. Կան նաեւ գոյականներ, որոնք իբրեւ ճայնարկութիւն կրնան գործածուիլ, ինչպէս. զարմա՛նք, երկի՛նք, անե՛ծք, եւայլն:

441. Զայնարկութիւնները միշտ երկար կամ շեշտ կ'աւանդ իրենց վրայ:

ՁԲ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՎՈՍՓՈՐԸ

Վոսփորը որ կը միացնէ մարմարան սեւ ծովուն հետ խորունկ օձապտոյտ ծովն է կոստանդնուպոլսոյ մերթ տափարակ մերթ դարուվար յատակով իր ներհակ հովերէ ծեծուած ալիքները ահագին գետի մը կը նմանցնեն զինքը իր եզերքները լեցուն են եղեւիննե-րով նոճիներով ձիթենիներով և միջերկրականի զանազան ծառերու անտառներով իր երեսուն գիւղերը որոնք իրենց նաւահանգիստները կը շարեն անոր նկարագեղ ափունքին վրայ իր ցիրուցան չէնքերը իր կապոյտ ջուրերը ափօռող շոգենաւերուն եռու գետումը աշխարհի ամէնէն եղական երեւոյթը կու տան իրեն

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

416. Օրինակել այս հասուածք, եւ դնել հարկ եղած կեսադրոքեան նշանները եւ գլխագիրները:
417. Գրել այս հասուածք բնդարձակելով:
418. Կեսադրոքեան նշաններ եւ գլխագիրներ դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ.

Կուգէի աւելի կանուխ տուն դառնալ բայց անձրեւ եկաւ խօսիլը երգելը նուագելը իր մեծ հաճոյքներն են իմ ամէնէն մեծ գեղերս են քիչ ուտել լաւ քնանալ շատ քալել քրիստոս ըսաւ աղանձներու պէս անմիտ և օձերու պէս խորամանկ եղէք ով պիտի մխիթարէ զիս իմ տրտմութեանս մէջ բարեկամներդ

Կ Ե Տ Ա Դ Ր ՈՒ Թ Ե Ի Ն

ՁԲ. ԴԱՍ. — ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

442. Կեսադրոքեան նշանները հետեւեալներն են.

443. Բութ (՝), որ բառի մը վերջը կը դրուի զայն իր յաջորդէն զատելու համար, ինչպէս. մեր խօսած միջոցին՝ ճաշի զանգակը հնչուեցաւ:

444. Ստրակէս (,) որ, գլխաւորաբար, խօսքին մէջ միեւնոյն պաշտօնը կատարող կրկնուած բառերը իրարմէ կը զատէ, ինչպէս. մոշախինդը, հրակուկը, ընձախոտը, շիկաճակը քունաւոր քոյսեր են: Կը բաժնէ նաեւ այն նախադասութիւնները որոնք զիրար կ'ամբողջացնեն, ինչպէս. զարուը եկաւ, ձիւները հաշեցան, շեռները կը սկսին զարդարուիլ:

445. Միջակէս (.), որ ամբողջ խօսքի մը գլխաւոր նախադասութիւնները իրարմէ կը զատէ, ինչպէս. Ժամը երկուփին տուն հասանք. օրը անպաւնած էր. Ժամ մը վերջը անձրեւը սկսաւ:

446. Վերջակէս (.), որ խօսքը ամբողջանալէն ետքը կը դրուի, ինչպէս. սուրակը շէնց, եւ շոգենաւը ճաւրայ եղաւ:

447. Զակէս (« »), որ առաջ բերուած խօսքի մը սկիզբը և վերջը կը դրուի, ինչպէս. հայրս ըսաւ ինձի. «Հնազանդ եղիք»:

448. Փակագիծ (), որ նախադասութենէն անջատ խօսքի մը երկու կողմը կը դրուի, ինչպէս. ես կը կարծեմ թէ մարդ (եթէ կ'ուզէ ապրիլ) պէտք է իր հաճոյքը առողջութեան զոհէ:

449. Անջատման գիծ (—), որ կը գործածուի խօսակցութեանց մէջ, ինչպէս. — Ո՞վ ըսաւ թէ ես անիրաւութիւն ըրած եմ: — Ամեն մարդ:

450. Կախման կէտ (.), որ կը գործածուի բառ մը կամ խօսք մը զեղչուած ըլլալը ցոյց տալու համար, ինչպէս. նպուռը երգեց, պարեց եւ յետոյ. . . :

Ա Ն Ք Ձ

معاف عمومیہ نظارت جلیہ سنک ۱۲ سفر ۱۳۲۴ و ۲۸ مارت ۱۳۲۲
تاریخی و ۲۰ نومرولی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

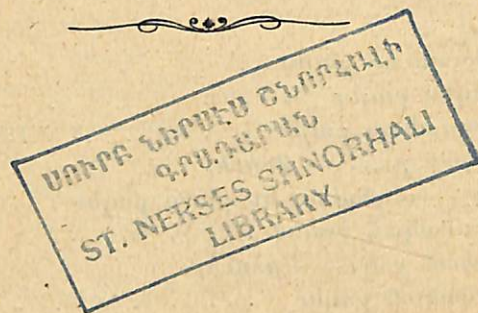
ՑԱՆԿ ԴԱՍԵՐՈՒ

Թառաջարան	Էջ Ե
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ	9
Բառ, վանկ եւ գիր	9
Առողանութիւն	11, 13
Ուղղագրութիւն	15
Տողադարձ	17
Արմատ, բարդ եւ ամանցեալ բառեր	19
Կորուսման եւ փոփոխման կանոն	21
Խօսքի մասերը	23
ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ	25
Անուններու տեսակները	25
Անուններու բիւր	27
Բացառիկ յոֆնակիներ	29
Բարդ բառերու յոֆնակին	29
Հոլովում	31, 33, 35, 37
Հասարակ անուններու հոլովումը	38, 39, 40, 41
Յատուկ անուններու հոլովումը	43
Յատուկ անուններու հոլովումը	44, 45
Անունին լուծումը	47
Յատկացուցիչ եւ յատկացեալ	49
Ենթակայ եւ բայ	51
Խնդիր	53
Սեռի խնդիր	55
Բնութեան խնդիր	57

Ենթակային եւ բային համաձայնութիւնը	59
Բարդ գոյականներ	61
Ածանցեալ գոյականներ	63, 65
Նմանաձայն բառեր	67
Հոմանիւ եւ հականիւ բառեր	69
807	71
Որոշիչ յօդ եւ յօդով հոլովում	71, 73
Անորոշ յօդ	73
ԱԾԱԿԱՆ	75
Ածականին դերը եւ սեռակները	75
Որական անձական	77
Բարդ անձականներ	77
Ածանցեալ անձականներ	79
Ցուցական անձական	81
Սացական անձական	83
Թուական անձական	85, 87
Անորոշ անձական	89
Ածականին լուծումը	91
ԴԵՐԱՆՈՒՆ	93
Դերանունին դերը	93
Անձնական դերանուն	93
Անձնական դերանուններուն հոլովումը	94, 95
Ցուցական դերանուն	97
Սացական դերանուն	97
Ցուցական դերանուններուն հոլովումը	98
Սացական դերանուններուն հոլովումը	98, 99
Ցարաբերական դերանուն	101
Անորոշ դերանուն	103
Դերանուններուն լուծումը	105
ԲԱՅ	107
Նախադասութիւն	107, 109
Ստորոգելի	111

Բայ եւ ենթակայ	113
Բային խնդիրը	115
Սեռի խնդիր	115
Բնութեան խնդիր	117
Բային փոփոխութիւնները	119
Բայերուն եղանակները	121
Բայերուն կազմութիւնը	123
Հական բայ	124, 125
Բայերուն սեռակները	127
Երեք լծորդութիւնները	129
Բայերուն վերջաւորութիւնները	131
Ա. Լծորդութիւն. — Սիրեչ	132, 133
Նեչ եւ ուզանեչ վերջացող բայերը	135
Բ. Լծորդութիւն. — Խօսիչ	136, 137
Նիչ եւ չիչ վերջացող բայերը	139
Գ. Լծորդութիւն. — Կարդալ	140, 141
Նալ վերջացող բայերը	143
Ժամանակներու կազմութիւնը	145, 147
Կանոնաւոր, զարտուղի եւ անկանոն բայեր	149
Անկանոն բայեր	150, 151
Ուշ վերջացող բայերը	153
Թողուլ	154, 155
Զբօսնուլ	156, 157
Պակասաւոր բայեր	159
Միադեմ բայեր	161
Բացասական բայեր	163, 165, 167
Բացասական բայ. — Զսիրեչ	168, 169
Պարզ, անանցեալ եւ բարդ բայեր	171
Կրաւորական բայեր	173
Կրաւորական բայ. — Սիրուիչ	174, 175
Անցողական բայեր	177, 179
Անցողական բայ. — Սիրցնեչ	180, 181

Բային լուծումը	183
Կոչական եւ բացայայտիչ	185
ԴԵՐԲԱՅ	187
Դերբային դերը եւ սեականները	187, 189
Բաղադրեալ ժամանակներ	189
ՄԱԿԲԱՅ	191
Մակբային դերը եւ սեականները	191, 193
ՆԱԽԱՊԱՐԿՈՒԹԻՒՆ	195
Նախադրութեան դերը եւ սեականները	195
ՇԱՂԿԱՊ	197
Գործածական շաղկապներ	197
ՋԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ	199
Գլխաւոր ձայնարկութիւններ	199
ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ	201
Կեսադրութեան նշաններ	201, 202

<< Ազգային գրադարան

NL0384531

ԳՐԱՏՈՒՆ Պ. ՊԱԼԵՆՑ

ԿԵԳՐՈՆԱՑԵՂԻ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ

ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒ

Կ. Պոլիս, Չափաֆնրլար Եօզուշու, Թիւ 20

ԿՐՈՆ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, ԿՐՈՆԻ Ուսում Դ. Խաչկունց	
(Տարրական դասընթացը)	4
(Միջին դասընթացը)	6
(Բարձրագոյն դասընթացը)	
ԴՈՐԾՆԱԿԱՆ ԲԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, Զապէլ Հ. Ասատուր	
(Ա. Դիրք)	3
(Բ. Դիրք)	4
(Դ. Դիրք)	5
ԹԱՆԳԱՐԱՆ, Հասընթիւ հասնումներու Արձակ Է. Ոսանաւոր	
(Միջին դասընթացը) Զապէլ Հ. Ասատուր	6
ԱՆԵԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Դ. Խաչկունց	
(Տարրական դասընթացը)	3
(Միջին դասընթացը)	7
(Բարձրագոյն դասընթացը)	10
ԹՈՒԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄՏԱՒՈՐ ՈՒ ԳՐԱՒՈՐ, Դ. Դաւիթեան	
(Տարրական դասընթացը)	4 20
(Միջին դասընթացը)	7
(Բարձրագոյն դասընթացը)	12

Գիւն 4 Ղրւ.

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سنک ۱۶ صفر ۱۳۲۴ تاریخلی
و ۲۰ نومرولی رخصتنامه سیلہ طبع اولتمشدر